

1/2018

kvartti

NELJÄNNESVUOSIJULKAISU • KVARTALSPUBLIKATION

Kaupunkitutkimus ja -tilastot ▶ Stadsforskning och -statistik ▶ Urban Research and Statistics

Helsinki
Helsingfors

KAUPUNGISTUMINEN

– viimeaikainen ilmiö vai pitkään jatkunut kehityskulku?

Helsinki ja Tukholma
kasvavat monen keskuksen
kaupunkeina

Hur reagerar
staden på
mångkultur?

Helsinki
Helsingfors

1/2018

kvartti

NELJÄNNESVUOSIJULKAISU • KVARTALSPUBLIKATION

Helsingin kaupunki ► kaupunkitutkimus ja -tilastot
Helsingfors stad ► stadsforskning och -statistik
City of Helsinki ► Urban Research and Statistics

Päätoimittaja ★ Ansvarig redaktör ★ Editor in Chief ► **TIMO CANTELL**

Toimitus ★ Redaktör ★ Editor ► **TEEMU VASS**

Käännökset ★ Översättning ★ Translations ► **MAGNUS GRÄSBECK, LINGONEER OY** (s. 104–121)

Kuviot ★ Figurer ★ Graphs ► **LOTTA HAGLUND**

Visuaalinen ilme ★ Formgivning ★ General Layout ► **PEKKA KAIKKONEN**

Kansi ★ Pärm ★ Cover ► **PEKKA KAIKKONEN**

Painoyhteydet ★ Tryckerikontaktperson ★ Printing Contact ► **TARJA SUNDSTRÖM-ALKU**

Kansikuva ★ Pärmbild ★ Cover Photo ► **EETU AHANEN / HELSINGIN KAUPUNKI**

Paino ★ Tryckeri ★ Print ► **LIBRIS OY, HELSINKI 2018**

Julkaisija ► **HELSINGIN KAUPUNKI, KAUPUNGINKANSLIA, KAUPUNKITUTKIMUS JA -TILASTOT**

PL 550, 00099 Helsingin kaupunki

puh. (09) 310 36377

Utgivare ► **HELSINGFORS STAD, STADSKANSLIET, STADSFORSKNING OCH -STATISTIK**

PB 550, 00099 Helsingfors stad

tel. (09) 310 36377

Publisher ► **CITY OF HELSINKI, EXECUTIVE OFFICE, URBAN RESEARCH AND STATISTICS**

P.O.BOX 550, FI - 00099 City of Helsinki, Finland

telephone +358 9 310 36377

Tilaukset, jakelu | Beställningar, distribution ► puh. | tel. (09) 310 36293, kaupunkitieto.tilaukset@hel.fi

Subscriptions, distribution ► telephone +358 9 310 36293, kaupunkitieto.tilaukset@hel.fi

ISSN 0788-1576 (painettu)

ISSN 1796-7279 (verkossa)

www.kvartti.fi

1/2018

Sisällys • Innehåll

6 ► Pääkirjoitus | **Ledare:** • **TIMO CANTELL**

SEPPO LAAKSO • HEIKKI A. LOIKKANEN

10 ► Kaupungistuminen – viimeaikainen ilmiö vai pitkään jatkunut kehityskulku?
► Urbaniseringen – ett färskt fenomen eller en gammal trend?

• **PASI SAUKKONEN**

38 ► Maailma kaupungissa, kaupunki maailmassa
48 ► Världen inne i stan, stan ute i världen

• **PEKKA MUSTONEN**

56 ► Urbaanista urbaaniin – miksi kaupunkilaiset haluavat matkustaa toisiin kaupunkeihin?
► Från urbant till urbant – varför stadsbor vill resa till andra städer

• **TIMO CANTELL**

76 ► Kohtaamisia ja kohtaamattomuutta – elämää suuressa kaupungissa
► Att hälsa eller låta bli – liv i storstad

KATJA VILKAMA • JUKKA HIRVONEN

86 ► Helsingin asuinalueiden eriytyminen: eri lähestymistapoja segregaaion seurantaan
► Differentieringen mellan bostadsområden i Helsingfors: olika sätt att följa segregation

• **ANU HENRIKSSON**

104 ► Helsinki ja Tukholma kasvavat alakeskustojen kautta – monikeskuksisuus muutoksenhallinnan välineenä
► Helsingfors och Stockholm växer genom underordnade kärnor – flerkärnighet som verktyg för ändringshantering

122 ► **SUMMARY IN ENGLISH**

Pääkirjoitus

KUN PUHUTAAN kaupungistumisesta, puhutaan usein taloudellisen aktiivisuuden keskittymisestä ja tiivistymisestä, työmarkkinoiden muutoksista, väestön muuttoliikkeestä, maahanmuutosta, asumisesta, kaupunkirakenteen eriytymisestä tai kaupunkikulttuurin erityisistä muodoista. Aiheet ovat ajankohtaisia nyt, mutta toisaalta nämä teemat ovat olleet esillä myös aiempina vuosikymmeninä. Toki painotukset ovat erilaisia ja tilanteet vaativat aina omia ratkaisujaan kunakin aikana.

HELSINKI JA HELSINGIN SEUTU ovat kasvaneet nopeasti viime vuosikymmeninä. Helsingin väkiluku ylitti 500 000 asukasta vuonna 1993, 600 000 tuli täyteen vuonna 2012 ja uusin virstanpylväs, 650 000 asukasta, saavutettaneen vuoden 2018 aikana. Vaikuttaa siltä, että kasvu jatkuu, sillä esimerkiksi muuttoliike näyttää suuntautuvan yhä enemmän kaupunkiin – Suomessa erityisesti yliopistokaupunkiimme ja niiden ympäristöihin – ja tällä on suurta merkitystä myös valtakunnallisesti.

TÄMÄ KVARTTI-LEHDEN NUMERO tuottaa tietoa kaupunkitematiikan ajankohtaisista kysymyksistä, selityksistä kaupungistumisen taustalla, mahdollisuuksista ja ongelmista. Toisaalta puhutaan kaupunkielämän ja kaupungistumisen suuresta kuvasta, toisaalta eritellään yksityiskohtaisemmin eri teemoja Helsingin ja helsinkiläisyyden näkökulmista. Suureltakin vaikuttava kaupunkikokonaisuutemme pitää sisällään erilaisia alueisiin, väestöryhmiin ja taloudelliseen toimeliaisuuteen liittyviä kehityspolkuja, joiden tarkastelu on tärkeää. Artikkeleissa tuodaan esille niin viimeaikaisia havaintoja kuin viitataan myös hyvinkin vanhoihin kehityskuluihin. ■

TIMO CANTELL

kaupunkitietopäällikkö

”

Suureltakin vaikuttava kaupunkikokonaisuutemme pitää sisällään erilaisia alueisiin, väestöryhmiin ja taloudelliseen toimeliaisuuteen liittyviä kehityspolkuja, joiden tarkastelu on tärkeää.

Ledare

Då det talas om urbanisering handlar det ofta om att ekonomisk aktivitet anhopas, att det sker arbetsmarknadsförändringar, migration och invandring någonstans, att boende och stadsstruktur differentieras, att stadskulturen tar sig olika uttryck. Dessa teman är på tapeten just nu – men samtidigt har de ju varit aktuella också under tidigare årtionden. Betoningarna är förstås lite annorlunda, och varje ny situation kräver sin egen lösning.

DE SENASTE ÅRTIONDENA har Helsingfors och Helsingforsregionen vuxit snabbt. Folkmängden i Helsingfors överskred halvmiljonsstrecket år 1993, och år 2012 var den uppe i 600 000. Närmaste milstolpen, 650 000 invånare, kommer troligen att vara nådd nu under 2018. Och en fortsatt folkökning verkar sannolik i och med, till exempel, att migrationen i allt högre grad går till städer – i Finland i synnerhet till universitetsstäder och deras omnejd – vilket också har stor betydelse på riksnivå.

FÖRELIGGANDE NUMMER av Kvartti kommer med kunskap om aktuella frågor inom stadstematiken, förklaringar till urbaniseringen och de möjligheter och problem den medför. Samtidigt som det handlar om en större bild av stadsliv och urbanisering, avhandlas mera detaljerat olika teman kring Helsingfors och helsingforsisk identitet. Vår stadshelhet, som börjar te sig någorlunda stor, bär inom sig trender i områden, befolkningsgrupper och ekonomisk aktivitet som det är viktigt att man analyserar. Artiklarna lägger dels fram färska rön, dels visar de på utvecklingsförlopp som kan vara nog så gamla. ■

TIMO CANTELL
stadsfaktachef

Kaupungis tuminen

– viimeaikainen ilmiö vai pitkään jatkunut kehityskulku?

HELSINGIN KAUPUNKI/JUSSI HELLSTÉN

Urbaniseriingen

► **Kaupungeilla** on historian saatossa ollut merkittävä rooli maallisen vallan ja sen sotilastukikohtien, uskonnon harjoittamisen sekä kaupankäynnin ja muun taloudellisen toiminnan sijaintipaikkoina. Samalla ne ovat toimineet parhaimmillaan tiedon luonnin, omaksumisen ja hyödyntämisen sekä levittämisen solmukohtina kansallisissa ja kansainvälisissä verkostoissa.

– ett färskt fenomen eller en gammal trend?

► **Under historiens gång** har städer spelat en viktig roll som säten för den världsliga makten och dess militära stöddepåer, för religionsutövning samt för handel och övrig ekonomisk verksamhet. Samtidigt har de i bästa fall fungerat som knutpunkter för skapande, inlärande, utnyttjande och spridande av kunskap inom nationella och internationella nätverk.

PEKKA LAIKKONEN

JOHDANTO

Kaupunkeja tiedetään olleen jo yli 8 000 vuotta ennen ajanlaskumme alkua. Arkeologisten kaivausten perusteella vanhin tunnettu kaupunki on Jordaniassa sijainnut noin 2000 asukkaan Jeriko, joka on ajoitettu vuosiin 8 400–7 300 eaa. Mesopotamian jokilaaksoon nykyisen Irakin alueelle puolestaan syntyi noin 3 000 eaa. joukko lähekkäisiä kaupunkeja: Eiridu, Ur, Lagash ja Kish. Niistä suurin oli Ur, jossa oli 25 000–30 000 asukasta. (Arnott & McMillen, toim. 2006).

INLEDNING

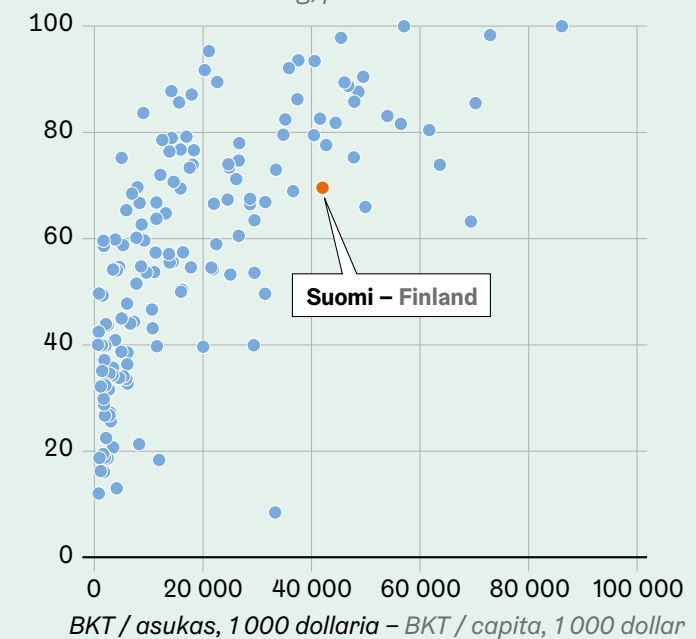
Man vet att det redan fanns städer över 8 000 år före vår tideräkningens början. Den äldsta staden man på grundval av arkeologiska utgrävningar känner till är Jeriko, som legat i Jordanien och hade omkring 2 000 invånare och kan tidsbestämmas till 8400-7300 före Kristus. I det mesopotamiska flodbäckenet i nuvarande Iran uppstod omkring 3000 f.Kr. en grupp närliggande städer: Eiridu, Ur, Lagash och Kish. Störst av dem var Ur, som hade 25 000-30 000 invånare (Arnott & McMillen, red. 2006).

Ensimmäisten kaupunkien synnyn jälkeen valtaosa maailman väestöstä asui useita vuosituhsia maaseudulla peruselinkien piirissä. Vielä vuonna 1800 vain 3 prosenttia maailman väestöstä asui kaupunkialueilla. Teollinen vallankumous keksintöineen johti kaupunkien kasvuun. Englanti ja muut maat sen vanavedessä alkoivat muuttua urbaaneiksi yhteiskunniksi. Vuoteen 1900 mennessä kaupunkiväestön osuus maailmassa oli kasvanut 14 prosenttiin ja vuonna 1950 se oli jo 30 prosentissa. Koko maailman tasolla 50 prosentin raja kaupunkiväestön osuudessa saavutettiin vuon-

na 2008. Tällöin yli miljoonan asukkaan kaupunkeja oli jo 400 ja niistä 19 ylitti 10 miljoonan asukkaan rajan. (Davis 1955, ks. myös Bairoch 2003). Vuonna 2015 kaupungeissa asui Maailmanpankin tietojen mukaan 54 prosenttia maailman väestöstä. Tämä osuus on viime vuosikymmeninä kasvanut pääasiassa kehittyvien maiden urbanisoinnin tuloksena. Euroopassa kaupunkiväestön osuus oli 74 prosenttia ja Pohjois-Amerikassa 81 prosenttia vuonna 2015. Maa-alan suuruus ei ylläpidä hajautuneita rakenteita taloudellisesti kehittyneissä maissa (kuten Australia, Kanada, Ranska ja USA), vaan niiden

miljoner invånare (Davis 1955, se även Bairoch 2003). År 2015 bodde enligt Världsbankens uppgift 54 procent av världens befolkning i städer. De senaste årtiondena har andelen vuxit i huvudsak som följd av urbaniseringen i utvecklingsländer. I Europa var andelen stadsbor bland befolkningen 74 procent och i Nordamerika 81 procent år 2015. I ekonomiskt utvecklade länder (såsom Australien, Kanada, Frankrike och USA) innebär stora markarealer inte i sig utspridd samhällsstruktur, utan befolkningen bor i huvudsak i urbana områden. Andelen urban befolkning hänger snarare samman med ekonomisk ut-

Kaupunkiväestön osuus, prosenttia
Andelen urban befolkning, procent

KUVIO 1.

► Kaupunkiväestön osuus (%) ja ostovoimakorjattu bruttokansantuote henkeä kohti (dollareissa) maailman maissa vuonna 2015.
– Tietolähteet: Maailmanpankki, Tilastokeskus. Kuviossa on yli 1 miljoonan asukkaan valtiot, joista tiedot ovat saatavissa.¹

FIGUR 1.

► Andel urban befolkning (%) och köpkraftskorrigerad bruttonationalprodukt per capita (i dollar) i världens länder år 2015.
– Källa: Världsbanken, Statistikcentralen. Figuren upptar de stater med över 1 miljon invånare som det finns uppgifter om.¹

väestö asuu pääsääntöisesti kaupunkialueilla. Kaupunkiväestön osuus liittyy pikemminkin taloudelliseen kehitykseen (BKT per capita) kuin maantieteeseen. Taloudellisesti kehittyneissä maissa kaupunkiväestön osuus on keskimäärin selvästi suurempi kuin kehittyneissä maissa, joiden kesken myös erot kaupungistumisen asteessa ovat erittäin suuria (Kuvio 1). Suomessa kaupunkiväestön osuus on BKT per capita -tasoon nähden edelleen verrattain alhaisella tasolla.

KAUPUNGISTUMINEN ETENEE taloudellisen kehityksen myötä ja näin on tapahtunut myös Suomen tapauksessa. Vuoden 1860 Suomessa kaupunkiväestön osuus oli noin 5 prosent-

tia ja vuoden 2012 Suomessa noin 70 prosenttia, eli se kasvoi 152 vuodessa noin 14-kertaiseksi. Tämä osoittaa sen, että kaupungistuminen ei ole viimeaikainen ilmiö vaan pitkään jatkunut prosessi, jonka selvin kasvuvaihe on Suomen tapauksessa osunut viime sodan jälkeisiin vuosikymmeniin. Toisaalta Suomen vuoden 2010 henkeä kohti laskettu BKT on 20-kertainen verrattuna 152 vuoden takaisen tasoon vuoden 1860 Suomessa. Tämä viittaa siihen, että kaupungistumiseen liittyy taloudellisia syitä, joita käsitellään koko laajuudessaan *Kaupunkitalous*-kirjassamme (Laakso & Loikkanen 2004). Niihin palataan lyhyesti tuonnempana.

veckling (BNP per capita) än med geografi. I ekonomiskt utvecklade länder är den i medeltal klart större än i utvecklingsländer, där skillnaderna i urbaniseringsgrad länder emellan är mycket stora (Figur 1). I Finland är stadsbefolkningsandelen fortfarande relativt liten med tanke på hur stor BNP per capita är.

URBANISERING SKER tillsammans med ekonomisk utveckling, och detta gäller även i Finlands fall. År 1860 var stadsbefolkningsandelen kring 5 procent i Finland, och år 2012 ungefär 70

procent. På 152 år växte den alltså 14-falt. Detta visar att urbaniseringen inte är ett nytt fenomen utan en process som pågått länge. I Finland var det som starkast under årtiondena strax efter Andra världskriget. Till saken hör också att BNP per capita i Finland år 2010 var 20 gånger så stor som den varit 150 år tidigare, år 1860. Detta tyder på att det skulle finnas ekonomiska orsaker till urbaniseringen, och dem avhandlar vi i full omfattning i vår bok *Kaupunkitalous* ("Urban ekonomi") (Laakso & Loikkanen 2004). Vi återkommer till dem i korthet längre fram.

1) Kuviossa 1 Suomen kaupunkiväestöllä tarkoitetaan kaupunkialueilla asuvien osuutta koko maan väestöstä Tilastokeskuksen kaupunki-maaseutu-luokituksen mukaan (69,3 % vuonna 2015). Maailmanpankin tietokannassa Suomen kaupungistumisastetta sen sijaan kuvataan taajamaväestön väestöosuutena (84,2 % vuonna 2015), mihin sisältyvät kaikki yli 200 hengen asutuskeskittymät, joissa asuinrakennusten etäisyys on enintään 200 metriä.

1) I Figur 1 avses med urban befolkning för Finlands del andelen invånare som bor i stadsområden (69,3 % år 2015 enligt Statistikcentralens stads-landsbygdsklassificering). I Världsbankens databas däremot beskrivs Finlands urbaniseringsgrad som andelen invånare som bor i tätorter (84,2 % år 2015), och då ingår alla samhällen med minst 200 invånare där avståndet mellan bostadsbyggnaderna är högst 200 m.

HELSINGIN KAUPUNKI/JUSSI HELLS TEN

Toiminnallinen kaupunkialue ja hallinnollinen kaupunki

Kaupungistumista ja kaupunkiväestöä edellä kuvattaessa tarkastelun kohteena ovat kaupunkialueet, joilla tarkoitetaan työ- ja asuntomarkkina-alueita. Niitä kutsutaan myös toiminnallisiksi kaupunkialueiksi (FUR= Functional Urban Regions), joiden koko määräytyy yritysten ja kotitalouksien sijaintipäätösten tuloksena. Ne ovat eri asia kuin kaupungit (kunnat) hallinnollisina yksiköinä, jotka edustavat julkisen sektorin paikallista tasoa. Suurkaupunkialueet koostuvat yleensä keskuskaupungista ja sitä ympäröivästä kunnista (kaupungeista). Toisaalta hallinnollinen kaupunki voi olla niin laaja, että se kattaa toiminnallisen kaupunkialueen lisäksi paljon maaseutua paikallisine keskuksineen, esimerkkinä kuntaliitosten jälkeiset ”suurkaupungit” kuten Mikkeli.

Jokseenkin kaikissa maissa keskus- ja paikallishallinnon välissä on yksi tai useampia välitason portaita. Monissa Euroopan maissa (kuten Ranskassa ja Saksassa) ja Yhdysvalloissa hallinnollisia kaupunkeja ja kuntia on paljon samalla kaupunkialueellakin, ja niiden vastapainoksi on välitason portaita ja federaatioissa myös osavaltioita keskuhallinnon (valtion) alapuolella. Suomi on kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellinen kahden tason (valtio ja kunnat) tapaus, jossa kunnille on säilytetty tyypillisten paikallishallinnon omien tehtävien lisäksi ennätysmäärä valtiovalan määräämää ja osarahoittamaa palvelutuotantoa (erityisesti koulutus sekä sosiaali- ja terveystalvet), jota hoidetaan joko yksin tai yhteistyössä (kuntayhtymät). (Loikkanen 2012).

Toimintansa laajuudesta johtuen Suomen kuntasektorilla on suuri BKT-osuus ja paljon työntekijöitä. Näin Suomi poikkeaa sekä maista, joissa yksityisellä sektorilla on merkittävä rooli palvelutuotannossa (mm. omälääkärit ammatinharjoittajina) että maista, joissa on välitasoja tehtävineen. Kaavailtu maakuntaudistus tulee muuttamaan julkisen sektorin rakenteita myös kaupunkialueilla, ja toisaalta yksityisen, julkisen sekä voittoa tavoittelemattoman toiminnan asetelmat muuttuvat uudistuksen sisällöstä riippuen.

Kaupunkialueiden maankäytön rakenne: kompakti vai hajautunut?

Kaupunkiväestön kasvu ja uudet liikennevälineet ovat muuttaneet kaupunkialueiden maankäyttörakenteita, joiden muotoutumisessa sekä valtiolla että paikallis- ja aluehallinnolla on merkittävä rooli. Niiden maapolitiikan ja infrastruktuuriratkaisujen tuloksena kaupunkialueesta voi tulla rakennustehokkuudeltaan tiivis tai hajautunut, ja tämä vaikuttaa osaltaan yritysten ja kotitalouksien sijaintipäätöksiin. Suurella kaupunkialueella sekä pääkeskus että alakeskukset (kaupungit) voivat olla tiiviitä urbaaneja alueita, joilla on tyypil-

Funktionellit stadsområde och administrativ stad

Vår beskrivning av urbanisering och stadsbefolkning här ovan tog fasta på stadsregioner, med vilka vi avser arbets- och bostadsmarknadsområden. Dem kallar man också funktionella stadsregioner (FUR= Functional Urban Regions), och deras storlek beror på hur företag och hushåll etablerar och bosätter sig. De är inte samma sak som städer (kommuner) i administrativ bemärkelse, de som utgör den lokala nivån av den offentliga förvaltningen. Storstadsregionerna består i allmänhet av en centralstad med omgivande kommuner (städer). Men också en administrativ stad kan vara så stor att den täcker inte bara den funktionella staden utan också landsbygd med lokala centra, såsom till exempel i S:t Michel, numera vidsträckt efter kommunsammanslagningar.

I så gott som alla länder finns det en eller flera mellannivåer mellan central- respektive lokalförvaltningen. I många europeiska länder (såsom Frankrike och Tyskland) och i USA kan det finnas flera administrativa städer och kommuner inom en och samma stadsregion, och som motvikt finns det mellannivåer och – i federationer – delstater under riksnivån. I internationell jämförelse är Finland ett specialfall med sina två nivåer (staten och kommunerna), där kommunerna förutom typiska lokala förvaltningsåligganden ålagts producera ett rekordartat antal tjänster som staten slagit fast och delvis finansierat (i synnerhet utbildning samt social- och hälsoservice). Dem sköter de antingen på egen hand eller inom samkommuner, alltså i samarbete med andra kommuner (Loikkanen 2012).

Som följd av kommunsektorns omfattande verksamhets är dess andel av Finlands BNP stor, liksom också antalet kommunalt anställda. Sålunda avviker Finland både från de länder där den privata sektorn spelar en betydande roll för servicen (där t.ex. egenläkarna är yrkesutövare) och dem där det finns olika mellannivåer. Den tilltänkta landskapsreformen kommer att förändra den offentliga sektorns strukturer även i stadsregionerna, och upplägget för privat, offentlig och tredjesektorverksamhet förändras beroende på hurdan reformen blir i praktiken.

Markanvändningsstrukturen i stadsregioner: kompakt eller utspridd?

Stadsbefolkningens tillväxt och de nya fortskaffningsmedlen har förändrat stadsregionernas markanvändningsstrukturer. För dessas utformning har staten och lokal- resp. regionförvaltningen en betydande roll. Som följd av markpolitiken och infrastrukturella lösningar kan stadsregionen bli tät eller splittrad i byggnadseffektivt hänseende, och detta är en faktor som påverkar var företag och hushåll placerar sig. I stora stadsregioner kan både centralorten och de mindre centra

Euroopassa
kaupunkiväestön
osuus on
74 prosenttia ja
Pohjois-Amerikassa
81 prosenttia.

lisesti korkeat työpaikka- ja asukastiheydet, jotka laskevat pientalotyypisille reunoille mentäessä. Hajautuneilla kaupunkialueilla kasvu suuntautuu pääkeskuksen ulkopuolelle eivätkä alakeskuksetkaan ole tiiviitä urbaaneja kokonaisuuksia. Kaupunkialueiden yhdyskuntarakenteella ja sen kyvyllä ja tavalla sopeutua väestö- ja työpaikkakasvuun on merkittäviä vaikutuksia yksityisen ja julkisen sektorin tuottavuuteen sekä asunto- ja työmarkkinoiden toimivuuteen (näihin palataan), joten kyse on paljon muustakin kuin kaupunkikuvallisista arvoista ja siitä miltä kaupunkialueen silhuetti näyttää kaukaa katsoen.

Keski-Euroopan kaupunkialueilla keskuskaupungit ja niitä ympäröivät alakeskukset (pikkukaupungit ja kylät) ovat veratien tiiviitä. Useimpien Pohjois-Amerikan kaupunkien kes-

(städerna) vara täta urbana områden där jobb- och invånartätheten typiskt är hög men sjunker längre utåt i en småhusdominerad periferi. I utspridda stadsregioner sker tillväxten utanför centralorten, och inte heller de mindre centra är täta urbana helheter. Stadsregionernas struktur och dennas förmåga och sätt att anpassa sig till folk- och jobbökning har märkbara verkningar på produktiviteten inom den privata resp. offentliga sektorn och på hur funktionell bostads- och jobbmarknaden är (som vi ska titta på senare). Det handlar alltså om mycket annat än bara landskapsestetik och hur en stadsregionens skyline ser ut på avstånd.

I mellaneuropeiska stadsregioner är centralorterna jämförande omgivande mindre lokalcentra (småstäder och byar) relativt tätbebyggda. I de flesta nordamerikanska städer består

Kaupungistuminen eteni, mutta urbaani elämä kantakaupungissa väheni.

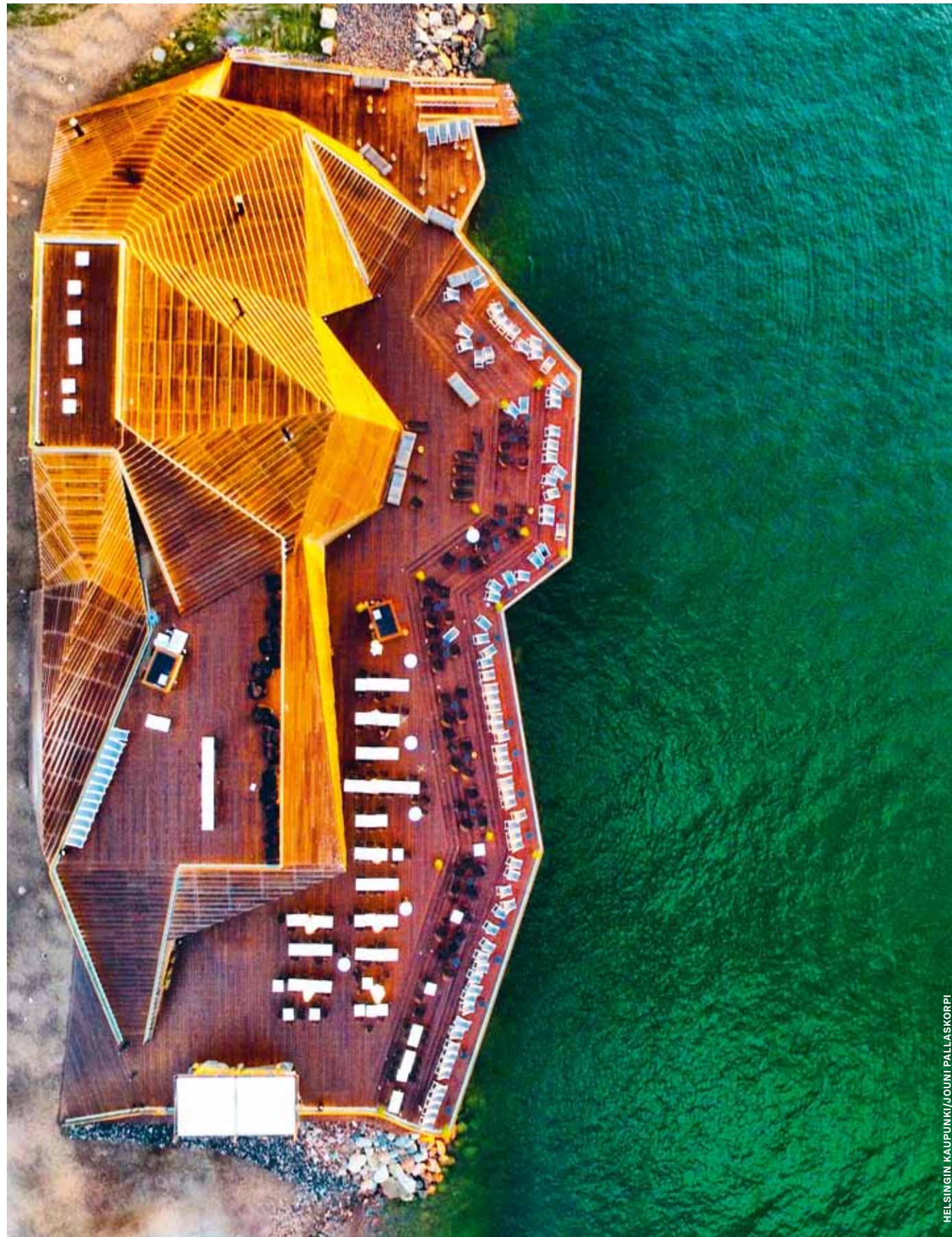
kustat ovat tiiviitä yritystoiminnan alueita (Central Business Districts) ja asutus on lähiöissä. Myös Euroopan maissa on koettu ajanjaksoja, joina kaupunkien keskusalueet ovat menettäneet väestöä kasvaviin lähiöihin (suburbanisaatio), mutta viimeaikainen suunta on ollut keskusta-alueiden yritystoiminnan ja asumisen edellytysten paraneminen. Voimakkaimmin kasvavilla kaupunkialueilla pää- ja alakeskuksia on tiivistetty ja niiden välisiä yhteyksiä on parannettu uusilla väylillä ja joukkoliikennetkaisuilla. Hajautuneisuus on kuitenkin edelleen monen eurooppalaisen kaupunkialueen ongelma (EEA 2006).

Toisen maailmansodan jälkeisessä Suomessa kaupunkiväestö kasvoi sodasta palaavan väen, menetetyt Karjalan siirtolaisten asuttamisen ja muun muuttoliikkeen sekä luonnollisen väestönkasvun seurauksena. Toisen muuttoaallon kaupunkialueille synnytti 1960-luvun ”suuri muutto”, josta osa suuntautui Ruotsiin. Suomessa kasvavat kunnat reagoivat väestöpaineeseen mm. tekemällä aluerakennussopimuksia rakennusliikkeiden kanssa, jotka olivat hankkineet maata kaupunkialueiden reunoilta. Näin syntyi paljon kerrostalovaltaisia ”metsälähiöitä”. Monella kaupunkialueella pääkeskuksen väestönkasvu pysähtyi tai kääntyi laskuun. Kaupungistuminen eteni, mutta urbaani elämä kantakaupungeissa väheni. Kaupunkialueet hajautuivat siitä huolimatta, että niiden yhdyskuntarakenteiden eheyttäminen ja tiivistäminen on ollut esillä sekä valtakunnallisissa että maakuntaliittojen tavoitteissa jo pitkään. Tosiasiassa kaavoissa on varattu maata työpaikkojen ja asuntojen kasvuun olemassa olevien yhdyskuntien reunoilta ja sinne on myös rakennettu. Näin kaupunkialueiden kasvusta on ollut ekstensiivistä eli ulospäin laajenevaa.

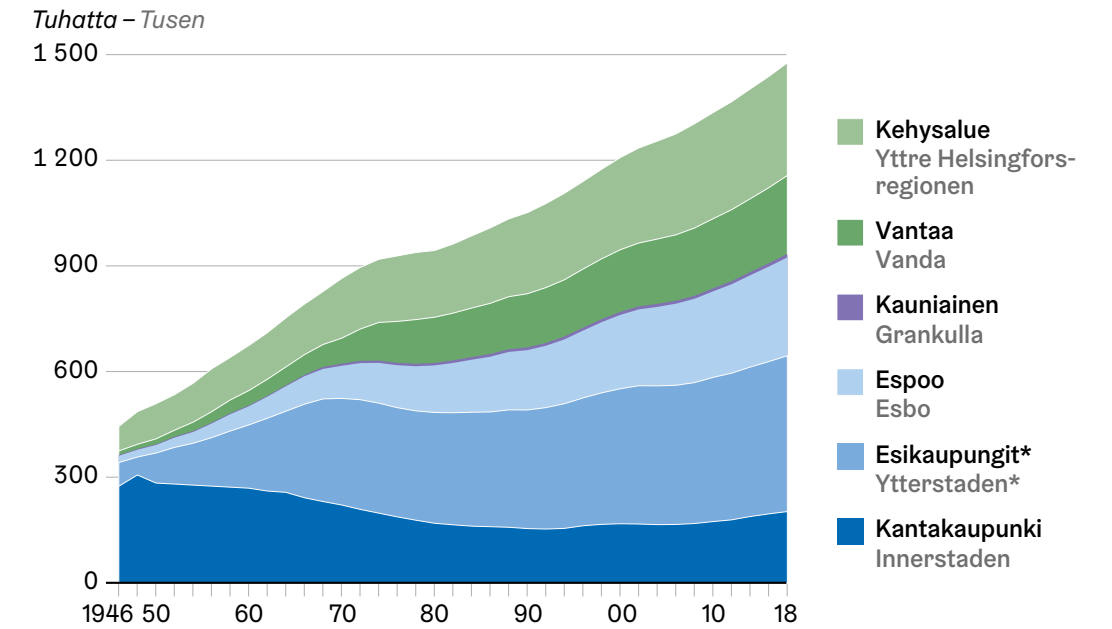
innerstaden av tätbebyggda central business districts, medan ytterstaden består av bostadsområden. Även i europeiska länder har det funnits tider av suburbanisering, då innerstäderna har förlorat invånare till växande förorter, men trenden på sistone har varit att förutsättningarna för företagsverksamhet och boende förbättrats i innerstäderna. I de stadsregioner som vuxit starkast har man gjort centralorter och lokalcentra tätare, och kommunikationerna mellan dem har förbättrats med hjälp av nya trafikleder och kollektivtrafiklösningar. Trots det är geografisk utsträddhet, urban sprawl, fortfarande ett problem i många europeiska stadsregioner (EEA 2006).

Efter Andra världskriget växte stadsbefolkningen i Finland som följd av dels att folk hemförlovades från armén och att de evakuerade från det förlorade Karelen skulle få nya hem, dels övrig migration och naturlig folkökning. På 1960-talet inföll en ny stor flyttningsvåg, den så kallade flykten från landsbygden, varav en del gick till Sverige. I Finland reagerade växande kommuner på befolkningstrycket bland annat genom att sluta avtal om stora bygghelheter med byggfirmor som skaffat mark i stadsregionernas utkanter. Många höghusdominerade ”skogsförorter” uppstod. I många stadsregioner slutade befolkningen växa i centralorten, eller började rentav minska. Urbaniseringen framskred, men det urbana livet i innerstäderna minskade.

Stadsregionerna blev utspriddare trots att det på både nationell och landskapsnivå redan länge varit ett av målen att göra samhällsstrukturen enhetligare och tätare. I verkligheten har man i planläggningen reserverat mark för arbetsplatser och bostäder i utkanterna av de befintliga samhällena, och det är också där man byggt. På så sätt har stadsområdena vuxit extensivt, alltså vidgat sig utåt.

HELSINGIN KAUPUNKI/JOONI PALLASKORPI

* Esikaupunkien väestö sisältää koko kaupungin asuntoväestöön kuulumattomat asukkaat – I ytterstadens befolkning ingår de invånare i hela Helsingfors som inte ingår i bostadsbefolkningen.

KUVIO / FIGUR 2.

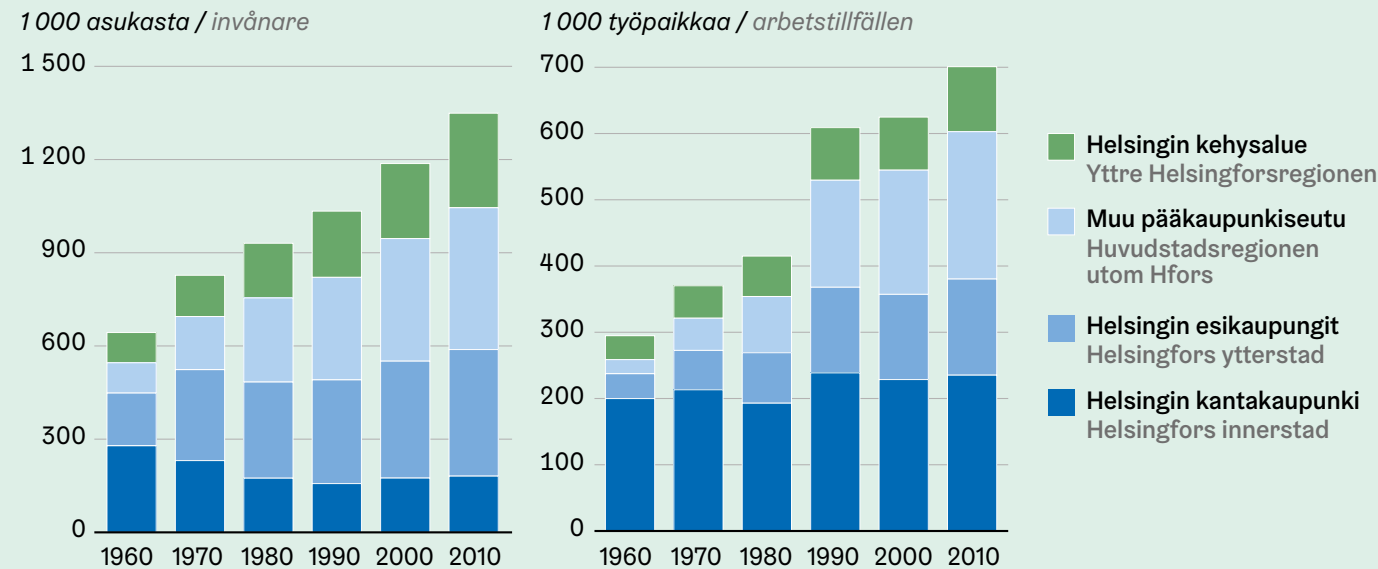
► Helsingin (kantakaupunki ja esikaupungit) ja muiden seudun kuntien väestökehitys vuosina 1946–2018 (1.1.) –Tietojen lähde: Tilastokeskus ja Helsingin kaupunki. ► Folkmängdsutveckling i Helsingfors (innerstaden resp. ytterstaden) och övriga kommuner i Helsingforsregionen åren 1946–2018 (1.1.) –Källa: Statistikcentralen och Helsingfors stad

Vielä 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä suuret kaupunkiseudut laajenivat ja hajautuivat nopeasti. Asuntokannan kasvu painottui vahvasti esikaupunkien pientalovaltaisille alueille sekä kehyskuntiin. Pientalojen osuus tuotannosta kasvoi ja omistusasuminen yleisty. Lapsiperheiden muutto keskukaupungeista kehyskuntiin oli ennätysellisen vilkasta. Vasta 2010-luvulla kaupunkisuunnittelun piirissä on omaksuttu uusi suunta ja osin uudet perustelutkin kaupunkien keskustojen kehittämisen ja yleisemmin intensiivisen kasvun suuntaan. Kaupunkiseutujen kasvu on kääntynyt sisäänpäin ja keskukaupungit ovat kasvaneet nopeasti, kun muuttajia on riittänyt.

Helsingin seudulla väestön ja työpaikkojen kasvun painopiste suuntautui pitkään pääkaupungin reunoille, naapurikuntiin ja niiden ulkopuolelle. Seudun väestön ja työpaikkojen määrät suurin piirtein kaksinkertaistuivat vuodesta 1960 vuoteen 2010 (Kuviot 2 ja 3). Samalla alueen rakenne muuttui. Helsingin kantakaupungin väestö supistui, ja esikaupunkien väestönkasvu riitti pitämään koko kaupungin väestömäärän 1960-luvun tasolla. Seudun väestönkasvu kanavoitui maankäytöltään hajanaisiin naapurikuntiin. Niiden keskuksien eivät ole kovin suuria ja tiiviitä työpaikka- ja asukaskeskittymiä, eikä niitä voi sanoa luonteeltaan kovin urbaaneiksi. Helsingissä kantakaupungin työpaikkojen määrä muuttui vain vähän 50 vuodessa. Sen sijaan kantakaupungin ulkopuolella työpaikkamäärä viisinkertaistui. Nopeinta kasvu on ollut Espoossa ja Vantaalla, joiden työpaikkamäärät kymmenkertaisuivat.

Ännu under första decenniet av 2000-talet bredde de stora stadsregionerna snabbt ut sig. Bostadsbeståndet växte med stark betoning på dels småhusdominerade områden i förorterna, dels kranskommunerna. Småhusens andel av byggandet växte, och ägarboende blev allt vanligare. Utflyttningen av barnfamiljer från centralorterna till kranskommunerna var rekordlivlig. Först på 2010-talet har man inom stadsplaneringen lagt om kursen – med delvis nya motiveringar – på att utveckla stadskärnorna och, mera allmänt, på intensiv tillväxt. Stadsregionerna har börjat växa inåt, och centralorterna har vuxit snabbt då det funnits gott om inflyttare.

I Helsingforsregionen skedde ökningen i folkmängd och arbetstillfällen länge främst i Helsingfors utkanter, i grannkommunerna eller ännu längre utåt. Mellan år 1960 och 2010 mer eller mindre fördubblades antalet invånare och arbetstillfällen (Fig. 2 och 3). Samtidigt förändrades regionen strukturellt. I Helsingfors innerstad minskade befolkningen, medan folkökningen i ytterstaden räckte till för att hålla stadens folkmängd på 1960-talsnivå. Regionens folkökning kanaliseras till de utspridda bebyggda grannkommunerna. Där utgör inte ens lokala centra särskilt stora eller täta koncentrationer av arbetsplatser eller invånare, och de kan inte anses vara av särskilt urban natur. I Helsingfors förändrades antalet arbetstillfällen i innerstaden bara lite på de 50 åren, men utanför innerstaden femdubblades arbetstillfällena. Snabbast har ökningen varit i Esbo och Vanda, där de ökade tiofalt.

KUVIO / FIGUR 3.

► Väestö ja työpaikat vyöhykkeittäin Helsingin seudulla 1960–2010. – Tietojen lähde: Helsingin kaupunki
 ► Folkmängd och arbetstillfällen i olika zoner av Helsingforsregionen 1960-2010. – Källa: Helsingfors stad

2010-LUVULLA HELSINGIN SEUDULLA koko pääkaupunkiseutu on ollut kasvun piirissä ja sen maankäyttö on muuttunut intensiivisemmäksi, tosin vähemmän kuin Tukholmassa (Söderström ym. 2014). Helsingissä entiset satama-alueet (Jätkäsaari ja Kalasatama) sekä täydennysrakentaminen ja rakennusten käyttötarkoitusten muutokset ovat mahdollistaneet kasvua kantakaupungissa (Kuvio 2). Myös seudulliset aluekeskukset (mm. Tapiola, Matinkylä, Tikkurila ja Kivistö) ovat olleet kasvun piirissä. Hyvin sijaitsevien alueiden asuntojen lisätarjonnasta huolimatta asuntojen hintojen ja vuokrien erot kaupunkialueiden sisällä ovat kasvaneet siten, että keskeisillä alueilla asuntojen hinnat ja vuokrat ovat nousseet enemmän kuin reuna-alueilla. (Loikkanen & Laakso 2014, sekä Andersson ym. 2015, luku 6).

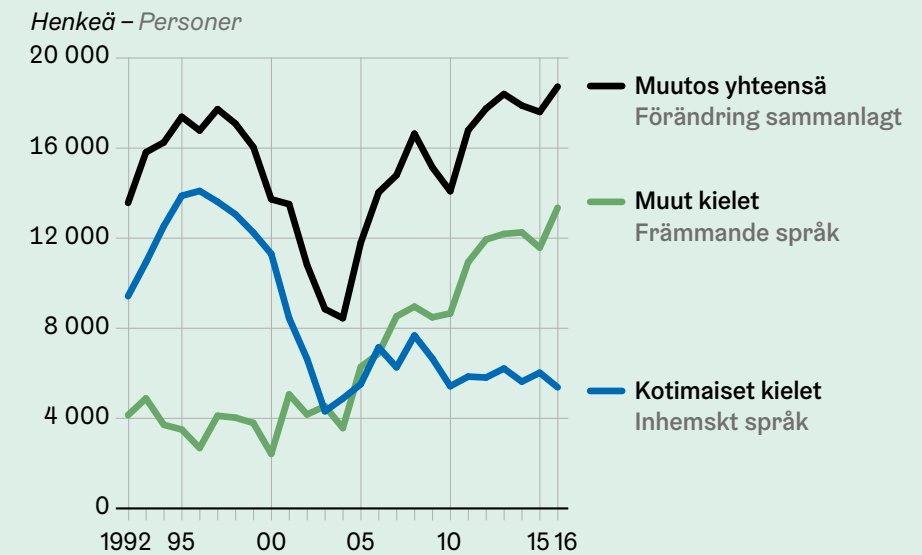
Maahanmuutto kaupunkialueiden väestönkasvun lähteenä

Kansainvälisestä muuttoliikkeestä on tullut väestökehityksen tärkeä osatekijä, ja se on vaikuttanut erityisesti Euroopan suurimpien kaupunkiseutujen kasvuun. Maahanmuutto ”vanhoihin” EU-maihin Euroopan entisistä sosialistisista maista sekä Aasiasta ja Afrikasta on ollut vilkasta 1990-luvulta alkaen. Suomeen suuntautuva maahanmuutto alkoi lisääntyä 1990-luvulla ja se on vilkastunut viime vuosikymmenen puolivälin jälkeen (Kuvio 4). Maahanmuutossa Suomi on seurannut Keski-Eurooppaa ja muita Pohjoismaita muutaman vuosikymmenen viiveellä. Suomessa, kuten

I HELSINGFORSREGIONEN PÄ 2010-TALET har tillväxt skett i hela huvudstadsregionen, där markanvändningen blivit intensivare, om än mindre intensivt än i Stockholm (Söderström et al. 2014). I Helsingfors har folkökning i innerstaden möjliggjorts av de före detta hamnområdena Busholmen och Fiskehamnen och av kompletterande byggande och förändringar av byggnaders användningssyfte (Figur 2). Även lokalcentren i regionen (bl.a. Hagalund, Mattby, Dickursby och Kivistö) har haft folkökning. Trots ökat bostadsutbud i väl belägna områden har skillnaderna områden emellan i bostadspriser och -hyror vuxit sålunda att bostadspriserna och -hyrorna stigit mera i centrala än perifera områden (Loikkanen & Laakso 2014, samt Andersson et al. 2015, kap. 6).

Invandringen källa till folkökning i stadsregionerna

Den internationella migrationen har blivit en viktig delfaktor i befolkningsutvecklingen, och den har inverkat på folkökningen i synnerhet i de största europeiska stadsregionerna. Ända sedan 1990-talet har invandringen till ”gamla” EU-länder från före detta östblocksländer och från Asien och Afrika varit livlig. Invandringen till Finland började öka på 1990-talet, och den har fått ytterligare fart efter medlet av förra årtiondet (Figur 4). Finland har i invandringshänseende legat några årtionden efter Mellaneuropa och de övriga nordiska länderna. I Finland och övriga Norden har invandrarna anhopats i de största stadsregionerna, där det finns möjlighet till stu-

KUVIO / FIGUR 4.

► Väestönmuutos äidinkielen mukaan Helsingin seudulla vuosina 1992–2016. – Tietojen lähde: Tilastokeskus
 ► Folkmängdsförändring enligt modersmål i Helsingforsregionen åren 1992–2016. – Källa: Statistikcentralen

muissa Pohjoismaissa, maahanmuuttajat keskittyvät suurimmille kaupunkiseuduille, jotka tarjoavat opiskelu- ja työmahdollisuuksia, sosiaalisia verkostoja elämässä eteenpäin pyrkimisen helpottamiseksi.

Helsingin seudun väestö kasvoi keskimäärin 1,2 % vuodessa jaksolla 2007–2016. Vieraskielinen väestö kasvoi 9 % vuodessa ja kotimaisia kieliä äidinkielenään puhuva 0,5 % vuodessa. Vieraskielisten osuus seudun väestönkasvusta oli kaksi kolmannesta. Muiden Pohjoismaiden suurimmilla kaupunkiseuduilla maahanmuuttajataustaisen väestön rooli väestönkasvussa on ollut vielä suurempi. Ilman maahanmuuttoa ja vieraskielisen väestön maan sisäistä muuttoa suuriin kaupunkeihin, Suomen kaupungistuminen olisi ollut varsin hidasta 2000-luvulla.

Julkisen sektorin ja kaupunkiväestön kasvu

Vielä 1800-luvun lopulla sekä kaupunkiväestön osuus että julkisten menojen BKT-osuus olivat molemmat karkeasti 10 prosentin tienoilla. Sen jälkeistä julkisen sektorin kasvua on selitetty kaupungistumisen tuomilla infrastruktuuri- ym. palvelutarpeilla (ns. Wagnerin laiti), demokratian laajenemisen – yleinen ja yhtäläinen äänioikeus – tuloksena lisääntyneellä, verotuksen ja tulonsiirtojen avulla tapahtuvalla tulojen uudelleenjaolla (Richardin ja Meltzerin teoria) sekä julkisen sektorin rahoituksen (ja tuotannon) piiriin otettujen hyvinvointipalvelujen kasvavalla kysynnällä, kun tulotaso nousee (Baumolin ”tauti”).

dier och arbete, samt sociala nätverk som underlättar framåtsträvanden i livet.

Helsingforsregionens folkmängd växte med i medeltal 1,2 procent per år under perioden 2007-2016. De som hade främmande modersmål ökade med 9 procent per år, de som hade inhemskt med 0,5 procent per år. De med främmande modersmål stod för två tredjedelar av regionens folkökning. I de största stadsregionerna i övriga Norden har de som har invandrabakgrund spelat en ännu större roll för folkökningen. Utan invandringen och flyttandet av folk med främmande modersmål till de stora städerna från andra delar av Finland hade urbaniseringen i Finland varit långsam på 2000-talet.

Den offentliga sektorns och stadsbefolkningens tillväxt

Ännu i slutet av 1800-talet var både stadsbefolkningsandelen och de offentliga utgifternas andel av BNP grovt sett kring 10 procent. Att den offentliga sektorn vuxit sedan dess har förklarats med dels de behov av infrastruktur och liknande service som urbaniseringen medfört (s.k. Wagners lagar), dels den omfördelning av inkomster som ökat i och med att demokratin utvidgats (allmän och lika rösträtt) och som sker genom beskattning och inkomstöverföringar (Richards och Meltzers teori), dels ökad efterfrågan (då inkomstnivån stigit) på sådana välfärdstjänster som börjat finansieras (och produceras) av den offentliga sektorn (den s.k. Baumolska sjukan).

JULKISEN SEKTORIN tehtävistä tulonjakoon vaikuttamisesta sekä raha- ja finanssipolitiikasta on tullut valtiovallan tehtävä ns. yövärtijatehtävien (maanpuolustus, oikeuslaitos, valtionhallinto jne.) ohella. Toisaalta valtio on rahoittanut valtakunnallisia infrastruktuurihankkeita ja korkeampaa koulutusta ja sivistystä sekä valtionosuusjärjestelmän avulla myös paikallistasolla tuotettujen palvelujen rahoitusta. Kuntien ja alueiden vastuulle on säilytetty paikalliseen ja aluetason infrastruktuuriin ja palveluihin liittyvät tehtävät, sekä valtionosuuksilla osin rahoitettujen palvelujen tarjonta. Paikallistason rahoitusta on yleisimmin hoidettu käyttäjämaksuilla, kiinteistöverotuksella, joiden lisäksi on saatu valtionosuuksia (ml. tulopohjan tasaus). Vaikka välillinen verotus ja tuloverotus ovat julkisen talouden oppien mukaan pikemminkin valtiolle (ja osavaltioille) sopivia rahoituksen muotoja, kunnallinen tuloverotus on ollut käytössä erityisesti Pohjoismaissa, joissa palvelutuotantoa ja osin sen rahoitustakin on desentralisoitu.

INOM DEN OFFENTLIGA SEKTORN har statsmaktens uppgift blivit dels påverkandet av inkomstfördelningen, dels penning- och finanspolitiken – förutom de så kallade nattvaksåliggandena (försvar, rättsväsende, statsförvaltning mm.). Därutöver har staten finansierat nationella infrastrukturprojekt och högre utbildning och bildning samt, med hjälp av statsandelsystemet, även service på lokalt plan. På kommunernas och regionernas ansvar har man lagt de åligganden som hänförelse till lokal och regional infrastruktur och service, och tillhandahållandet av delvis statsandelsfinansierad service. Finansieringen på lokalnivå har i allmänhet skötts med hjälp av avgifter, fastighetsskatt, och dessutom har man fått statsandelar (inkl. utjämnings- och inkomstunderlaget). Trots att indirekt beskattning och inkomstbeskattning enligt lärorens för offentlig hushållning lämpar sig som finansieringsform snarast för staten (och delstaterna), har kommunal inkomstbeskattning använts i synnerhet i Norden, där serviceproduktionen och delvis även dess finansiering har decentraliserats.

Ilman maahanmuuton ja vieraskielisen väestön vaikutusta kaupungistuminen olisi nyt hidasta.

Lisääntyneiden tehtäviensä tuloksena julkinen sektori (valtionhallinto, välitaso(t) ja paikallistaso) on kasvanut huomattavasti viime vuosisadan alun jälkeen. Vuonna 1913 silloisten teollistuneiden maiden julkisen sektorin kokonaismenot suhteessa bruttokansantuotteeseen olivat vain 12 prosenttia. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen alkoi sekä tulonsiirtojen että julkisesti rahoitettujen palvelujen kasvu, joka kiihtyi toisen maailmansodan jälkeisiä hyvinvointivaltioita rakennettaessa. OECD-maissa julkisten menojen suhde BKT:een oli noin 45 prosenttia 1900-luvun lopussa, jonka jälkeen se on laskenut noin 41 prosenttiin vuonna 2015. Tällöin korkein suhdeluku oli Suomella ja Ranskalla (molemmilla 57 %), heijastaen vuodesta 2008 alkanutta lamaa, jolloin julkiset menot ovat suuret ja BKT alhainen. (Lybeck & Henrekson 1988, OECD 2017).

On syytä korostaa että julkisten menojen suhde BKT:een ei ole sama kuin julkisen sektorin BKT-osuus, joka taas kuvaa julkisen sektorin piirissä syntyneitä arvonlisäystä. Jos valtion toiminta rajoittuu pelkkään tulojen uudelleenjakoon (tarvitaan vain vero- ja tulonsiirtotoimistot), julkiset menot voivat olla suuret, mutta arvonlisäystä syntyy vähän (palkoista, vuokrista yms.). Jos tulonsiirtojen lisäksi koulutus-, sosiaali- ja terveys- ym. palvelut tuotetaan kuntien ja/tai valtion toimesta (kuten Suomi), julkisen sektori osuus BKT:stä ja työllisestä työvoimasta on suuri.

Suomessa julkisen sektorin BKT-osuus oli vuonna 1975 noin 15 prosenttia ja vuonna 2015 noin 20 prosenttia. Vuonna 1975 runsaat 15 prosenttia ja vuonna 2015 noin 25 prosenttia työvoimasta työskenteli julkisella sektorilla, suurin osa

Som följd av sina alltmer omfattande åligganden har den offentliga sektorn (staten, mellannivå(erna) och lokalnivån) vuxit betydligt sedan början av 1900-talet. År 1913 var den offentliga sektorns totalutgifter i de industrialiserade länderna bara 12 procent i förhållande till BNP. Efter Första världskriget började både inkomstöverföringarna och den offentligt finansierade servicen växa, och den ökningen fick ytterligare fart när man efter Andra världskriget byggde upp välfärdstater. I OECD-länderna var de offentliga utgifternas förhållande till BNP omkring 45 procent i slutet av 1900-talet. År 2015 hade kvoten sjunkit till 41 procent. Då var den högst i Finland och Frankrike (57 % vardera), vilket återspeglade den ekonomiska svacka som börjat år 2008, då de offentliga utgifterna var höga och BNP låg (Lybeck & Henrekson 1988, OECD 2017).

Det är skäl att betona att de offentliga utgifternas förhållande till BNP inte är samma sak som den offentliga sektorns andel av BNP, som för sin del beskriver det förädlingsvärde som uppstår inom offentlig sektor. Om statens verksamhet begränsar sig enbart till omfördelning av inkomster (då det bara behövs skatte- och inkomstöverföringsbyråer) kan de offentliga utgifterna vara stora, medan det förädlingsvärde som uppstår (av löner, hyror osv.) är litet. Om förutom inkomstöverföringarna också utbildning, social- och hälso-service mm. produceras av kommuner eller stat (såsom i Finland), är den offentliga sektorns andel av BNP och den sysselsatta arbetskraften stor.

I Finland var offentlig sektorns andel av BNP år 1975 omkring 15 procent och år 2015 ungefär 20 procent. År 1975 job-

**Alueelliset tuloerot
ovat pitkällä aikavälillä kaventuneet
tai pysyneet ennallaan pikemminkin kuin kasvaneet.**

kuntien ja kuntayhtymien palvelutehtävissä. Kansainvälisesti poikkeuksellisen pitkälle viedyn desentralisaation tuloksesta suomalaiset kaupungit (kunnat) ovat monitoimialayrityksen kaltaisia kokonaisuuksia, ja samalla suuria työnantajia. Helsingin kaupunki on tätä nykyä Suomen suurin työnantaja, sen palveluksessa on noin 38 000 työntekijää.

Epätasapainoinen kasvu sekä alueelliset tuloerot

Maaseutuväestön väheneminen ja kaupunkialueiden kasvun painottuminen osaan maasta – Italiassa pohjoiseen, Suomessa etelään – tulkitaan epätasapainoiseksi aluekehitykseksi. Hyvin yleinen käsitys on, että samalla alueelliset tuloerot varmasti kasvavat, mutta pitkän aikavälin trendi on ollut päinvastainen: erot ovat kaventuneet tai pysyneet ennallaan pikemmin kuin kasvaneet. Tähän on johtanut yritysten pyrkimys sijoittua sinne missä se on kannattavinta ja kotitalouksien pyrkimys muuttaa parempiin oloihin. Esimerkiksi työtön, joka muuttaa alueelta A alueelle B nostaa alueen A tuotannon arvoa per asukas ja säilyttää alueen B tuotannon per asukas tason ennallaan, jos työllistyy B:n keskimääräisen tuottavuuden yritykseen. Tässä tapauksessa alue-erot kaventuvat, ja vielä enemmän, jos muuttaja työllistyy alhaisen tuottavuuden työhön.

Kaikissa maissa on myös harjoitettu aluepolitiikkaa, jonka tavoitteena on ollut kaventaa alue-eroja, joihin ovat vaikuttaneet lisäksi muut julkisen sektorin toimenpiteet, kuten verotus ja tulonsiirrot. Mitataanpa alue-eroja tuotannolla henkeä kohti tai kotitalouksien käytettävissä olevilla tuloilla henkeä (tai kulutusyksikköä) kohti, niin epätasapainoisesta aluekehityksestä huolimatta alueiden väliset erot maiden sisällä – niin Euroopassa kuin Pohjois-Amerikassakin – ovat pitkällä aikavälillä pääsääntöisesti kaventuneet. Sitä vastoin työttömyys- ja työllisyysasteiden erot ovat olleet pysyvämpiä ja niiden osalta alue-erojen suuntakin on vaihdellut eri aikoina.

Suomessa kotitalouksien kulutusyksikköä kohti laskevat käytettävissä olevien tulojen erot suuralueiden välillä kaventuivat nopeasti 1960-luvulta 1980-luvun alkuun (Kuvio 5). Etelä-Suomen etumatka kaventui samalla kun Itä-, Länsi- ja Pohjois-Suomen suhteellinen asema parani. Alueiden väli-

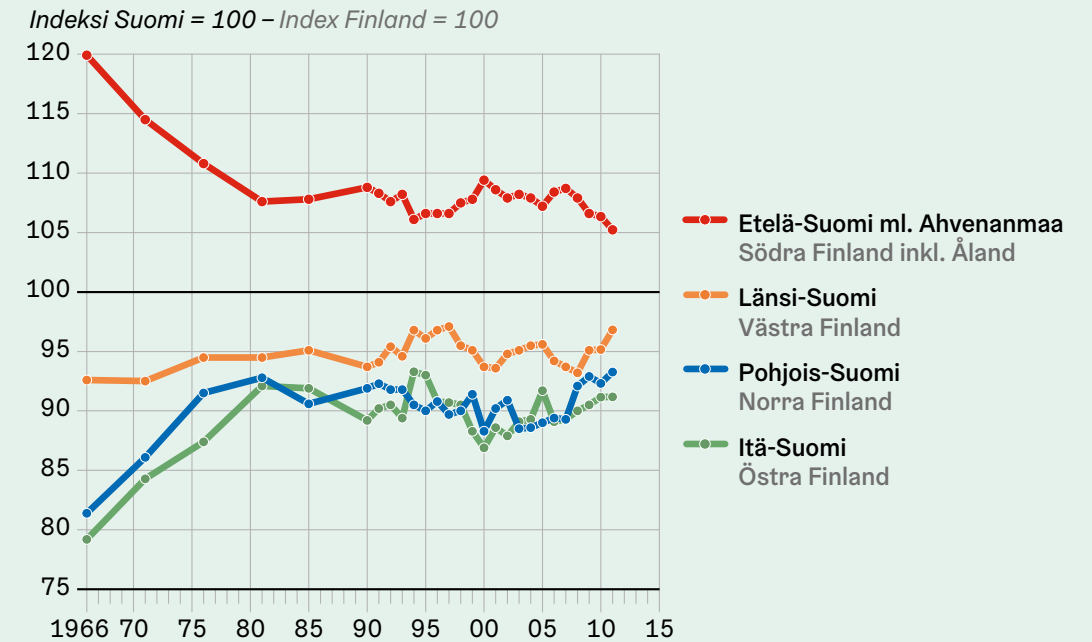
bade drygt 15 procent och år 2015 cirka 25 procent av arbetskraften inom den offentliga sektorn, största delen inom kommuners och samkommuners service. Som följd av en internationellt sett exceptionellt långtgående decentralisering utgör finländska städer (kommuner) helheter av typ multi-sektorföretag, och de är samtidigt stora arbetsgivare. Helsingfors stad är för närvarande Finlands största arbetsgivare, med omkring 38 000 anställda.

Obalanserad tillväxt samt regionala inkomstskillnader

Att landsortsbefolkningen minskar och att stadsområdena växer mest bara i en del av landet – i Italien i norr, i Finland i söder – tolkas som obalanserad regional utveckling. En mycket allmän uppfattning är att skillnaderna i inkomst regioner emellan säkert också växer, men i själva verket har långsiktstrenden varit den motsatta: skillnaderna har snarare minskat eller åtminstone för det mesta inte vuxit. Det har berott på företagens tendens att placera sig där det är mest lönsamt och på hushållens strävan att flytta till bättre. Som exempel höjer en arbetslös som flyttar från region A till region B produktionsvärdet per capita i A och håller produktionen per capita i B på samma nivå som tidigare, om vederbörande får jobb vid ett företag med för B genomsnittlig produktivitet. I det fallet minskar de regionala skillnaderna – och desto mera om vederbörande får jobb i ett lågproduktivt jobb.

Man har också i alla länder bedrivit regionalpolitik i syfte att minska skillnaderna regioner emellan. Dessa har också påverkats av övriga åtgärder från det offentliga sida, såsom beskattning och inkomstöverföringar. Oavsett man mäter de regionala skillnaderna med hjälp av produktion per capita eller hushållens disponibla inkomster per capita (eller konsumentenhet) har skillnaderna regioner emellan inom samma land, både i Europa och Nordamerika, på lång sikt minskat – trots obalanserad regional utveckling. Det som däremot förändrats mindre är skillnaderna i arbetslöshets- eller sysselsättningsgrad, och för deras del har de regionala skillnaderna varierat åt olika håll vid olika tider.

I Finland minskade skillnaderna mellan olika delar av Finland i hushållens disponibla inkomster per konsumentenhet snabbt mellan 1960-talet och början av 1980-talet (Figur

KUVIO / FIGUR 5.

► Kotitalouksien keskimääräiset käytettävissä olevat tulot¹ suuralueittain vuosina 1966–2011, indeksi(Suomi)=100 (– Lähde: VATT 2011)

1) Alueellista tulokehitystä tarkastellaan suhteessa koko maan keskimääräiseen kehitykseen. Aineistoina on käytetty Tilastokeskuksen kulutustutkimuksia vuosilta 1966–1985 ja tulonjakotilastoja vuosilta 1990–2011. Käytettävissä olevat tulot OECD-yksikköä kohden on painotettu kotitalouksien jäsenmäärillä ja otantapainoilla.

► Hushållens disponibla inkomster¹ i medeltal i Finlands storregioner 1966–2011, index(Finland)=100 (– Källa: Statens ekonomiska forskningscentral VATT)

1) Den regionala inkomstutvecklingen i förhållande till landets genomsnittliga utveckling. Utgångsmaterialet är Statistikcentralens konsumtionsundersökningar åren 1966–85 samt inkomstfördelningsstatistik åren 1990–2011. Disponibla inkomsten per OECD-enhet har viktats med antalet medlemmar i hushållen och med urvalsvikter (sample weights).

nen lievä lähentyminen jatkui 1980-luvun alkuun asti. Sen jälkeen alueiden erot ovat karkeasti ottaen säilyneet ennallaan, vaikka talous on ollut välillä lamassa ja välillä nousussa. Verotus ja tulonsiirrot ovat kaikkina aikoina pienentäneet näitä tuloilla mitattuja alue-eroja, ja ne ovatkin pienemmät kuin kotitalouksien tuotantotehtävien tuloja per kulutusyksikkö tai tuotantoa (jalostusarvoa) mittaavan BKT per asukas -mittarin vastaavat alue-erot.

Kun samalla neljän alueen jaolla on tarkasteltu tulonjakoa, niin kaikkien alueiden sisäinen tulonjako (Gini-kertoimella mitattuna) on ollut tasoltaan ja kehityslinjoiltaan pitkään samanlainen kuin koko maan asetelma: 1960-luvun puolivälistä tuloerot supistuivat 1980-luvun puoliväliin ja pysyivät samalla tasolla 1990-luvun puoliväliin. Sen jälkeen tuloerot kasvoivat talouden nousussa ja aiemmasta poiketen Etelä-Suomen

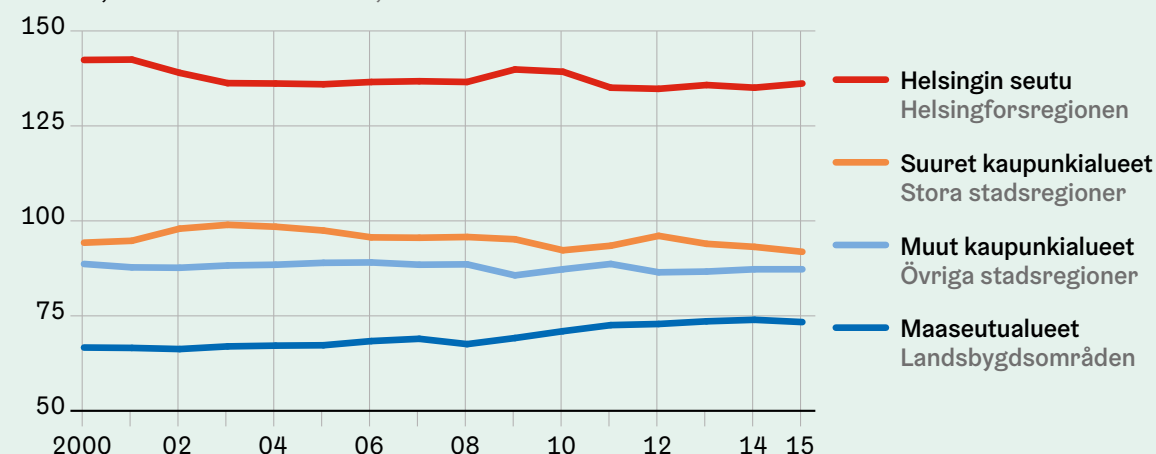
5). Södra Finlands försprång minskade samtidigt som östra, västra och norra Finlands relativa ställning förbättrades. Ännu en liten bit in på 1980-talet skedde en viss utjämning mellan regionerna. Därefter har skillnaderna grovt sett hållits oförändrade, trots de låg- och högkonjunkturer som förekommit. I alla skeden har beskattning och inkomstöverföringar minskat dessa regionala inkomstskillnader, och de är mindre än om man mäter med BNP per capita, som ju mäter hushållens produktionsfaktorinkomster per konsumentenhet eller produktionen (förädlingsvärdet).

Då vi med denna indelning i fyra zoner analyserade inkomstfördelningen var den interna inkomstfördelningens nivå och utvecklingstrend (mätt med Gini-koefficienten) länge – oavsett zon – likadan som i landet som helhet: från medlet av 1960-talet och ända till medlet av 1980-talet krympte inkomst-

”

Urbaniseringen
har skett därför att
anhopning givit
företag och hushåll
mera fördelar än nackdelar.

Indeksi, koko maa = 100 – Index, hela Finland = 100

KUVIO / FIGUR 6.

- Asukasta kohti laskettu BKT alueryhmittäin suhteessa maan keskiarvoon (= 100) vuosina 2000–2015
- BNP per capita i olika typer av områden i Finland i förhållande till riksnivån (=100) åren 2000–2015

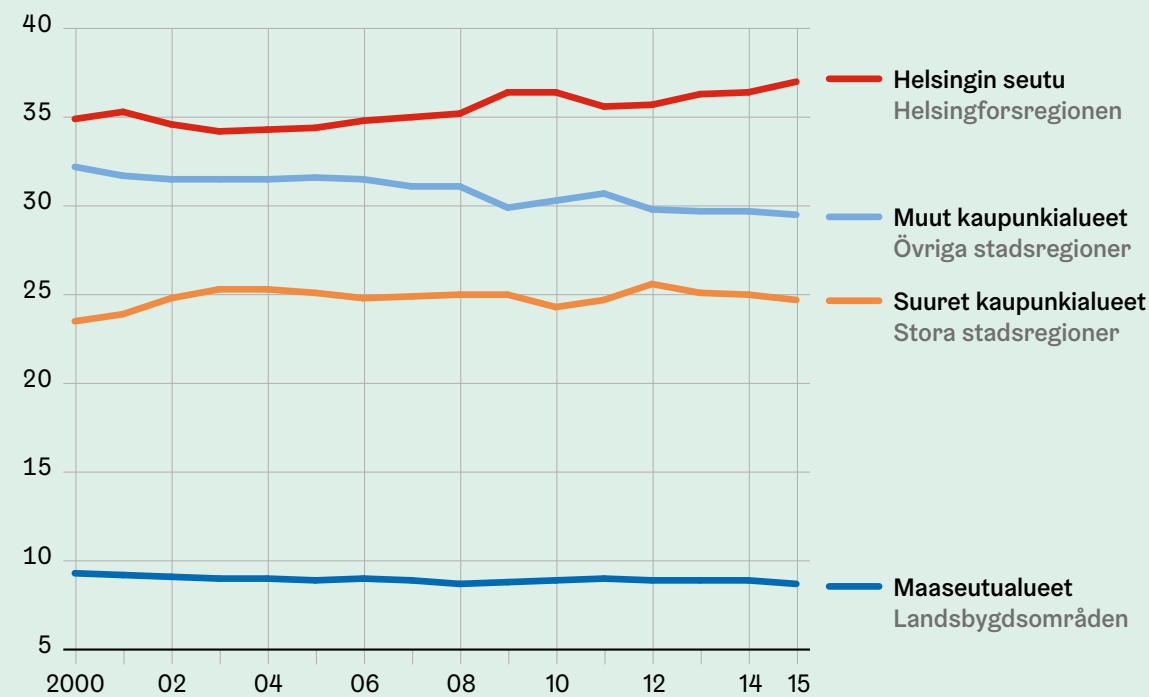
sisäiset tuloerot kasvoivat muita alueita suuremmiksi (Loikkanen ym. 2005). 2000-luvulla koko maan tasolla Gini-kertoimella mitatut tuloerot ovat pysyneet jokseenkin samalla tasolla, mutta Etelä-Suomessa tuloerot ovat hieman kaventuneet (Mäki-Fränti 2017).

KUN MUUTETAAN ALUEJAKOJA ja tarkastellaan asukasta kohti lasketun bruttokansantuotteen eroja vuodesta 2000 alkaen (Kuvio 6), havaitaan, että tälläkin jaolla aluetyyppien väliset erot ovat supistuneet. Erityisesti maaseutualueet suhteessa koko maahan ovat lähentyneet muita alueita, koska niiden väestö on vähentynyt ja vastaavasti Helsingin seudulla kehityksen suunta on ollut päinvastaista. Toisaalta työllisyysasteet ovat alentuneet jyrkästi Helsingin seudulla ja suurilla kaupunkiseuduilla vuoden 2008 jälkeen, kun taas maaseutumaisilla alueilla aleneminen on ollut loivempaa. Tältäkin osin alue-erot ovat kaventuneet.

skillnaderna, och hölls sedan på samma nivå till medlet av 1990-talet. Efter det växte inkomstskillnaderna under det ekonomiska uppsvinget, och, i motsats till tidigare, blev de interna inkomstskillnaderna större i södra Finland än i de övriga zonerna (Loikkanen et al. 2005). Under 2000-talet har inkomstskillnaderna mättas med Gini-koefficienten hållits på ungefär samma nivå i hela landet, men i södra Finland har inkomstskillnaderna minskat något (Mäki-Fränti 2017).

OM VI TILLÄMPAR EN ANNAN OMRÅDESINDELNING (se figur 6) och analyserar skillnaderna i bruttonationalprodukt per capita från och med år 2000 märker vi att skillnaderna regioner emellan minskat även med denna indelning. I synnerhet har landsbygdsområdena i förhållande till hela landet blivit mer lika de övriga, i och med att deras folkmängd har minskat och att trenden varit den motsatta i Helsingforsregionen. Å andra sidan sjönk sysselsättningsgraderna drastiskt i Helsingforsregionen och de stora stadsregionerna efter år 2008, medan nedgången varit långsammare i landsbygdsområdena. Även i detta avseende har de regionala skillnaderna minskat.

Osuus koko maasta, % – Nationell andel, %

KUVIO / FIGUR 7.

► Alueryhmien osuus koko maan BKT:stä vuosina 2000–2015
 ► Områdestypernas andel av Finlands BNP åren 2000–2015

Yllä ilmenevä alue-erojen kaventuminen vuoden 2000 jälkeen on tapahtunut samaan aikaan, kun aluekehitys on toisesta näkökulmasta ollut epätasapainoista. Tämä ilmenee muun muassa siinä, että eri aluetyyppien BKT-osuuksien väliset erot ovat kasvaneet jonkin verran 2000-luvulla (Kuvio 7). Erityisesti Helsingin seutu on kasvattanut osuuttaan, kun taas keskisuurten ja pienten kaupunkiseutujen osuus on supistunut.

Miksi kaupungistumista on tapahtunut

Kaupungistumista on tapahtunut, koska kasautumisen edut yrityksille ja kotitalouksille ovat olleet suuremmat kuin kasautumisen haitat.

Saman alan yritykset hyötyvät paitsi yritystason skaalaeduista myös toistensa läheisyydestä. Läheisyys tarjoaa etuja kuljetuskustannuksissa, ja yritysten määrän kasvaessa syntyvät paikalliset oman alan työmarkkinat. Toimialan kasvu mahdollistaa pidemmälle menevän erikoistumisen ja skaalatuottojen hyväksikäytön myös niiden panosten tuotannossa, joita tämän toimialan yritykset tarvitsevat. Lukuisien yritysten ja työntekijöiden vuorovaikutuksessa syntyy todennäköisemmin innovaatioita ja tieto siirtyy toimialan sisällä helposti

Den ovan beskrivna minskningen i skillnaderna områden emellan sedan år 2000 har skett samtidigt som regionutvecklingen ur en annan synvinkel varit obalanserad. Detta framgår bland annat av att skillnaderna mellan de olika områdestypernas andelar av BNP har vuxit något på 2000-talet (se figur 7). I synnerhet Helsingforsregionen har nått en större andel medan de medelstora eller små stadsregionernas andel har minskat.

Varför urbanisering?

Urbaniseringen har skett därför att anhopning givit företag och hushåll mera fördelar än nackdelar.

Företag inom samma bransch drar nytta av dels skalafördelar, dels varandras närhet. Närheten ger fördelar i transportkostnaderna, och då företagen ökar i antal uppstår en lokal arbetsmarknad inom den egna branschen. Tillväxt inom näringsgrenen innebär en öppning för längre driven specialisering och utnyttjande av skalafördelar även vid produktion av sådan input som företagen inom näringsgrenen själva behöver. I en växelverkan mellan många företag och arbetstagarer är sannolikheten för innovationer större, och kunskap överförs lätt från företag till företag inom branschen. Dessa fördelar, som redan Marschall förde fram 1920, kallas lokali-

yrityksestä toiseen. Näitä Marshallin (1920) esiin tuomia etuja kutsutaan lokalisaatioeduiksi. Niiden rinnalla yritykset ja kuluttajat hyötyvät niin sanotuista urbanisaatioeduista, joilla tarkoitetaan alueen kaikkien alojen yrityksille koituvia tuottavuushyötyjä ja sen kotitalouksille koituvia etuja (Jacobs 1969). Niiden taustalla on kaupunkialueen suuri koko ja sen mahdollistama tuotannon ja kulutuksen monipuolisuus ja ennen kaikkea kyky lisätä uudenlaisten tavaroiden ja palvelusten määrää.

Yksityisen sektorin lokalisaatio- ja urbanisaatioetuja koskevien empiiristen tutkimusten perusteella Rosenthal ja Strange (2004) tekevät yhteenvedon, jonka mukaan:

- kun kaupungin koko kaksinkertaistuu, alueen tuottavuus kohoaa 3–8 %
- väestötiheyden kaksinkertaistuminen lisää tuottavuutta keskimäärin 5 %
- toimialan koon kaksinkertaistuminen alueella lisää sen yritysten tuottavuutta keskimäärin 4,5 %

Tämän yhteenvedon jälkeen on tehty paljon uusia kasautumisvaikutuksia koskevia empiirisiä tutkimuksia, joista yksi on Combesin ja Gobillonin (2015) katsaus. Sen alussa kirjoittajat erittelevät kasautumisvaikutusten teoreettista perustaa ja keskeisten käsitteiden empiiristä mittaamista erilaisilla aineistoilla. Katsauksessa läpikäytyt tutkimukset vahvistavat em. tulosten vaikutusten suunnan ja antavat lisätietoa siitä, miten tulokset riippuvat mm. toimialasta, yritystyyppistä, ja tuottavuusvaikutusten syntymekanismista (kuten kilpailu ja tiedon siirtyminen). Suomen osalta on viimeksi ilmestynyt Susiluodon (2015) sekä Lahdelman ja Laakson (2017) tutkimukset.

Kasautumisen eduista kotitalouksille

Kaupunkialueilla korkea tuottavuus ja palkkataso tarjoavat laajat kulutusmahdollisuudet. Suuret ja monipuoliset työmarkkinat tarjoavat urapolkuja ja toisaalta turvaa, sillä menetetyt työpaikat sijalle löytyy pieniä paikkakuntia helpommin sekä saman alan töitä että uusia työmahdollisuuksia. Myös yrittäjäksi ryhtyminen on kaupunkialueilla helpompaa, koska markkinoiden koko auttaa löytämään asiakaskuntaa uusille tuotteille ja palveluille.

Korkean tulotason ohella kuluttajat arvostavat hyödykekirjoa. Tavaroiden sekä yksityisten ja julkisten palvelujen monipuolisuus ja saatavuus ovat tärkeitä. Toinen vetovoimatekijä on ihmisten määrä ja erilaisuus, jotka tarjoavat pohjan myös ihmisten kohtaamiselle ja sosiaaliselle elämälle. Ne selettävät osaltaan miksi kaupunkeihin hakeudutaan ja miksi ne ovat parhaimmillaan houkuttelevia turistikohteita. Sopivan tiivis kaupungin sisäinen rakenne ja liikennejärjestelmä sekä hyvät koti- ja ulkomaanyhteydet tekevät kaupungista houkuttelevan sekä sen asukkaille että siellä kävijöille läheltä ja kaukaa. (Glaeser ym. 2001 sekä kaupungistumisen eduista laajemmin Glaeser 2011).

seringsfördelar. Parallellt får företagen och konsumenterna så kallade urbaniseringsfördelar, varmed avses att företag inom samtliga branscher i ett område får produktivetsfördelar och att hushållen kan dra nytta av det (Jacobs 1969). Bakgrunden till fördelarna är stadsregionens stora format och den mångsidighet i produktion och konsumtion som därav följer, och framför allt förmågan att öka mängden varor och tjänster av nya slag.

På grundval av empiriska studier om lokalisering- och urbaniseringsfördelar inom privata sektorn sammanfattar Rosenthal och Strange (2004) att:

- om en stads folkmängd fördubblas stiger produktiviteten i regionen med 3–8 procent
- om folktätheten fördubblas ökar produktiviteten i snitt med 5 procent
- om en näringsgrens storlek fördubblas inom regionen ökar dess företags produktivitet i snitt med 4,5 procent

Sedan denna sammanfattning gjordes har det företagits en myckenhet nya empiriska studier om klustereffekter (dvs. anhopningseffekter), bland annat en översikt (2015) av Combes och Gobillon. I dess början benär författarna ut den teoretiska bakgrunden till anhopningseffekterna och det empiriska mätandet av de centrala begreppen med hjälp av olika datamaterial. De studier som översikten går igenom bestyrker riktningen i ovan nämnda verkningar, och ger mera rön om hur resultatet beror på bland annat näringsgren, typ av företag och produktionseffekternas uppkomstmekanismer (såsom konkurrens och kunskapsöverföring). Senast utkomna är för Finlands del Susiluotos (2015) och Lahdelma & Laakson (2017) studier.

Om anhopningens fördelar för hushållen

I en stadsregion innebär hög produktivitet och lönenivå omfattande konsumtionspotential. En stor och mångsidig arbetsmarknad innebär karriäralternativ – och trygghet, i och med att det på en stor ort är lättare än på en liten att hitta jobb inom samma bransch eller inom något nytt. Också att bli företagare är lättare i stadsregioner, eftersom marknadens storlek gör det lättare att hitta kunder för nya varor och tjänster.

Förutom en hög inkomstnivå uppskattar konsumenterna ett stort konsumtionsurval. Det är viktigt att varor och privata och offentliga tjänster är mångsidiga och lättillgängliga. En annan dragningsfaktor är befolkningens antal och heterogenitet, som utgör en grund också för möten och socialt liv. De bidrar till att förklara varför städer drar till sig folk och varför de, då de är som bäst, är lockande turistmål. Om en stads inre struktur och trafiksystem är lagom täta och kommunikationerna med det egna och utlandet är goda blir staden attraktiv för både sina invånare och för besökande från när och fjärran (Glaeser et al. 2001, samt om urbaniseringens fördelar mera allmänt Glaeser 2011).

Kasautumisen haitoista

Kaupunkialueisiin ja niiden kasvuun liittyy myös haittatekijöitä sekä yritysten että kotitalouksien kannalta. Kaupunkialueilla yleensä ja erityisesti niiden keskus- toissa parhaat paikat ovat niukkoja; tämän tulokse- na asuntojen ja toimitilojen hinnat ja vuokrat ovat kau- pungeissa maaseutua korkeampia ja erityisen korkeita suurten kaupunkien parhaissa sijainneissa. Taustal- la on yritysten ja kotitalouksien arvostukset eli halu ja kyky maksaa hyvästä sijainnista sen tarjoamine etui- neen. Toisaalta korkea hinta- ja vuokrataso on signaa- li sille, missä tarjontaa kannattaa lisätä, jos se on muu- tenkin järkevää ja mahdollista.

Kaupunkialueiden korkea hinta- ja vuokrataso ko- rostuu, jos yhdyskuntarakenne on hajautunut. Hajau- tuneisuus nostaa asuntojen hintatasoa kaikilla etäi- syyksillä pää- ja alakeskuksista, sillä se tekee parhaat sijainnit entistäkin niukemmiksi. Korkeat asuntojen hin- nat toimivat muuttoliikkeen jarruna ja nostavat palkka- vaatimuksia. Näin hajautunut kaupunkialueen rakenne heikentää sekä asuntomarkkinoiden että työmarkki- noiden toimintaa ja samalla kilpailukykyä siellä, missä on työvoiman kasvavaa kysyntää. (Loikkanen ja Laak- so 2014).

Erityisesti suuremmissa kaupungeissa sekä yri- tystoimintaa että ihmisten elämää haittaavat ruuhkat, päästöt ja melu. Näiden kaupungistumiseen liittyvi- en haittojen pienentämiseksi tehdään jatkuvasti töitä. Näihin pyrkimyksiin liittyy paradoksi: kun kasautumi- sen haittoja saadaan rajoitetuksi, kaupungin vetovoima kasvaa ja osin samat ongelmat uusiutuvat väestönkas- vun myötä.

Kuljetus, viestintä ja kaupungistuminen

Kaupunkiväestön pitkään jatkunut kasvu vaikuttaa yk- siökoiselta kehityksen suunnalta, mutta sitä se ei ole. Nimittäin kone- ja laiteinnovaatioiden myötä myös kul- jetusteknologia on parantunut, ja sen on odotettu joh- tavan aluerakenteiden hajautumiseen ja ääritapauk- sessa kaupunkien kuolemaan.

Viimeisten kahdensadan vuoden aikana höyryko- neet, rautatiet, polttomoottori ja konttien käyttö kuljet- tamisessa ovat alentaneet tavaroiden kuljetuskustan- nuksia merkittävästi. Vastaavasti auto, matkustajajunat ja lentokone ovat alentaneet ihmisten liikkumisen kus- tannuksia. Viestinnässä sanomalehdet, kirjat, lennätin, puhelin, radio ja televisio ovat alentaneet tiedon välit- tämisen ja levittämisen hintaa ja ihmisten välisen kom- munikaation kustannuksia. Kuinka on siis mahdollista, että kuljetus- ja viestintäkustannusten alentuessa ihmi- set ja tuotantotoiminta ovat kasautuneet ja kaupunki- väestön osuus on kasvanut jatkuvasti?

Uuden talousmaantieteen mallien selitys

Tähän ongelman esitti markkinakäyttäytymiseen pe- rustuvan ratkaisun taloustieteessä Nobelin muistopal-

Om nackdelarna med anhopning

Stadsregioner och deras tillväxt har också sina nackde- lar, både för företag och för privata hushåll. I stadsre- gioner, i synnerhet i deras kärnor, finns det begränsat med "bästa lägen", och därför är priserna och hyror- na för bostäder och lokaler högre i städer än på lands- bygden, och särskilt höga är de just på de bästa läge- na i städerna. Bakgrunden till detta är företagets och hushållens värderingar, alias deras vilja och förmåga att betala för ett bra läge och dess fördelar. Samtidigt är en hög pris- och hyresnivå en signal för var det lönar sig att öka utbudet, om det också i övrigt är vettigt och möjligt.

Den höga pris- och hyresnivån i stadsregioner beto- nas om samhällsstrukturer är splittrad. Splittring höjer bostädernas prisnivå på alla avstånd från huvud- och lokalcentra, i och med att den gör utbudet på de bäs- ta lägena ännu knappare. Höga bostadspriser bromsar migrationen och höjer folks lönekrav. På det här viset hämmar en splittrad stadsstruktur både bostadsmar- knaden och arbetsmarknaden och samtidigt bägges konkurrenskraft där det finns en växande efterfrågan på arbetskraft (Loikkanen och Laakso 2014).

I synnerhet i större städer störs både företagsverk- samheten och folks liv och leverne av stockningar, ut- släpp och buller. För att lindra dessa urbaniseringens avigsidor görs det hela tiden en hel del. Härvid förelig- ger en paradox: då man har lyckats begränsa anhop- ningens nackdelar växer stadens attraktionskraft, och så upprepas delvis samma problem igen då befolkning- en växer.

Transport, kommunikation och urbanisering

Att stadsbefolkningen stadigt vuxit så länge kan tyck- as vara en enahanda och ensidig trend, men det är den inte. Med innovationerna inom maskiner och anlägg- ningar har transportteknologin förbättrats, och detta har väntats leda till spriddare områdesstrukturer och, i extremfall, städernas död.

Under de senaste tvåhundra åren har ångmaskinen, järnvägarna, förbränningsmotorn och transportcon- tainern sänkt kostnaderna för varutransport i väsent- lig grad. På motsvarande sätt har bilen, tåget och flyget sänkt kostnaderna för mänsklig fortskaffning. Inom in- formation och kommunikation har tidningen, boken, te- legrafan, telefonen och radio och television sänkt priset för förmedling och spridning av information och kos- naderna för mellanmänsklig kommunikation. Hur kom- mer det sig då att människor och produktion trots sjun- kande transport- och kommunikationskostnader har anhopats och stadsbefolkningsandelen stadigt vuxit?

Förklaring av modellerna i en ny ekonomisk geo- grafi

Ett marknadsbetendeorienterat svar på denna fråga har framlagts av Paul Krugman, mottagare av ekono-

kinnon saanut Paul Krugman (mallien kehityksestä ks. Fujita, Krugman ja Venables 1999). Krugman tarkasteli kotitalouksen sekä maatalous- ja teollisuustuotteita tuottavien yritysten ja sijaintivalintoja uuden talousmaantieteen synnyttäneillä malleillaan. Kun tällaisessa mallissa väestön määrä ja mallin keskittävät ja hajauttavat tekijät pidetään vakioina ja kuljetuskustannuksia alennetaan korkealta tasolta alaspäin, niin ensivaiheessa tällä on keskittävä vaikutus. Näin malli auttaa ymmärtämään, miksi kuljetusteknologian innovaatiot lisäävät kaupungistumista. Mutta mallien ennuste muuttuu, kun kuljetuskustannusten tasoa alennetaan riittävästi: keskityminen loppuu ja aluerakenne alkaa hajautua. Kasautumisen ja kuljetuskustannusten yhteys on siis ei-monotoninen: ensin kuljetuskustannusten lasku keskittää, sitten hajauttaa. Uuden talousmaantieteen lähestymistapaa on sovellettu myös Suomen aluekehityksen analyysiin (ks. Ottaviano & Pinelli 2004).

Vaikka kuljetusteknologia on tehnyt mahdolliseksi mm. päivän työmatkat Brysseliin, ja maailmankauppa on globalisoitunut, kaupungistuminen on jatkunut. Internet, sähköposti ja digitalisaation muut sovellukset ovat mullistaneet tiedonvälityksen lisäksi tuotanto- ja kulutustapoja, mutta silti kaupunkiväestön kasvu on jatkunut. YK:n ja Maailmanpankin maailmanlaajuisten ennusteiden mukaan kaupunkialueiden työpaikkojen ja väestön kasvu jatkuu ja paikkaan enemmän sidottujen palvelujen rooli kasvaa. Uutta teknologiaa ei nähdä niinkään suorien kontaktien ja läheisyyden korvaajana vaan niiden täydentäjänä, vaikka se tarjoaa edellytyksiä hajautumiselle muun muassa etätyön muodossa. Globalisaation keskellä yliopistot, tutkimuslaitokset, kulttuuri-instituutiot ja osaamisintensiivisten alojen yritykset työntekijöineen näyttävät keskittyvän entistä selvemmin kaupunkialueille, joiden edut myös kotitalouksille korostuvat palveluvaltaistumisen jatkuessa. YK ennustaa 60 % maailman väestöstä asuvan kaupungeissa vuonna 2030.

Johtopäätökset

Suomessa kaupungistuminen on edelleen verraten matalalla tasolla ja kaupunkien yhdyskuntarakenteet ovat hajautuneita, vaikka kehityksen suunta on viime vuosina kääntynyt ekstensiivisestä intensiiviseen kasvun suuntaan. Kaupunkialueiden keskuskeskukset ja alakeskuskeskukset eivät ole kovin urbaaneja, ja niissä on liian vähän työpaikkoja ja väestöä kasvun kierteen edellyttämän markkinapotentiaalinnan vauhdittamiseksi. Toisaalta vähäveristen keskustojen ulkopuolella rakennetaan edelleen irrallisia lähiöitä, joiden väestöpohja ei riitä yksityisten ja julkisten palvelujen sekä joukkoliikenteen tehokkaalle järjestämiselle. Samat ongelmat korostuvat syrjäisillä alueilla ja niiden hajautuneissa keskuksissa, joista monet menettävät väestöään (Lehtonen & Tykkyläinen 2012).

Kaupunkialueiden maankäyttö- ja liikenne- ja rakenteiden tila on heijastunut yksityisen ja julkisen sektorin tuottavuuteen sekä asuntojen ja työmarkkinoiden toimintaan heikentävällä tavalla. Tästä syystä Suomi on näiltä osin alisuorittaja, mutta sillä on hyvät edellytykset parantaa kotitalouksien asemaa, elinkeinoelämän kilpailukykyä ja julkisen sektorin toimivuutta kotimaisiin politiikkatoimiin. Kotimaan kaupunkialueiden

Vaikka kuljetusteknologia on tehnyt mahdolliseksi muun muassa päivän työmatkat Brysseliin, ja maailmankauppa on globalisoitunut, kaupungistuminen on jatkunut.

mipriset till Alfred Nobels minne (om modellernas utveckling se Fujita, Krugman och Venables 1999). Krugman analyserade med sina modeller – som givit upphov till en ny ekonomisk geografi – hur hushållen samt företag som producerar jordbruks- och industriprodukter valt att placera sig. Om vi i en sådan modell standardiserar folkmängden och de centraliserande och decentraliserande faktorerna och därpå sänker transportkostnaderna från en hög nivå neråt får det till att börja med en centraliserande verkan. På så sätt hjälper modellen oss att förstå varför innovationerna inom transportteknologin ökar urbaniseringen. Men modellernas prognos förändras när vi sänker transportkostnaderna tillräckligt mycket: centraliseringen upphör och samhällsstrukturen blir mera utspridd. Sambandet mellan anhopning och transportkostnader är alltså icke-monotont: till en början centraliserar alltså sänkta transportkostnader, sedan decentraliserar de. Denna nya ekonomisk-geografiska approach har även tillämpats vid analys av regional utveckling i Finland (se Ottaviano & Pinelli 2004).

Trots att transportteknologin gjort det möjligt att, till exempel, åka till Bryssel och jobba för en dag, och världshandeln globaliserats, har urbaniseringen fortsatt. Internet, mejl och övriga tillämpningar av digitalteknik har revolutionerat inte bara informationsöverföringen utan också produktions- och konsumtionsvanorna. Och ändå fortsätter stadsbefolkningen att växa. Enligt FN:s och Världsbankens globala prognoser fortsätter ökningen i arbetstillfällena och invånarna i stadsregionerna, och den service som är mera lokalt bunden får en större roll. Ny teknologi upplevs inte ersätta, utan snarare komplettera, direkta kontakter och närhet – trots att den skapar förutsättningar för utspridning bland annat i form av distansjobb. Mitt i all globalisering tycks universitet, forskningsinstitut, kulturinstitutioner och kunskapsintensiva företag och alla dessas anställda allt klarare anhopas i stadsregioner, vars fördelar även för hushållen betonas vartefter servicebranscherna blir allt mer dominerande. FN förutspår att 60 procent av världsbefolkningen bor i städer år 2030.

Trots att transportteknologin gjort det möjligt att, till exempel, åka till Bryssel och jobba för en dag, och världshandeln globaliserats, har urbaniseringen fortsatt.

maankäytölle ja liikenne- ja rakennetarkaisuille on tehtävissä paljonkin, näissä asioissa ei päde sanonta ”maantieteelle emme voi mitään”.

Olemme käyneet läpi alan kirjallisuutta ja esittäneet yksityiskohtaisemmin suomalaisten kaupunkialueiden kehittämisen suuntia toisaalla (mm. Laakso & Loikkanen 2010 ja 2014 sekä Loikkanen 2013 ja Loikkanen & Laakso 2016). Maailmanpankin (World Bank 2009 ja Spence ym. (toim.) 2009) näkemysten mukaan, suosittelimme kaupunkialueiden eheyttämistä ja tiivistämistä, kaupunkien sisäisten sekä alueiden ja maiden välisten raja-aitojen ja kanssakäymisen esteiden madaltamista. Näitä tukee kaupunkialueiden sisäinen ja ulkoinen liikenteellinen integroiminen toimiviksi verkostoiksi. Tällaiset muutokset edellyttävät reformeja instituutioiden toiminnassa ja taloudellisten kannustimien (verotus, tukipolitiikka, maanomistus jne.) käytössä.

On syytä korostaa, että kaupunkialueiden väestö- ja työpaikkamäärien kasvu ja niiden maankäytön tiiviyys eivät ole itsetarkoitus, vaan rakenneominaisuuksia, jotka voivat omalta osaltaan edistää ihmisten hyvinvointia, tuottavuuskehitystä sekä asunto- ja työmarkkinoiden toimivuutta. Suomessa, missä suurten kaupunkialueiden lisäksi myös pienemmät kunnat ovat hajautuneita, tämän suuntainen muutos, samoin kuin innovaatioiden synty ja leviäminen, riippuu lopulta ihmisistä ja heidän kanssakäymisestään (Andersson 1985 ja Andersson ym. (toim.) 2011). Kaupunkialueiden, niiden alakeskusten ja pienempienkin yhdyskuntien tiiviyys ja monopolisuus sekä kommunikaatioteknologian edistysaskeleet edesauttavat ihmisten kontakteja ja oppimista. Avoimuus tiedolle, erilaisuuden hyväksyminen, alttius vaihtoehtojen esille ottamiselle ja arvioinnille sekä toleranssi ovat avaimia menestykseen. ■

Seppo Laakso, VTT, on toimitusjohtaja Kaupunkitutkimus TA Oy:ssä. Heikki A. Loikkanen on Helsingin yliopiston kaupunkitaloustieteen professori emeritus.

Slutsatser

I Finland är urbaniseringen fortfarande på förhållandevis låg nivå, och städernas stadsstrukturer är utspridda, trots att utvecklingen de senaste åren övergått från en extensiv, utåtsträvande, trend till en intensiv, inåtsträvande. Stadsregionernas kärnor och lokalcentra är inte särskilt urbana, och där finns för lite jobb och folk för att få fart på den marknadspotential som en tillväxtspiral skulle kräva. Samtidigt byggs det fortfarande – utanför de anemiska centrum – lösryckta förorter där befolkningsunderlaget är för litet för att privat och offentlig service och kollektivtrafiken ska kunna ordnas på ett effektivt sätt. Samma problem betonas i perifera områden och deras utspridda centra – där i många fall befolkningen minskar (Lehtonen & Tykkyläinen 2012).

Stadsregionernas sätt att ordna markanvändning och trafik har haft negativa återspeglings på både privata och offentliga sektorns produktivitet och på bostads- och arbetsmarknaden. I så motto är Finland en underpresterare – som det oaktat har goda möjligheter att förbättra hushållens ställning, näringslivets konkurrenskraft och offentliga sektorns funktionalitet med hjälp av inhemsk politik. En hel del kan göras för markanvändningen och trafiklösningarna i vårt lands städer. I detta avseende gäller inte talesättet ”vi kan inte nå för vår geografi”.

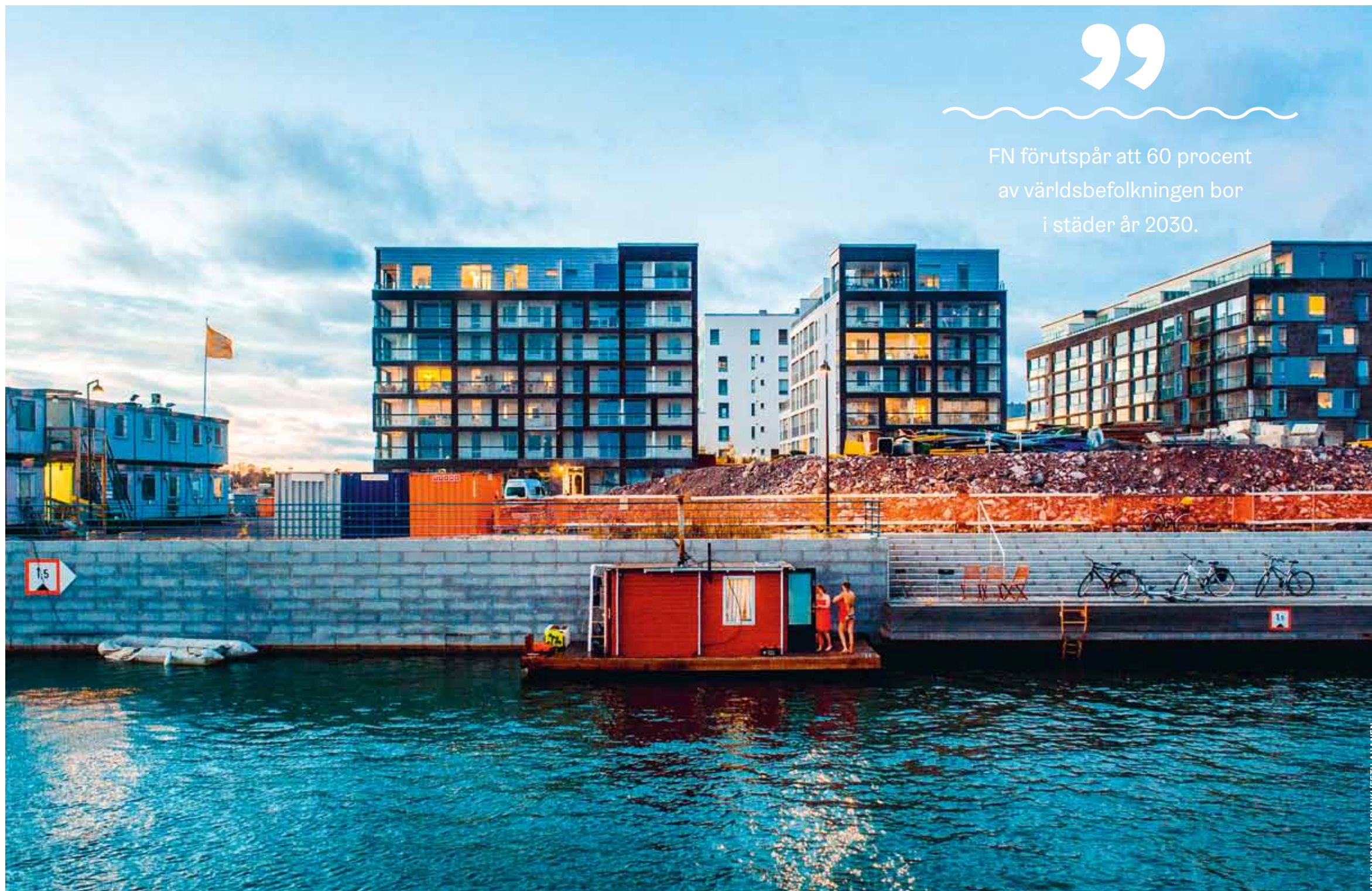
Vi har i andra sammanhang gått igenom litteraturen på området och mera detaljerat lagt fram trender inom finländsk stadsregionsutveckling (bl.a. Laakso & Loikkanen 2010 och 2014 samt Loikkanen 2013 och Loikkanen & Laakso 2016). På samma linje som Världsbanken (World Bank 2009 och Spence et al. (red.) 2009) rekommenderar vi att stadsregionerna förenhetligas och komprimeras, att skrankorna och hindren för kommunikation mellan stadsdelar, regioner och länder sänks. Detta kan stödjas genom att stadsregionerna integreras, både internt och externt, i fungerande trafiknätverk. Sådana förändringar kräver reformer i institutionernas verksamhet och i tillämpandet av ekonomiska sporrar inom beskattning, stödpolitik, markägande.

Det är skäl att betona att varken befolknings- och jobbtillväxt eller komprimerad markanvändning inom stadsregioner är några självändamål. De är strukturella egenskaper som kan bidra till att främja välfärd, produktivitet och en fungerande bostads- och arbetsmarknad. I Finland, där både stora stadsregioner och mindre kommuner är utspridda, beror en förändring åt det hållet – liksom uppkomsten och spridningen av innovationer – i slutändan på människorna och på att de träffas och umgås (Andersson 1985 och Andersson et al. (red.) 2011). Tillräckligt tätbebyggda och mångsidiga stadsregioner, lokalcentra och mindre samhällen gör, i kombination med kommunikationsteknologins framsteg, att det blir lättare för folk att träffas – och att lära nytt. Öppenhet för information, acceptans av det som är annorlunda, vilja att ta fram och bedöma olika alternativ samt tolerans är nycklar till framgången. ■

Seppo Laakso, pol.dr., är verkställande direktör vid stadsforskningsfirman Kaupunkitutkimus TA Oy. Heikki A. Loikkanen är professor emeritus i urban ekonomi vid Helsingfors universitet.

Kirjallisuus | Litteratur:

- Andersson, Åke E. (1985): *Kreativitet – storstadens framtid*. Prisma. Stockholm.
- Andersson Åke E., Andersson David E., Loikkanen, Heikki A. & Andersson, Orlando (2015): *Stad vid havet. Stadsplanering för omvandling av centrala hamnområden*. Sereco Ab, PrintForce AB.
- Arnott, Richard J. & McMillen, Daniel P., editors (2006): *A Companion to Urban Economics*.
- Bairoch, P. (2003): *Cities and Economic Development: From the Dawn of History to the Present*. University of Chicago Press.
- Combes, P.-P. & Gobillon, L. (2015): The empirics of agglomeration economies. Ch. 5 in G. Duranton, J.V. Henderson and W.C. Strange(eds.) *Handbook of Regional and Urban Economics*, Volume 5A.
- Davis, Kingsley (1955): *The Origin and Growth of Urbanization in the World*, *American Journal of Sociology*, Vol. 60, No. 5, World Urbanism.
- EEA (2006): *Urban sprawl in Europe, the ignored challenge*. European Environment Agency. Copenhagen.
- Fujita, Masahisa & Krugman, Paul & Venables, Anthony J. (1999): *The Spatial Economy: Cities, Regions, and International Trade*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Glaeser, Edward & Kolko, Jed & Saiz, Albert (2001): *Consumer City*. *Journal of Economic Geography* (2001): 1, 27–50.
- Glaeser, Edward (2011): *Triumph of the city. How urban spaces make us human*. Macmillan.
- Jacobs, Jane (1969): *The economy of cities*. Random House. New York.
- Laakso, Seppo & Loikkanen, Heikki A. (2004): *Kaupunkitalous. Johdatus kaupungistumiseen, kaupunkien maankäyttöön sekä yritysten ja kotitalouksien sijoittumiseen*. Gaudeamus.
- Laakso, Seppo & Loikkanen, Heikki A. (2010): *Markkinat keskittävät – pitäisikö politiikan hajauttaa? Yhteiskuntapolitiikka 3/2010: 284–292*.
- Laakso, Seppo & Loikkanen, Heikki A. (2013): *Helsingin seudun maankäyttö, kiinteistömarkkinat ja perusrakenteen rahoitus*. *Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/2013*.
- Lahdelma Tamás & Laakso Seppo (2016): *Toimipaikkojen läheisyys ja työvoimavirtojen verkostot pääkaupunkiseudulla*. *Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 6*.
- Lehtonen, Olli & Tykkyläinen, Markku (2012): *Syrjäisten alueiden kilpailukyky keskushakuisessa kehityksessä – esimerkkinä Itä-Suomi*. *Maaseudun uusi aika 2:2012*.
- Loikkanen, Heikki A. (2012): *Kuntien ja metropolialueen rakenteesta: periaatteita, argumentteja ja empiriaa*. Teoksessa Loikkanen, H.A., Laakso, S. & Susiluoto, I. (toim.): *Metropolialueen talous*. Tammerprint Oy, Tampere.
- Loikkanen, Heikki A. (2013): *Kaupunkialueiden maankäyttö ja taloudellinen kehitys – maapolitiikan vaikutuksista tuottavuuteen sekä työ- ja asuntomarkkinoiden toimivuuteen*. VATT Valmisteluraportit; vol. 2013, no. 17
- Loikkanen, Heikki A. & Laakso, Seppo (2016): *Tiivistyvä kaupunkikehitys: tuottavuuden ja hyvinvoinnin kasvun perusta*. *Tehokkaan Tuotannon Tutkimussäätiö*. Helsinki.
- Loikkanen, Heikki A. & Riihelä, Marja & Sullström, Risto (2005): *Regional income convergence and inequality in boom and bust. Results from micro data in Finland 1971–2000*, in Felsentein, D. & Portnov, B. (eds.): *Regional disparities in small countries*, Springer (Advances in Spatial Science series), Berlin.

”

FN förutspår att 60 procent
av världsbefolkningen bor
i städer år 2030.

HELSINGIN KAUPUNKI/EETU AHANEN

- Lybeck, J.A. & Henrekson, M. toim. (1988): *Explaining the growth of government*. North-Holland. Elsevier.
- Marshall, Alfred. (1920): *Principles of Economics*. Macmillan. London.
- Mäki-Fränti, Petri (2017): *Alueelliset tuloerot Suomessa*. *Euro & Talous 5/2017*.
- Ottaviano, Gianmarco & Pinelli, Dino (2004): *The challenge of globalization for Finland and its regions: The new economic geography perspective*. *Valtioneuvoston Kanslia. Julkaisusarja 24/2004*.

- Rosenthal, Stuart S. & Strange, William C. (2004): *Evidence on the Nature and Sources of Agglomeration Economies*. Teoksessa J. V. Henderson – J-F. Thisse (eds.): *Handbook of Regional and Urban Economics*, Volume 4, *Cities and Geography*. Elsevier, North-Holland.
- Spence, M. & Annez, P. C. & Buckley R. (eds.) (2009): *Urbanization and Growth*. Commission on Growth and Development. The International Bank for Reconstruction and Development. The World Bank.

- Susiluoto, Ilkka (2015): *Toimialojen kasautumistekijöistä kaupunkiseuduilla*. *Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2015:2*.
- Söderström, Panu & Schulman, Harry & Ristimäki, Mika (2014): *Pohjoiset suurkaupungit. Yhdyskunta- ja kaupunkirakenteen kehitys Helsingin ja Tukholman metropolialueilla*. *Suomen ympäristökeskus, SYKEn julkaisuja*.
- World Bank (2009): *Reshaping Economic Geography*. World Development Report 2009.

”

Vastaanottava kaupunkiyhteisö
suhtautuu muuttajiin
usein kirjavin tuntein.

HELSINGIN KAUPUNKI/JULIA KIVELÄ

Maailma kaupungissa, kaupunki maailmassa

● PASI SAUKKONEN

KAUPUNGIT ovat vetovoimaisia paikkakuntia. Asian voi sanoa jopa jyrkemmin: ellei jokin urbaani yhdyskunta ole houkutteleva ja ympäristönsä näkökulmasta kiinnostava, se ei ole (aito) kaupunki, oli tuo paikka sitten muuten kuinka suuri tai merkittävä hyvänsä. Historia tuntee lukuisia vetovoimaisuutensa menettäneitä, aikansa kituneita ja lopulta tuhoutuneita kaupunkeja.

MUUTTOLIIKE KAUPUNKIIN, kaupunkiinmuutto, on siis olennainen osa kukoistavan kaupungin elämää. Se, kuinka paljon ja kuinka läheltä tai kaukaa kaupunkiin tullaan heijastaa oman aikansa maailman ihmisten liikkuvuutta ja sen säätelyä sekä kaupungin asemaa tässä maailmassa. Näistä olosuhteista kertoo myös se, kuinka monet tulijoista haluavat jäädä kaupunkiin pitkäksi aikaa tai jopa pysyvästi.

Vetovoimaisuutensa vuoksi kaupungin rajoilla on jatkuvaa liikettä. Rajat ovat paitsi alueellisia myös sosiaalisia ja

poliittisia. Muuttoliike tuottaa kaupunkiin kysymyksiä kaupunkiinmuuton hallinnasta, mutta myös siitä, ketkä saavat jäädä kaupunkiin asumaan ja ketkä ovat millä edellytyksillä kaupunkiyhteisön täysivaltaisia, palveluihin oikeutettuja tai muuten hyväksytyjä jäseniä.

Kaupunkiinmuuton seurauksena kaupungin elämään ovatkin aina kuuluneet myös sisään- ja ulossulkemisen ja vastavuoroisen integraation, suomalaisittain kotoutumisen, jatkuvat prosessit. Uudet asukkaat opettelevat kaupungin tavoille ja hakevat muutenkin paikkaansa yksityisissä ja julkisissa tiloissa ja elämän eri osa-alueilla. Muuttajat toivovat myös tulevaisuuden kohdelluksi

reilusti ja yhdenvertaisesti ja hyväksytyksi sellaisina kuin he ovat, ilman kohutuuttomia sulautumisen vaatimuksia.

Vastaanottava kaupunkiyhteisö suhtautuu muuttajiin usein kirjavain tuntein. Osa toivottaa tulijat tervetulleiksi, osa puolestaan pelkää perinteiden, identiteetin tai turvallisuutensa katoamista muutoksen pyörteissä. Inhimillistä on niin ksenofobia, vieraan pelko, kuin uusia tuulia ja elementtejä kohtaan tunnettu uteliaisuus ja myötämielisyyskin (ksenofilia). Kaupungin sosiaalisissa instituutioissa kuten koululaitoksessa ja terveydenhuollossa joudutaan miettimään, miten parhaiten sovitetään yhteisen normaalit käytännöt ja väestön

muuttumisen tuottamat uudet haasteet. Kreikkalaistaustaisen ruotsalaiskirjailijan muistutus kotoutumisen kaksisuuntaisuudesta on hyvä ohjenuora kaikille kaupungeille, kaupunkiin muuttajille ja muille kaupunkilaisille:

Om man är invandrare och samtidigt inte beredd att möta det nya med välvilja och intresse då är man dömd att hamna i samhällens utkanter; och om ett samhälle tar emot nya människor utan att vara beredd att möta det nya hos dem, då blir det dömt att få problem (Kallifatides 2016, 75–76).¹

Monikulttuurinen kaupunki

Muuttoliikkeen johdosta kaupunki koostuu aina eri sukupolvien kaupunkilaisista, ja sukupolvien välillä on tässäkin tapauksessa usein vähän kitkaa. Paljasjalkaisten ja muualta tulleiden lisäksi kasvava ja menestyvä kaupunki koostuu muutenkin keskenään erilaisista ihmisistä, joilla on erilaisia elämänhistorioita ja identiteettejä. Muuttoliikkeen seurauksena (aito) kaupunki on luonteeltaan aina myös monikulttuurinen paikkakunta.

Monikulttuurisuus tarkoittaa etnistä ja kulttuurista monimuotoisuutta yksinkertaisena demografisena tosiasiana. Monikulttuurisen kaupunkiyhteisön jäsenillä on esimerkiksi erilaisia käsityksiä siitä, mikä on heidän (etninen) alkuperänsä tai mihin (etniseen) ryhmään he kuuluvat. Lisäksi kulttuurinen moninaisuus tarkoittaa kaupunkilaisten eri kieliä, uskontoja, tapoja, arvoja, traditiota ja erilaisia käsityksiä siitä, millaista on hyvä elämä.

Kaupungin monikulttuurisuus ei välttämättä tarkoita sitä, että sinne pitäisi tulla hyvin kaukaa ihan erilaisia ihmisiä. Ihminen on luonteeltaan sosiaalinen olento, joka havainnoi jatkuvasti eroja, luokittelee asioita ja ihmisiä ja jakaa viimeksi mainittuja meihin ja muihin ja pienempiin ryhmiin ja yhteisöihin. Samanlaisiin ja erilaisiin liitetään myönteisiä ja kielteisiä määreitä ja luonnehdintoja.

¹) Jos elää siirtolaisena, mutta ei ole valmis kohtaamaan uutta hyväntahtoisesti ja kiinnostuneesti, on tuomittu elämään yhteiskunnan laitamilla. Sama pätee toisinpäin. Jos yhteiskunta ottaa vastaan uusia ihmisiä, mutta ei ole valmis kohtaamaan heidän mukanaan tulevaa uutta, se on tuomittu saamaan riesakseen ongelmia. (Suom. Asta Piironen)

Ei ole kuitenkaan mitään itsestään selvää tai luonnollista siinä, millä perusteella tärkeimmät luokittelut tehdään ja kuinka suuria erojen täytyy olla, että ne koetaan tärkeiksi ja merkityksellisiksi. Myös läheltä tulevat melkein samalaiset voidaan kokea jyrkästi poikkeavina. Kohtaamiseen ja suhtautumiseen vaikuttaa biologinen perintömme, mutta myös toimintaympäristömme sekä opitut käyttäytymismallit. Ihmisten pohjimmainen samanlaisuus mahdollistaa yhteenkuuluvuuden tunteen taustoitetaan tai ominaisuuksiltaan hyvin erilaisien ihmisten kesken. (Ks. esim. Säävälä 2016.)

Ihmisten tapa elää kaupungissa, kaupungin kulttuuri, yhdenmukaistaa tiiviin vuorovaikutuksen kautta arvoja ja elämäntapoja. Toisaalta kaupunkiyhteisön koko ja sen alueiden ja toimintojen eriytyneisyys tekevät myös mahdolliseksi kielen, kulttuurin ja yhteisöllisen identiteetin säilyttämisen pitkiä ajanjaksoja. Kaupungin monikulttuurisuus muuttuu jatkuvasti, mutta se ei hevillä katoa kokonaan. Esimerkiksi Tom Wolfen romaani Turhuuksien rovio (1989) kertoo hienosti, kuinka paljon ryhmäeroja New Yorkin kansojen uunissa on jäänyt sulattamatta.

Kaupunkiyhteisön monikulttuurisuus, kaupunkilaisten keskinäinen erilaisuus, tarkoittaa sitä, että jokaisessa kaupungissa, suuressa ja pienessä, on aina etsittäviä toimivia ratkaisuja tuon erilaisuuden organisoimiseksi. Erilaisuuden organisointi tarkoittaa periaatteiden laatimista ja käytännön järjestelyjen luomista sitä varten, että eroistaan huolimatta kaupunkilaiset tulevat riittävän hyvin toimeen toistensa kanssa sekä pystyvät asettamaan yhdessä tavoitteita ja saavuttamaan niitä. (Ks. tarkemmin Saukkonen 2007; 2013.)

Etnisistä ja kulttuurisista eroistaan huolimatta kaupunkilaiset kykenevät hyvin toimivassa kaupungissa kommunikoimaan erilaisten rajojen ylitse, heillä on erojen lisäksi myös yhteinen kieli. Se tarkoittaa myös sitä, että poikkeavista etnisistä identiteeteistään huolimatta kaupunkilaiset kokevat olevansa myös saman kaupunkiyhteisön jäseniä. Erilaisuuden organisointi on tasapainottelua vapauksien ja oikeuksien sekä yhteisten sääntöjen ja velvollisuuksien välillä. Suvaitsevaisuuden lisäksi tärkeitä on

ne arvot ja normit, joista ei pidä joustaa kulttuurisen monimuotoisuuden yleisen sallimisen ja suojelemisen nimissä.

Kaupunkilaiset maailmalla

Aidot kaupungit ovat myös työntövoimaisia. Menestyvät kaupungit ovat yleensä olleet paikkoja, jotka ovat sijainneet aatteiden, ideoiden ja vaikutteiden risteyskohdassa. Sama reitti, joka on tuonut kaupunkiin rahaa, tavaroita ja ihmisiä, on myös kuljettanut kaupungin omaisuutta, kulttuurisia innovaatioita ja kaupunkilaisia kätevästi toisaalle. Dynaamisille kaupungeille ominaisia ovat aukot sen rajoilla ja rajoissa, mutta kaupunki itsessään on historiallisesti aina ollut myös portti avarampaan maailmaan.

Kaupunkiinmuuton lisäksi ajassaan vahvasti elävälle ja maailmaan osallistuvalla kaupungeille on siten ominaista kaupungistamuutto. Joskus olosuhteiden pakosta, mutta vielä useammin vapaaehtoisesti jotkin kaupunkilaiset ovat pakanneet tavaransa ja lähteneet toisaalle. Jotkut ovat jääneet lähelle, mutta monet ovat siirtyneet kauemmaksi, aina maan ääriin saakka. Yhdet ovat olleet poissa jonkin aikaa, toiset eivät ole palanneet koskaan.

Ihmisten elämässä liikkuvuus on niin tyypillistä, että juuri on huono käsitteellinen väline kuvaamaan kiinnittymistä paikkaan tai yhteisöön. Tunne juurista, samoin kuin juurettomuuden tunne, ovat kuitenkin aitoja emootioita. Vaikka ihminen lähtee kaupungista, tuo kaupunki ei missään vaiheessa kokonaan lähde hänestä, koska hän ei pääse irti omasta historiastaan ja siihen kiinnittyvistä suhteista, kokemuksista ja muistoista. Näiden ei välttämättä tarvitse olla myönteisiä ollakseen merkityksellisiä, kuten niin ikään ruotsalaistunut irakilastaustainen Duraid Al-Khamisi kertoo pohtiessaan eroja hänen ja Ruotsissa syntyneiden pikkuveljien välillä:

Kan lillebror Semir sakna någon han aldrig känt? Kan Sandro längta till kvällsbrisen i Bagdad? Kan Awsam förstå den avsky jag känner när jag tänker på skolgården i Bagdad, där vi satt 30–40 barn i femtiogradig värme och fick lära oss att alltid vara redo att offra våra liv för Saddam – och samtidigt

förstå att jag längtar tillbaka dit? Men en människa hittar alltid saker att älska. (Al-Khamisi 2017, 133.)²

Kaupunki ei siten ole ainoastaan omalla maantieteellisellä paikallaan, vaan se sijaitsee kaikkialla, minne kaupunkilaisia on sieltä lähtenyt. Ympäri maailmaa on niin bagdadilaisia kuin tukholmalaisiakin. Näin muodostuu kaupunkilaisten globaali verkosto, eräänlainen diaspora. Verkoston kiinteys, samoin kuin siihen kuuluvien suhde lähtökaupunkiinsa heijastavat myös sekä oman aikansa kommunikaation mahdollisuuksia että kaupungin kykyä pitää itsensä lähtijöiden mielessä ja sydämessä.

Yhä useammassa kaupungissa on läsnä koko maailma ihmiskunnan etnisen ja kulttuurisen monimuotoisuuden merkityksessä. Tämän lisäksi entistä suurempi määrä kaupunkeja vaikuttaa koko maailmassa, koska kaikkialla maapallolla on ihmisiä, joiden identiteettiin heidän menneisyytensä toisessa kaupungissa yhä vaikuttaa. Sisäisen erilaisuutensa menestyksellisen organisoimisen lisäksi toimiva kaupunki onnistuu

pitämään yhteyttä toisaalle lähteesiin muuttajiinsa sekä ylläpitämään ja vahvistamaan heidän käsityksiään omista juuristaan kaupungissa. Monessa maassa ja kaupungissa onkin mietitty vakavasti, mitä tämä kehitys tarkoittaa yhteiskunnan ja paikkakunnan identiteetin ja menestyksellisen toiminnan kannalta (ks. esim. Boyle, Kitchin & Ancien 2013). Esimerkiksi Uudessa-Seelannissa on määritelty kansakuntaa uudelleen siten, että maa on paitsi kaukainen pieni saarivaltio myös globaalisti verkottunut kansallinen yhteisö, joka sinne muuttaneiden ja sieltä muuttaneiden ansiosta ulottaa lonkeronsa kaikkialle maailmaan. Saman tyyppistä kansakunnan uudelleen määrittelyä löytyy paljon myös esimerkiksi Kanadasta ja Euroopasta lähinnä Portugalista. Tämä itsensä uudelleen määrittäminen fyysisen paikan sijaan sosiaalisiksi verkostoiksi soveltuu kaupunkeihin vielä paremmin kuin valtioihin.

Suomalainen kaupunkikehitys ja Helsinki

Miltä Suomi ja Helsinki näyttävät näiden ajatusten valossa? Suomi kaupungistui verrattain hitaasti, mutta Turku oli alusta lähtien sekä hyvin kansainvälinen että kansainvälisesti verkostoitunut kaupunki. 1600-luvulla kaupungin perustaminen siirtyi rannikolta myös sisämaahan, ja uudet kaupungit alkoi-

vat kerätä väestöä etenkin – joskaan ei yksinomaan – Suomen sisästä. Rannikon kaupungeissa, joissa laivat tulivat ja menivät, oli helppo kokea olevansa osa maailmaa.

1800-luvun lopun vahva taloudellinen modernisaatio ja kasvu tekivät Helsingistä ja etenkin Viipurista väestöltään jo varsinkin monikulttuurisia (ks. tarkemmin Leitzinger 2008). Vuonna 1875 kirjoittamassaan Maamme kirjassa (Boken om vårt land) Zachris Topelius toteaa Suomessa asuvan suomen- ja ruotsinkielisten ja saamelaiden (lappalaisten) lisäksi etenkin Etelä-Suomessa venäläisiä, saksalaisia ja englantilaisia, vähän ranskalaisia, sveitsiläisiä, tanskalaisia ja puolalaisia sekä juutalaisia ja romaneja (mustalaisia). Topeliuksen vaapaamielisen näkemyksen mukaan kaikki, jotka tunnustavat Suomen isänmaakseen ja rakastavat sitä, tottelevat maan lakeja ja työskentelevät Suomen hyväksi, ovat yhtä kansaa. (Topelius 1982, 70; 175–176)

Samaan aikaan muuttoliikkeen suuri suunta vei kuitenkin muiden Pohjoismaiden tavoin Suomesta pois päin, lähinnä Pohjois-Amerikkaan, mutta myös Australiaan ja Uuteen-Seelantiin. Tässä maastamuutossa läntisen ja eteläisen Suomen rannikkokaupungit – Helsinki mukaan lukien – lähiseutuineen olivat sekä tärkeitä lähtöalueita että etenkin kauttakulkupaikkoja.

” Kaupungin monikulttuurisuus muuttuu jatkuvasti.

Laajassa mielessä Suomi kaupungistui kuitenkin vasta toisen maailmansodan jälkeen maaltamuuton sekä pienemmistä kaupungeista suurempiin kaupunkeihin muuton merkeissä. Suomesta muutettiin etenkin 1960-luvulla myös runsain mitoin Pohjanlahden yli Ruotsiin. Kylmän sodan aikana Suomeen ulkomailta suuntautuva muuttoliike oli erittäin vähäistä, ja tämä seikka on peittänyt julkisessa keskustelussa alleen sekä aikaisemman maahanmuuton että varsinkin joidenkin kaupunkien historiallisen kansainvälisyyden ja monikulttuurisuuden.

Suomen yleinen avautuminen maailmalle tapahtui 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa. Tämä oli seurausta etenkin neuvostojohtoisen sosialistisen järjestelmän romahtamisesta, Länsi-Euroopan taloudellisesta ja poliittisesta yhdentymisestä sekä yleisestä taloudellisesta, teknologisesta ja kulttuurisesta globalisaatiokehityksestä. Suomi kytkeytyi entistä vahvemmin ja laajemmin kansainvälisiin virtoihin, kansainvälinen muuttoliike mukaan lukien.

Tämän viimeaikaisen kehityksen seurauksena etenkin Helsingistä ja muusta pääkaupunkiseudusta, mutta myös monista muista Suomen kaupungeista on tullut etnisesti ja kulttuurisesti paljon monikulttuurisempia kuin ennen. Suomen viimeaikaista kaupunkikehitystä ei voi ymmärtää tai tulkita oikein ilman maahanmuuton ja monikulttuurisuuden ulottuvuuden huomioon ottamista. Suurimpien kaupunkien tulevaisuuden ennakointi edellyttää niin ikään liikkuvuuden, kotoutumisen, uusien yhteisöjen muodostumisen ja väestösuhteiden rakentumisen analyttistä tarkastelua. Monikulttuurisuutta on vaikea ottaa tlastollisesti täsmällisesti haltuun (ks. Saukkonen 2016), mutta suuntaa antavia tietoja voidaan eri lähteiden nojalla esittää, parhaiten kielistä. Sanotaan, että Helsingissä puhutaan noin 150 eri kieltä, mutta tässä luvussa ovat mukana ainoastaan väestötietojärjestelmän käyttämään standardiin sisällytetyt kielet. Fred Karlssonin tuoreen laskelman mukaan todellinen luku on Suomessa jossain 350 ja 500:n välillä, ja on oletettavaa, että suurta osaa näistä kielistä ellei jopa kaikkia puhutaan ainakin vähän myös pääkaupunkiseudulla (Karlsson 2017).

Helsingissä asuvien joukossa on ihmisiä miltei kaikista maailman maista (167 muun kuin Suomen kansalaisuuden edustajia vuoden 2017 alussa). Kaikki maailman suuret uskonnot eri variaatioineen, samoin kuin suuri osa pienistäkin uskonnoista, ovat läsnä Suomen pääkaupungissa. Uskonnolliset vakaukukset ja traditiot ovat tyypillisesti varsin pysyviä, mutta myös suuren osan nykyisin puhutuista kielistä voi luottaa säilyvän Helsingissä pitkälle tulevaisuuteen. Sama koskee etnisiä ja kansallisia identiteettejä, joista suuri osa pystytään yhdistämään ongelmattomasti suomalaisuuden tai helsinkiläisyyden kokemukseen.

Sisäisen erillaisuutensa onnistunut organisointi on siten yksi Helsingin – ja monien muidenkin Suomen kaupunkien – tulevaisuuden tehtävistä, jos ne haluavat säilyttää nykyisen toimivuutensa ja kehittää sitä edelleen. Tämän lisäksi Helsingin ja muita kaupunkeja koskee myös maailmalla olevien yhteyksien ylläpitäminen ja kehittäminen maailmalla olevien helsinkiläisten (muiden kaupunkien osalta heidän entisten asukkaidensa) kanssa.

Tarkkaa tietoa ulkomailta asuvista entisistä helsinkiläisistä on mahdoton saada, mutta varovaisesti arvioiden kyse on suuresta määrästä. Vuonna 2018 käydyin presidentin vaalin yhteydessä ulkomailta asui yli 51 000 sellaista henkilöä, jotka kuuluivat Helsingin vaalipiiriin eli Helsinki oli ollut heidän kotikuntansa Suomessa heidän viimeksi täällä asuessaan. Pelkästään 2000-luvulla Helsingistä on muuttanut pidemmäksi tai lyhyemmäksi aikaa ulkomaille noin 61 000 henkeä (vuonna 2016 noin 5 400). Heistä osa on ollut Suomeen aikaisemmin muuttaneita ulkomaalaisia, mutta suuri osa myös niin sanottuun kantaväestöön kuuluvia henkilöitä. Helsingin kansainvälinen verkostoituminen (josta osa on toki ymmärrettävissä osajien ja osaamisen menettämisenä) näyttäisi myös olevan kiihtymään päin.

Tulevaisuus

Globaalin kaupungistumiskehityksen johdosta yhä suurempi osa maailman väestöstä asuu kaupungeissa. Suuri osa maailman kaupungeista kasvaa ja uusia kaupunkeja syntyy. Kaupunkien

väestö koostuu useista sukupolvikerrostumista ja kiihtyvän kansainvälisen muuttoliikkeen johdosta myös etnisesti ja kulttuurisesti entistä kirjavammasta ihmisjoukosta. On helppo yhtyä kaupunkisosiologi Yuri Kazepovin kymmenkunta vuotta sitten kaupungeille heittämään haasteeseen:

Kuten keskiajalla, kaupungit ovat jälleen laboratorioita, joissa testataan, kuinka kansalaisuus, ymmärrettynä jäsenyytenä, sosiaalisena yhteenkuuluvuutena ja osallistumisena rakentuvat tulevaisuudessa. (Yuri Kazepov, 2005, 33)

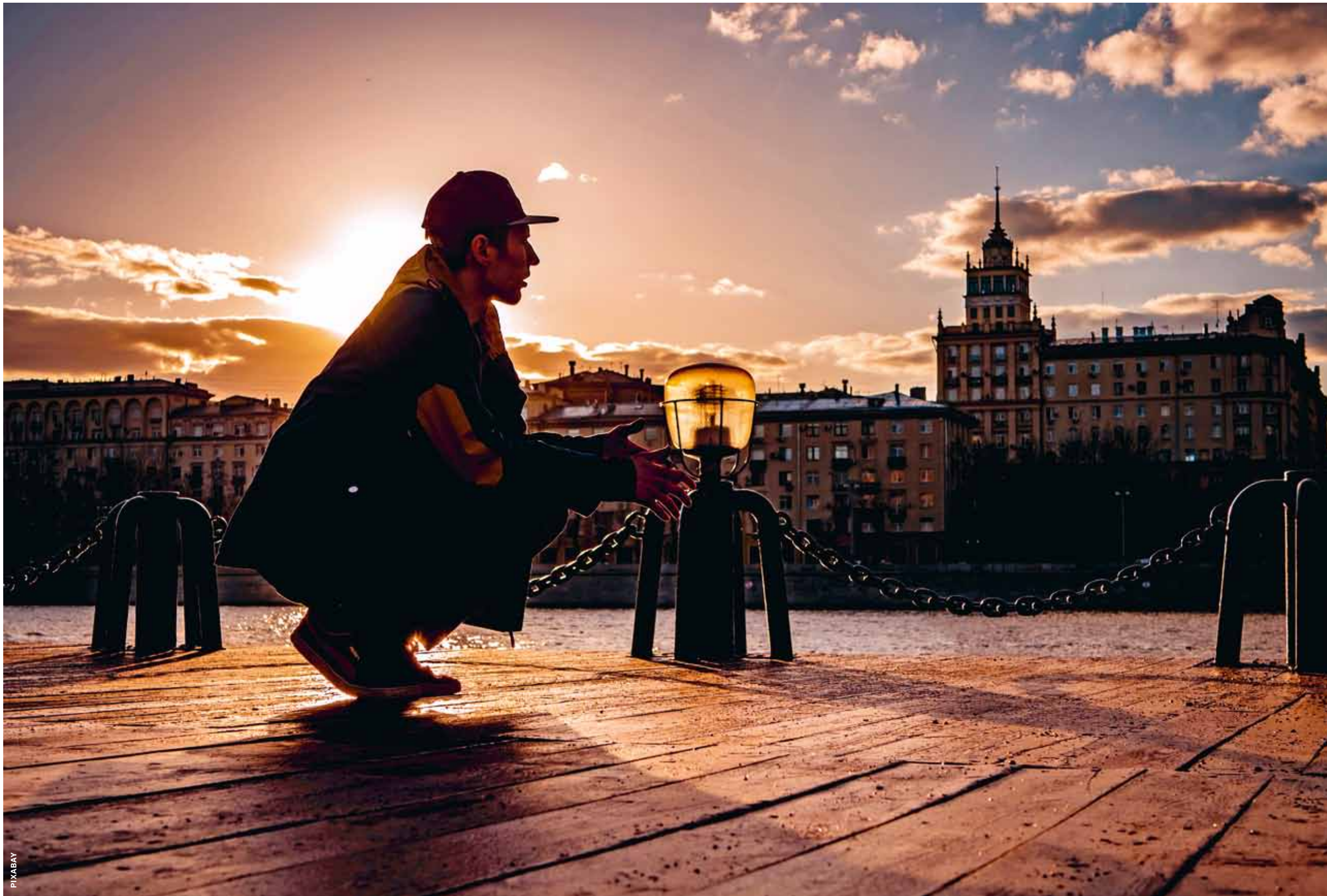
Nuo sanat eivät ole lainkaan vähentyneet merkitykseltään. Nationalismin uusien muotojen nousu ja poliittisen kannatuksen kasvu on törmäyskurssilla todellisuudessa tapahtuvan kehityksen kanssa. Suuri osa ihmisistä Euroopassakin kaipaa takaisin poliittisesti täysivaltaisiin valtioihin ja etnis-kulttuurisesti yhtenäisiin yhteiskuntiin, joihin ei kuitenkaan paluuta ole. Tämän nostalgian kannatus näyttää olevan vähäisempää suuremmissa kaupungeissa ja nuoremmissa ikäluokissa, mutta löytyy sitä sieltäkin, myös Helsingistä. Kaupunkilaboratoriot joutuvat tekemään toimivan yhdessä elämisen kokeitaan nyt paikoin vihamielisissä olosuhteissa.

Toisaalta kansainvälinen muuttoliike, yhdessä teknologisen kehityksen kanssa, on entisestään lisännyt kaupunkilaisten elämän monipaikkaisuutta ja ylijärjaisuutta. Suurella osalla kaupunkilaisista on juuria muualla, ja muualla on puolestaan paljon ihmisiä, joilla on juuret aikaisemmissa kaupung(e)issaan. Lisäksi yhä suurempi osa heistä on samanaikaisesti läsnä useassa paikassa eri puolilla maata tai maailmaa. Tulevaisuudentutkija Mika Mannermaa puhui jo vuosia sitten ubiikkiyhteiskunnasta, jossa yhteys kaikkialle maailmaan kulkee koko ajan taskussa mukana (Mannermaa 2008). Tällä alueella kaikki on niin uutta, ettemme vielä lainkaan tiedä, mitä kaikkea arjen, työn ja juhlan digitalisoituminen tuo tullessaan.

Helsingille ja muille Suomen kaupungeille, joita tämä kehitys koskee, edessä ovat suurten haasteiden mutta myös merkittävien mahdollisuuksien vuodet. Kansainvälisessä muuttoliikkeessä ei ole mitään luonnonvoimaista, monikulttuurisuus ei tarkoita pelkästään mukavia asioita ja joitain kanssakaupunki-

Pelkästään 2000-luvulla
Helsingistä on muuttanut
pidemmäksi tai lyhyemmäksi
aikaa ulkomaille
noin **61 000** henkeä
– vuonna 2016 noin 5 400.

PIXABAY

laisia menetämme ikuisiksi ajoiksi maailman tuuliin. Menestyvälle kaupungille olennaiset vetovoimaisuus ja työntövoimaisuus tuottavat hyviä, pahoja ja neutraaleja seurauksia. Pitkäjänteisesti, määrätietoisesti ja tietoperusteisesti toimimalla Helsingillä ja muilla kaupungeilla on kuitenkin vielä täysi mahdollisuus ottaa tästä kehityksestä kaikki mahdollinen hyöty irti ja minimoida odotettavissa olevat haitat ja ongelmat. ■

Pasi Saukkonen toimii erikoistutkijana Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikössä. Hän on dosentti Helsingin ja Jyväskylän yliopistoissa.

Lähteet

- Al-Khamisi, Duraid (2017). Regnet luktar inte här: ett familjeporträtt. Stockholm: Atlas.
- Boyle, Mark, Kitchin, Rob & Ancien, Delphine (2013). Ireland's Diaspora strategy: the quiet strategy of obligation and opportunity. Teoksessa: Gilmartin, Mary & White, A. (toim.) Migrations: Ireland in a global world. Manchester: Manchester University Press.
- Kallifatides, Theodor (2016). Ett nytt land utanför mitt fönster. Stockholm: Bonnier Pocket.
- Karlsson, Fred (2017). Suomen kielet 1917–2017 Turku: Lingsoft Oy.
- Kazepov, Yuri (2005). Cities of Europe: Changing Contexts, Local Arrangements, and the Challenge to Social Cohesion. Teoksessa Yuri Kazepov (toim.). Cities of Europe. Changing Contexts, Local Arrangements and the Challenge to Urban Cohesion. Oxford: Blackwell.
- Leitzinger, Antero (2008). Ulkomaalaiset Suomessa 1912–1972. Helsinki: East-West Books.
- Mannermaa, Mika (2008). Jokuveli: elämä ja vaikuttaminen ubiikkiyhteiskunnassa. Helsinki: WSOYpro.
- Säävälä, Minna (2016). Muukalainen tuli kylään: ihmisen matkassa halki aikojen, paikkojen ja tunteiden. Helsinki: Väestöliitto.
- Saukkonen, Pasi (2007). Poliittika monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Saukkonen, Pasi (2013). Erilaisuuksien Suomi: vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Helsinki: Gaudeamus.
- Saukkonen, Pasi (2016). Monikulttuurisuuden tilastointi kaippa uudistamista. Tieto & trendit 2/2016.
- Topelius, Zachris (1982). [Ruotsinkielinen alkuteos 1875.] Maamme kirja. Paavo Cajanderin suomennoksen pohjalta vuoden 1899 suomenkieliseen painokseen nojautuen toimittanut Vesa Mäkinen. Porvoo: WSOY.
- Wolfe, Tom (1989). Turhuuksien rovio. Helsinki: WSOY.

Världen inne i stan, stan ute i världen

● PASI SAUKKONEN

Städer drar till sig folk. Vill man vara provokativ kunde man säga att om ett urbant samhälle inte är lockande och intressant för sin omgivning är det inte fråga om en (riktig) stad – hur stort eller betydande stället än må vara. Historien känner till många städer som förlorat sin dragningskraft och sakta tynat av, för att till slut gå under.

FLYTTANDET TILL STADEN, urbaniseringen, är alltså en väsentlig del av livet i en blomstrande stad. Hur många det är som kommer, och hur nära eller långt ifrån, avspeglar dels hur rörliga folk är i sin egen tids värld – och hur denna rörlighet regleras – dels stadens ställning i vår värld. Om dessa omständigheter vittnar också hur många det är som vill bli kvar i staden en längre tid eller rentav för gott.

Dragningskraften leder till ständig rörelse vid stadens gränser, som är dels geografiska, men också sociala och politiska. Flyttningsrörelsen medför frågor kring styrning av urbaniseringen, men också kring vilka det är som får bli kvar och bo i staden och som med hurdana förutsättningar är fullvärdiga medlemmar av stadsgemenskapen och berättigade till service – eller i övrigt är accepterade.

Som följd av urbaniseringen har också en kontinuerlig process av inneslutande, uteslutande och ömsesidig integration alltid hört till livet i staden. Nya invånare lär sig seder och bruk i staden och söker även i övrigt sin plats i de privata och offentliga rummen och på livets olika delområden. Inflyttarna hoppas också bli rättvist och jämlikt bemötta och accepterade sådana de är, utan orimliga krav på att smälta in.

Den mottagande stadsgemenskapen har ofta blandade känslor gentemot inflyttarna. En del välkomnar dem, medan andra är rädda för att traditioner, identitet eller trygghet ska försvinna i förändringens virvlar. Både xenofobi, alltså rädsla för det främmande, och xenofili, nyfikenhet och sympati inför nya vindar och element, är mänskligt. Inom stadens sociala institutioner såsom skolväsendet och hälso- och sjukvården ställs man inför frågan hur man bäst sammanjämkar normal vardagspraxis med de nya utmaningar som det innebär att befolkningen förändras.

Ett bra rättesnöre för alla städer, inflyttare i städer och andra stadsbor är följande påminnelse om integrationens ömsesidighet gjord av en svensk författare av grekisk härkomst:

Om man är invandrare och samtidigt inte beredd att möta det nya med välvilja och intresse då är man dömd att hamna i samhällets utkanter; och om ett samhälle tar emot nya människor utan att vara berett att möta det nya hos dem, då blir det dömt att få problem (Kallifatides 2016, 75–76).

En mångkulturell stad

Som följd av flyttningsrörelsen består en stad alltid av stadsbor av olika generation. Och det är ofta lite friktion mellan dem. Växande och framgångsrika städer består också i övrigt av folk som är olika, inte bara i hänseendet infödda/inflyttade. Man har olika levnadshistorier och identiteter. Som följd av flyttningsrörelsen är en (äkta) stad också alltid till naturen ett mångkulturellt ställe.

Mångkulturell betyder etniskt och kulturellt varierad – ett enkelt demografiskt faktum. Som exempel har olika medlemmar av en mångkulturell stadsgemenskap olika uppfattningar om sitt eget (etniska) ursprung och vilken (etnisk) grupp de tillhör. Dessutom betyder kulturell mångfald att stadsborna har olika språk, religioner, seder och bruk, värderingar och traditioner – och uppfattningar om vad som är ett bra liv.

Att en stad är mångkulturell behöver inte betyda att dit borde flytta alldeles annorlunda människor långväga ifrån. Människan är till naturen en social varelse som ständigt observerar skillnader, klassificerar saker och människor och delar upp dem i oss och de andra och i mindre grupper och samfund. Man ger positiva eller negativa epitet åt dem som är lika eller annorlunda.

Men det finns ingen självklarhet eller naturlig ordning i grunderna för hur man gör de viktigaste klassificeringarna och hur stora skillnaderna måste vara för att upplevas som viktiga och betydelsefulla. Även sådana som kommer nära ifrån och är nästan lika en själv kan upplevas som starkt avvikande. Våra möten och vår inställning påverkas av vårt bio-

Den mottagande stadsgemenskapen har ofta blandade känslor gentemot inflyttarna. En del välkomnar dem, medan andra är rädda för att traditioner, identitet eller trygghet ska försvinna i förändringens virvlar.

logiska arv, men också av vår omgivning och de beteendemodeller vi lärt oss. Att människor innerst inne är ganska lika ger möjlighet till upplevd samhörighet mellan individer av mycket olika bakgrund och egenskaper (se t.ex. Säävälä 2016).

Folks sätt att leva i en stad, stadens kultur, förenhetligar genom nära växelverkan folks värderingar och levnads-sätt. Samtidigt gör stadsgemenskapens storlek och differentieringen i dess områden och funktioner det möjligt att bevara språk, kultur och samfundsidentitet i långa tider. Den mångkulturella dimensionen i en stad förändras ständigt, men den försvinner inte i första hand. Som exempel berättar Tom Wolfes roman *Fångans fyrverkeri* (1987) förtjänstfullt hur mycket det är av skillnaderna folkgrupper emellan som ännu inte smuttit samman i smältdegeln New York.

Att en stadsgemenskap är mångkulturell, att invånarna är sinsemellan olika, innebär att man i varje stad, stor eller liten, alltid måste söka fungerande lösningar för att organisera den inbördes olikheten. Med organisering av olikheten avses att man uppgör principer och skapar praktiska arrangemang för att invånarna trots sina olikheter ska kunna samsas tillräckligt bra och kunna ställa upp gemensamma målsättningar – och uppnå dem. (Se mera ingående Saukko 2007; 2013.)

Trots etniska och kulturella olikheter förmår invånarna i en välfungerande stad kommunicera över olika slags gränser – de har ett gemensamt språk trots sina olikheter. Det betyder också att stadsborna, trots avvikande etnisk identitet, upplever sig tillhöra samma stadsgemenskap. Organisering av olikhet innebär en balansgång mellan rättigheter och skyldigheter och gemensamma regler och förpliktelser. Viktiga är förutom tolerans även de värderingar och normer som inte får tummas på fastän inställningen till mångfald i största allmänhet är tillåtande och beskyddande.

Stadsborna ute i världen

Äkta städer har också skjutkraft. Framgångsrika städer har i allmänhet legat i skärningspunkten mellan ideal, idé-

er och influenser. Samma rutt som fört in pengar, varor och människor i staden har också behändigt fört ut egendom, kulturella innovationer och stadsbor från staden någon annanstans. Kännetecknande för dynamiska städer är att det finns luckor vid och i deras gränser, men samtidigt har staden i sig också alltid varit en port till en öppnare värld.

Så förutom av inflyttning har de städer som starkt levat i sin tid och med sin värld kännetecknats av utflyttning. En del stadsbor har packat ihop och flyttat bort – ibland av omständigheternas tvång, men ännu oftare frivilligt. Somliga har hållit sig kvar i närheten, medan andra har flyttat längre bort, ”till världens ände”. En del har varit borta bara ett litet tag, andra har aldrig kommit tillbaka.

I människolivet är rörlighet någonting så typiskt att rötter är ett dåligt begrepp för att beskriva förankring i ett ställe eller en gemenskap. Ändå är känslan av att ha rötter – eller av rotlöshet – en äkta känsla. Fastän folk kan lämna en stad lämnar staden dem aldrig helt, eftersom de inte kommer loss från sin egen historia och de relationer, erfarenheter och minnen den innehåller. Dessa behöver inte vara positiva för att vara betydelsefulla, precis som en annan nysvensk författare, irakbördige Duraid al-Khamisi, berättar då han begrunder skillnader mellan honom själv och hans sverigefödde lillebror:

Kan lillebror Semir sakna någon han aldrig känt? Kan Sandro längta till kvällsbrisen i Bagdad? Kan Awsam förstå den avsky jag känner när jag tänker på skolgården i Bagdad, där vi satt 30–40 barn i femtiogradig värme och fick lära oss att alltid vara redo att offra våra liv för Saddam – och samtidigt förstå att jag längtar tillbaka dit? Men en människa hittar alltid saker att älska. (Al-Khamisi 2017, 133.)

En stad finns alltså inte bara där som den geografiskt ligger utan överallt dit det flyttat folk från den. Också ute i världen finns det alltså bagdadbor och stockholmare. På så sätt uppstår det ett globalt nätverk av stadsbor, ett slags diaspora. Nätverkets täthet – liksom även medlemmarnas förhållande till den stad de lämnat – avspeglar också dels kommunikationsmöjligheterna under ifrå-

gavarande epok, dels stadens förmåga att leva kvar i de utflyttades minnen och hjärtan.

I allt flera städer börjar hela världen – i betydelsen mänsklighetens etniska och kulturella mångfald – finnas på plats. Dessutom utövar ett allt större antal städer inflytande ute i världen – eftersom det överallt på vår jord finns människor vars identitet fortfarande påverkas av deras förflutna i en annan stad. Förutom att en framgångsrik stad kan organisera sin interna heterogenitet kan den bibehålla en kontakt med invånare som flyttat bort och dessutom upprätthålla och stärka deras uppfattning att de har rötter i staden.

I många länder och städer har man därför allvarligt funderat på vad denna utveckling innebär för ett samhälles och en Orts identitet och framgång (t.ex. Boyle, Kitchin & Ancien 2013). Som exempel har man i Nya Zeeland omdefinierat nationen så att den inte bara är den där avlägsna lilla staten på en ö någonstans långt borta utan också en globalt sammanlänkad nationell gemenskap som sträcker sig överallt i världen därifrån folk flyttat till Nya Zeeland eller dit folk flyttat från Nya Zeeland. Liknande nydefinieringar finns det gott om till exempel i Canada, och även i Europa, främst Portugal. Denna omdefiniering utgående från ett socialt nätverk snarare än det fysiska stället passar ännu bättre för städer än för stater.

Finländsk stadsutveckling och Helsingfors

Hur framstår Finland och Helsingfors i ljuset av dessa tankar? Finland urbaniserades förhållandevis långsamt, men Åbo har ända från början varit en mycket internationell stad med internationella nätverk. På 1600-talet började man grunda städer också i inre Finland, och de nya städerna började samla folk från framför allt – men inte enbart – inre Finland. I kuststäderna, där fartygen kom och gick, var det lätt att uppleva sig som en del av stora världen.

Den starka ekonomiska moderniseringen och tillväxten i slutet av 1800-talet gjorde Helsingfors, och i synnerhet Viborg, till rejält mångkulturella städer

(se Leitzinger 2008). I Boken om vårt land (1875), konstaterar skalden Zacharias Topelius att det i Finland förutom finsk- och svenskspråkiga och samer (lappar) bor även – i synnerhet i södra Finland – ryssar, tyskar och engelsmän, ”äfvén några Fransmän, Schweitzare, Danskar och Polackar”, samt judar och romer (Zigenare). Enligt Topelius frisinnade uppfattning utgör alla de som bekänner Finland som sitt fosterland och älskar det, lyder landets lagar och verkar för Finlands bästa ett och samma folk (Topelius 1982, 70; 175–176).

Samtidigt gick ju huvudstråket i den omfattande utvandringen från Finland och övriga Norden till Nordamerika. Men också till Australien och Nya Zeeland emigrerades det. I den processen var städerna i västra och södra Finland – inklusive Helsingfors – och deras omnejder viktiga utgångsområden och – i synnerhet – genomfartsställen.

Västeuropas ekonomiska och politiska integration och av den allmänna ekonomiska, teknologiska och kulturella globaliseringen. Finland blev allt mer uppkopplat på internationella strömningar, även den internationella flyttningsrörelsen.

Som följd av denna utveckling har i synnerhet Helsingfors och övriga huvudstadsregionen, men även många andra finländska städer, blivit mycket mer pluralistiska – etniskt och kulturellt – än förr. Utvecklingen i Finlands städer på senare tid kan inte förstås eller tolkas rätt om man inte tar med invandringen och mångkulturalismen i räkningarna. Även med tanke på att förutse utvecklingen i de största städerna behövs en analytisk granskning av migrationen och integrationen och av uppkomsten av nya gemenskaper – och av hur relationerna befolkningsgrupper emellan artar sig.

jan av år 2017). Världens alla stora religioner jämte variationer, och en stor del av de små religionerna, är idag representerade i Finlands huvudstad. Religiösa övertygelser är – liksom traditioner – vanligen mycket varaktiga, men även de språk som idag talas i Helsingfors kan till en stor del väntas leva kvar långt framöver. Detsamma gäller de etniska och nationella identiteterna, som till en stor del utan problem kan förenas med upplevelsen av att vara från Finland eller Helsingfors.

Sålunda kommer en lyckad organisering av de interna olikheterna att bli en framtidsuppgift för Helsingfors – och många andra finländska städer, om de vill bibehålla och utveckla sin nuvarande funktionalitet. Därutöver gäller det för Helsingfors och de andra städerna att i samarbete med före detta invånare i forskningsringen, ute i världen, upprätthålla och utveckla kontakterna med dem.

Det sägs att det talas omkring 150 språk i Helsingfors, men det talet upptar bara de språk som finns med i befolkningsdatasystemets standard.

I stor omfattning urbaniserades Finland dock först efter andra världskriget, då man började flytta från landsbygden till städer och från mindre städer till större städer. I synnerhet på 1960-talet flyttade man i stora skaror över Bottniska viken till Sverige. Under det kalla krigets dagar flyttades det ytterst lite till Finland från andra länder, och detta har i den offentliga debatten skynt det faktum att det tidigare flyttat utlänningar till Finland och att i synnerhet vissa städer historiskt sett varit internationella och mångkulturella.

En allmän öppning mot omvärlden skedde i Finland i slutet av 1980-talet och början av 1990-talet. Detta var en följd särskilt av att det sovjetledda socialistiska systemet bröt samman, av

Med statistik är det inte lätt att ringa in vad som är mångkulturellt (se Saukkonen 2016), men riktningsgivande uppgifter kan man på grundval av olika källor lägga fram, allra bäst om språken. Det sägs att det talas omkring 150 språk i Helsingfors, men det talet upptar bara de språk som finns med i befolkningsdatasystemets standard. Enligt Fred Karlssons färskna beräkning är det verkliga antalet i Finland någonstans mellan 350 och 500, och vi kan anta att en stor del av dessa språk, om inte alla, talas åtminstone i någon mån även i huvudstadsregionen (Karlsson 2017).

Bland de människor som bor i Helsingfors finns det folk från nästan alla världens länder (företrädare för 167 andra nationaliteter än finländsk i bör-

Det är omöjligt att få en exakt siffra på hur många helsingforsbor bosatta utomlands det finns, men även om man tar det i underkant handlar det om en stor skara. Vid presidentvalet 2018 bodde det utomlands över 51 000 sådana personer som hörde till Helsingfors valkrets, som alltså hade varit skrivna i Helsingfors när de flyttade utomlands. Enbart under 2000-talet har det från Helsingfors flyttat omkring 61 000 personer utomlands på kortare eller längre tid (år 2016 ca. 5 400). En del av dem har varit utlänningar som en gång flyttat till Finland, men en stor del har varit av inhemsk härkomst. Helsingfors internationella nätverksbygge (varav en del förstås kan ses som en förlust av kunskapskapital och kunnigt folk) ser också ut att få allt mera fart.

Enbart under 2000-talet har det från Helsingfors flyttat omkring 61 000 personer utomlands på kortare eller längre tid – år 2016 cirka 5 400.

Källor

Al-Khamisi, Duraid (2017). Regnet luktar inte här: ett familjeporträtt. Stockholm: Atlas.

Boyle, Mark, Kitchin, Rob & Ancien, Delphine (2013). Ireland's Diaspora strategy: the quiet strategy of obligation and opportunity. Teoksessa: Gilmartin, Mary & White, A. (toim.) Migrations: Ireland in a global world. Manchester: Manchester University Press.

Kallifatides, Theodor (2016). Ett nytt land utanför mitt fönster. Stockholm: Bonnier Pocket.

Karlsson, Fred (2017). Suomen kielet 1917–2017. Turku: Lingsoft Oy.

Kazepov, Yuri (2005). Cities of Europe: Changing Contexts, Local Arrangements, and the Challenge to Social Cohesion. Teoksessa Yuri Kazepov (toim.). Cities of Europe. Changing Contexts, Local Arrangements and the Challenge to Urban Cohesion. Oxford: Blackwell.

Leitzinger, Antero (2008). Ulkomaalaiset Suomessa 1912–1972. Helsinki: East-West Books.

Mannermaa, Mika (2008). Jokuveli: elämä ja vaikuttaminen ubiikkiyhteiskunnassa. Helsinki: WSOYpro.

Säävälä, Minna (2016). Muukalainen tuli kylään: ihmisen matkassa halki aikojen, paikkojen ja tunteiden. Helsinki: Väestöliitto.

Saukkonen, Pasi (2007). Poliittika monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Saukkonen, Pasi (2013). Erilaisuuksien Suomi: vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Helsinki: Gaudeamus.

Saukkonen, Pasi (2016). Monikulttuurisuuden tilastointi kaipaa uudistamista. Tieto & trendit 2/2016.

Topelius, Zachris (1982). Maamme kirja. Paavo Cajanderin suomenoksen pohjalta vuoden 1899 suomenkieliseen painokseen nojautuen toimittanut Vesa Mäkinen. Porvoo: WSOY.

Wolfe, Tom (1989). Turhuuksien rovio. Helsinki: WSOY.

Framtiden

Som följd av en global urbaniserings-trend bor idag en allt större del av mänskligheten i städer. En stor del av världens städer växer, och nya städer uppstår. Städernas befolkningar består av flera generationsstrata och – på grund av den allt snabbare internationella migrationen – även en etniskt och kulturellt allt brokigare skara människor. Det är lätt att hålla med stadssociologen Yuri Kazepov i den utmaning han för ett tiotal år sedan lade fram för städerna:

Liksom på medeltiden är städerna återigen laboratorier för hur medborgarskap, i bemärkelsen medlemskap, social inklusion och deltagande, kommer att vara uppbyggt i framtiden (Kazepov 2005, 33).

Idag har de orden alls icke förlorat sin betydelse. Framväxten av de nya former av nationalism som får allt mer politiskt stöd är på kollisionkurs med den utveckling som sker i verkligheten. Också i Europa längtar en stor del människor tillbaka till stater med full politisk makt och till etnisk-kulturellt enhetliga samhällen – till något dit det inte finns någon återvändo. Stödet för denna nostalgiska ser ut att vara mindre i de större städerna och yngre åldersklasserna, men förekommer även bland dem, även i Helsingfors. Atmosfären där stadslaboratorierna idag gör sina försök med funktionerande samlevnad är nu ställvis fientlig.

Samtidigt har den internationella migrationen och teknologins utveckling gjort stadsbornas liv allt mer månglokaliserade och gränsöverskridande.

En stor del av stadsborna har rötter på annat håll, och på annat håll finns det många som har rötter i sina tidigare städer. Dessutom är en växande andel av dem närvarande på flera olika ställen i landet eller världen samtidigt. Det är redan flera år sedan framtidsforskaren Mika Mannermaa talade om ett samhälle där kontakten vart som helst i världen ständigt finns med i ens egen ficka (Mannermaa 2008). På det området är allting ännu så nytt att vi inte vet vad allt digitaliseringen i vardag, arbete och fest kan föra med sig.

Helsingfors och andra finländska städer som denna utveckling berör står idag inför stora utmaningar, men också betydande möjligheter. Den internationella migrationen är ingen självklar naturkraft – mångkulturellhet innebär inte bara trevliga saker, och en del av våra medstadsbor kommer att för all framtid skingras för världens vindar. Den dragningskraft och skjutkraft som är väsentliga för framgångsrika städer får bra, dåliga och neutrala följder. Men genom att handla långsiktigt, målmedvetet och faktabaserat har Helsingfors och andra städer ännu full möjlighet att dra all tänkbar nytta av denna utveckling och att minimera de olägenheter och problem som är att vänta. ■

Pasi Saukkonen är specialforskare vid Helsingfors stadskanslis enhet stadsforskning och -statistik. Han är docent vid Helsingfors respektive Jyväskylä universitet.

HELSINGIN KAUPUNKI / KUVATOIMISTO KUVIO

Urbaanista urbaaniin

– miksi kaupunkilaiset haluavat matkustaa toisiin kaupunkeihin?

Turismi on erikoinen ilmiö. Ihmiset maksavat joskus paljonkin siitä, että pääsevät jonnekin toiseen paikkaan tai jostain paikasta pois. Matkalta palattuaan he ovat jälleen siinä samassa paikassa, mistä he lähtivät. Mukanaan heillä on vain muistot ja ehkä valokuvia, joitakin matkamuistoja ja kenties karttunutta kulttuurista pääomaa. Ja todennäköisesti tarve lähteä uudelleen matkalle.

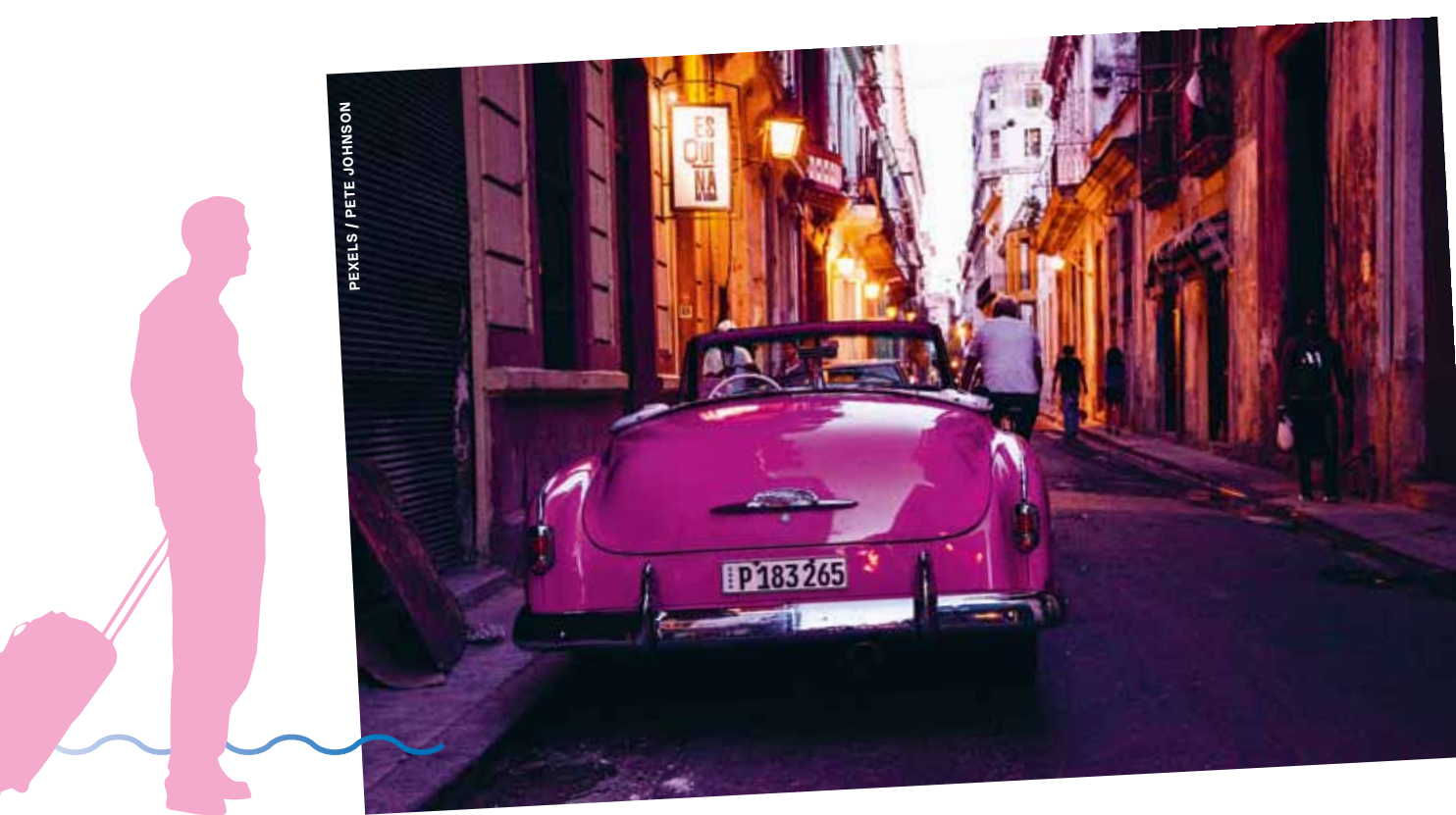
● PEKKA MUSTONEN

Från urbant till urbant

– varför stadsbor vill resa till andra städer

Turism är ett speciellt fenomen. Folk kan ibland betala sig sjuka för att få åka någon annanstans eller komma bort från någonstans. Då de återvänt är de tillbaka igen på samma ställe som de rest ifrån. Med sig har de bara minnena och kanske några foton, någon souvenir – och kanske en nypa kulturellt kapital. Och sannolikt ett behov att åka iväg igen någon gång.

Kun maailman merkittävimpiä matkakohteita listataan, kärjessä on poikkeuksetta lähinnä suurkaupunkeja.

Taloudellisena toimintana turismi on siis jossain määrin epärationaalista. Yksi merkittävimmistä turismin sosiologeista, Dean MacCannell, pohdi aikanaan, että turismi on oikeastaan ennen kaikkea egon projekti. Onko selitys näin yksinkertainen? Mistä tarve matkustamiseen syntyy?

TURISMI ON KULUTUKSEN MUOTO, jonka tuote ei ole materiaallinen. Vaikka välituotteet ovat toki materiaalisia (lennot, majotus), lopputuote ei ole. Turismi ei myöskään ole eloonjäämisen kannalta välttämätöntä, vaikka monet pimeän ja kylmän talven keskeltä eteläisemmille leveyspiireille matkustavat saattavat olla tästä eri mieltä. Turismi on ylellisyshyödyke, joka voidaan valita. Ja ihmiset ovat valinneet.

Matkustaminen kasvaa maailmanlaajuisesti ja on kasvanut jo kauan. Kansainvälisesti katsottuna sen kasvu on viimeisten vuosikymmenten aikana pysähtynyt vain pari kertaa pahimpien talouden taantumien aikana. Vaikka tietenkin osa turismin kasvusta on niiden ihmisten aikaansaamaa, jotka jo aiemminkin ovat matkustaneet, markkinoille on tullut myös uusia ihmisiä ja ihmisryhmiä. Tässä yhteydessä Intiaa ja Kiinaa – Aasian jättiläisiä – ei voi olla mainitsematta. Maailmanpankin tilastojen mukaan sekä Kiinassa että Intiassa urbaanisaatioaste on noussut nopeasti ja on jo Kiinassa melkein 60 prosenttia (Maailmanpankki 2018). Kiinan urbaanin populaatio koko on lähes 800 miljoonaa ja Intiankin reilusti yli 400 miljoonaa. Yhteen laskettuna nämä kaksi lukua ovat muuten suunnilleen samaa kokoluokkaa kuin kansainvälisen matkailun kysyntä yhteensä: maailmassa tehdään vuodessa noin 1,4 miljardia ulkomaanmatkaa.

Arvioiden mukaan Kiinasta tehdään jo nyt 130 miljoonaa matkaa ulkomaille ja luku kasvaa usealla prosentilla vuodessa (CNTA 2018). Absoluuttisena lukuna määrä on ylivoimaisesti

sesti suurin maailmassa. On siis selvää, että kaikenlaisen kulutuksen lisääntymisen lisäksi myös uutta turismin kysyntää voidaan ennakoita syntyvän juuri kasvavissa urbaaneissa keskittymissä ja nimenomaan Aasian suurissa kaupungeissa. Turismin kasvu siis jatkuu, halusimme sitä tai emme.

Kun maailman merkittävimpiä matkakohteita listataan, kärjessä on lähes poikkeuksetta lähinnä suurkaupunkeja. Syitä tähän löytyy ihan tavallisista turismin taustalla vaikuttavista asioista. Koska entistä enemmän ihmisiä asuu kaupungeissa, on luonnollista, että myös kasvu lähtee kaupungeista. Se myös suuntautuu enenevässä määrin kaupunkeihin. Yksinkertaisin johtopäätös olisikin, että ihmiset varmaan pitävät kaupungeista, jos he haluavat sellaisiin matkustaa. Miksi siis kaupungeista halutaan matkustaa kaupunkeihin?

Turismi on perustunut samankaltaisiin motiiveihin aina niistä ajoista lähtien, kun ihmiset ylipäättään alkoivat matkustaa. Käytännössä turismin taustalla vaikuttavat motiivit voidaan jakaa kahteen ulottuvuuteen: vetovoimatekijöihin (tarjonta) ja työntövoimaan (kysyntä). Toisin sanoen, turismi syntyy siitä, että ihmiset haluavat matkustaa, koska jossain muualla oletetaan olevan jotain, mikä halutaan kohdata. Toisaalta ihmiset haluavat lähteä jostain pois, koska heidän arkielämässään on jotakin, josta halutaan päästä hetkeksi eroon.

Joskus on myös niin, että turistit eivät välttämättä etsi mitään erityistä. He matkustavat koska se on kivaa, ja koska he haluavat. Tai koska on ylimääräistä rahaa tai ei ole muuta tekemistä.

Se, että jokin on kivaa, ei ole kuitenkaan selityksenä riittävä. Sosiologeilla on tarve löytää tiedostamattomia selityspolkuja yksinkertaisilta kuulostavien käyttäytymismallien taustalle. Niin myös tässä artikkelissa.

Som ekonomisk verksamhet är turismen alltså i någon mån irrationell. Dean MacCannell, en av de mest betydande turismsociologerna, kom en gång i tiden fram till att turismen egentligen är framför allt ett egoprojekt. Men är det fullt så enkelt? Vad beror egentligen behovet av att resa på?

TURISMIÄN ON KULUTUKSEN MUOTO vars produkt är immateriaali. Mellanprodukterna är för all del materiella (flyg, hotell), men inte slutprodukten. Turism är inte heller nödvändigt för överlevnaden – låt vara att många som från vintermörker och kyla reser till sydligare breddgrader kan tycka så. Turismen är en lyxartikel som man kan välja. Och det har folk gjort.

Resandet växer globalt, sedan ett bra tag sedan. De senaste årtiondena har det, internationellt sett, varit paus i växandet bara ett par gånger, då ekonomin haltat som värst. Trots att en del av turismens tillväxt givetvis härrör från människor som redan tidigare har sysslat med resande har det också kommit med nytt folk och nya grupper på marknaden. I det sammanhanget kan Indien och Kina – Asiens jättar – inte lämnas onämnda.

Enligt Världsbankens statistik har urbaniseringsgraden i både Kina och Indien stigit snabbt, och är i Kina redan uppe i nästan 60 procent (Världsbanken 2018). Det betyder en urban population på nästan 800 miljoner. Även i Indien är den stor: rejält över 400 miljoner. Sammanlagt blir dessa två ett ungefär lika stort antal som den totala efterfrågan på internationell turism: årligen företas omkring 1,4 miljarder personresor utomlands.

Uppskattningsvis görs det i Kina redan nu 130 miljoner resor utomlands, och siffran stiger med flera procent varje år

(CNTA 2018). Som absolut tal är mängden överlägset störst i världen. Vi kan också lugnt utgå ifrån att det inte bara är konsumtionen av alla tänkbara varor och tjänster som ökar i de växande urbana koncentrationerna, uttryckligen i Asiens storstäder, utan också efterfrågan på turism. Turismen kommer att fortsätta växa – om vi vill det eller inte.

Då vi gör listor på de viktigaste resmålen i världen är det nästan alltid främst storstäder som ligger i topp. Orsaken hittar vi i de helt vanliga bakgrundsfaktorerna till turism. Eftersom det bor allt mera folk i städerna är det naturligt att även ökningen utgår från städerna. Och den inriktas också i allt större utsträckning på städer. Enklaste slutsatsen är ju då att folk väl tycker om städer om de vill åka till städer. Eller finns det andra orsaker till att man vill resa från städer till städer?

Turismen har byggt på samma motiv ända sedan man överhuvudtaget började resa omkring. I praktiken kan motiven delas upp i två dimensioner: attraktionsfaktorer (utbud) och skjutkraft (efterfrågan). Med andra ord uppstår det turism för att folk vill åka någonstans där man antar att det finns något som man vill möta. Samtidigt vill folk komma bort. De vill bort för att slippa någonting i vardagslivet för ett litet tag.

Ibland kan det vara så att man inte är ute efter någonting särskilt. Man reser för att det är skoj, för att man vill. Eller för att man har överlops pengar eller inget annat att göra.

Att någonting är kul räcker ändå inte till som förklaring. Sociologer har ett behov av att gå till det omedvetna då de letar efter förklaringar till skenbart enkla beteendemönster. Det gör också vi i denna artikel.

Det blir fråga om några alternativa förklaringar till stadsturismens popularitet. Jag tittar inte så mycket på charterresor eller genomresor, utan hellre på mera individuell turism

ESITÄN ALLA MUUTAMIA VAIHTOEHTOISIA selityksiä urbaanin turismin suosioon. En niinkään kiinnitä huomiota ryhmämatkoihin tai kauttakulkumatkoihin, vaan mieluummin yksilöllisempään, juuri tiettyyn kohteeseen suuntautuvaan turismiin. Nämä selitykset eivät ole toisiaan poissulkevia. Pikemminkin ne kaikki vaikuttavat yhdessä jokaiselle ainutlaatuisessa suhteessa.

Prosessiselitys

Ylipäätään mitä tahansa kulutusta harjoitetaan siksi, että kuluttaminen tuo enemmän tyydytystä kuin vaihtoehtoiset toiminnot. Yksilön näkökulmasta turismi on siis periaatteessa vain kulutuksen muoto, joten siihen pätevät samat logiikat kuin muuhunkin kuluttamiseen.

Kaikista motivaatio-keskusteluista huolimatta rakenteelliset tekijät ovat turismin kulutuksen perusta. Matkustaminen vapaa-ajan tarkoituksessa vaatii tietenkin kirjaimellisesti vapaa-aikaa, mutta myös rahaa. Jos vapaa-aikaa on niukasti, lyhyet lomat kasvattavat suosiotaan ja lyhyillä lomilla usein halutaan matkustaa lähelle. Kun yh-

PEKKA KAIKKONEN

tälöön lisätään lennot, jotka ovat nyt halvempia kuin kenties koskaan, kaupunkilomien suosiota ei tarvitse ihmetellä.

Tarpeentyydytyksen logiikka viittaa perinteiseen ekonomiseen malliin, joka johtaa tilanteeseen, missä tarve on tyydytetty. Kulutuksen tuottama ilo päättyy siihen hetkeen, kun tarve tulee tyydytetyksi. Vatsa on täynnä ja se siitä. Tarpeen tyydyttäminen voi siis johtaa tylsistymiseen. Ihminen kuitenkin pyrkii välttämään tylsistymistä, joten hän etsii virikkeitä, jotka eivät suoraan liity tarpeen tyydyttämiseen.

Turismi on täydellinen esimerkki tästä Tibor Scitovskyn esittämästä ajatusrakennelmasta, jota hän tosin kehittää kokonaisen kirjan verran. Ollessaan matkalla turisti elää toiseudessa, joten hän parhaimmillaan kokee virikkeitä jatkuvasti ja nämä virikkeet vaikuttavat ihmiseen. Scitovskyn mukaan ihminen ei toimi pelkästään tunteakseen tarpeensa tyydytetyksi, vaan hänelle itse toiminta on tyydyttävää. Turismin tapauksessa siis itse kohde ei ole niinkään merkittävä vaan matkustamisen prosessi ja matkalla oleminen.

Yksi selitys urbaanin turismin suosion taustalla on siis turismin prosessinomainen luonne, joka vaikuttaa ihmiseen kokonaisvaltaisesti. Kokemuksen kautta ihmiset tietävät, että matkustamisen prosessi tarjoaa sellaisia virikkeitä ja elämänsisältöä, jotka ennaltaehkäisevät tylsyyttä. Kun tämä on tiedossa, ihminen aloittaa matkan jo ennen varsinaista matkustamista ja jatkaa turistina olemista myös matkan jälkeen. Tämä on klassinen malli, jota mm. Tom Selänniemi aikanaan kehittäli pyhiinvaelluksista peräisin olevien antropologisten selityksen pohjalta.

Urbaanin turismin tapauksessa matkan jatkuminen voi kuitenkin näkyä muutenkin kuin kreikkalaisen salaatin syömisellä pari viikkoa matkan jälkeen. Urbaani turisti voi soveltaa kotona sitä pääomaa, mitä hän on matkallaan kerryttänyt. Voi siis olla, että hän jatkaa kotona samanlaista elämää, jota hän eli urbaanissa toiseudessa – joskin yhtä turismin sosiologian merkittävintä nimeä, Dean MacCannellia mukailen, ihminen ei voi olla vieraana itsensä luona, vaan turismin dynamiikka syntyy nimenomaan toiseuden kautta.

inrikat på något visst mål. Dessa förklaringar utesluter inte varandra. Snarare inverkar de alla tillsammans, men var och en i sitt speciella avseende.

En process

Överlag bedrivs vilket slags konsumtion som helst för att konsumtionen ger mera tillfredsställelse än andra, alternativa, funktioner. Så ur individens synvinkel är turism i princip bara ett slags konsumtion, och då gäller där alltså samma logik som vid annan konsumtion.

Trots alla synpunkter kring motivation är det även inom turismen strukturella faktorer som är grunden för konsumtion. Att resa i fritidssyfte kräver förstås bokstavligen att man har fritid – men också pengar. Har folk knappt om fritid är det de korta semestrarna som är populära, och då vill man också ofta resa någonstans som ligger nära. Om vi lägger till att det idag är billigare än kanske någonsin att flyga är det inget under att stadssemestrar är omtyckta.

Logiken att det handlar om att stilla ett behov härrör från en traditionell ekonomisk modell av lägen som leder till att behov stillas. Glädjen av att konsumera upphör den stunden då behovet har blivit stillat. Man är mätt rätt och slätt. Att man stillar sitt behov kan alltså leda till att man förslöas. Men det är något som människan försöker undvika, så hon söker stimuli som inte direkt handlar om att stilla sina behov.

Turismen är ett perfekt exempel på denna tankekonstruktion, som Tibor Scitovsky lagt fram – och som han faktiskt utvecklar i en hel bok. Ute på resan lever turisterna i en annan värld, och upplever i gynnsamma förhållanden ständigt nya stimuli, och dessa stimuli påverkar människan. Enligt Scitovskys agerande människan inte bara för att känna sitt behov stillas, utan också aktiviteten i sig är tillfredsställande för henne. I turismens fall är det alltså inte själva objektet som är så viktigt utan snarare processen då man åker och är ute på resa.

En förklaring till att urban turism är så populär är således turismens processartade natur, som alltså ger människan en helhetsupplevelse. Av erfarenhet vet folk att reseprocessen ger sådana stimuli och sådant livsinnehåll som förebygger uttråkning. Det här känner man till, och folk kan inleda sin resa redan innan den konkret börjar och fortsätta på den ännu efter att man kommit hem igen. Detta är en klassisk modell som spunnits vidare på av bland annat Tom Selänniemi, som utgick från antropologiska förklaringar kring pilgrimsfärder.

I fallet urban turism kan det bli fråga om också annat än att äta grekisk sallad ett par veckor efter att man kommit hem. En urban turist kan hemma hos sig tillämpa det kapital som man samlat på sig under resan. Man kunde säga att turister tillbaka i hemmet fortsätter med ett liv som påminner om den andra värld de upplevt under resan – låt vara att människan – för att ta till Dean MacCannell, ett av turismsociologins största namn – inte kan vara gäst hemma hos sig och att turismens dynamik uppstår just genom det annorlunda.

PEKKA / URSULA MADARIAGA

En förklaring till att urban turism är så populär är således turismens processartade natur, som alltså ger människan en helhetsupplevelse.

Elämäntyyli-selitys, mutta ei se ilmeisin

Urbaanin turismin tapauksessa kokemuksesta nauttiminen vaatii tietoa itse kohteesta, mutta sitäkin enemmän se vaatii tietoa urbaanista elämästä ja tavoista toimia urbaaneissa ympäristöissä. Tästä syystä urbaaniin elämään tottumattomat eivät ehkä halua matkustaa ”hektisiin ja meluisiin” suurkaupunkeihin. Toisaalta urbaaniin elämään tottuneet saattavat kokea samassa tilassa elämyksiä, jotka saattavat muistuttaa jopa luontokokemuksia.

Se ilmeisin elämäntyyli-selitys kuuluisi siten, että matkustaminen vain kuuluu entistä useamman ihmisen elämäntyyliin vähän kuten ravintoloissa käyminen tai urheilu. Elämäntyyleistä voi kuitenkin lähteä rakentamaan selitystä urbaanin turismin suosiolle myös toista kautta.

Kuten tuli jo todettua, entistä enemmän ihmisiä asuu kaupungeissa, joten he ovat tottuneet kaupunkimaiseen elämään. Kun taas ajatellaan turismia vetovoimatekijöiden ja työntövoimien näkökulmasta, voidaan vetää johtopäätös, että muualla urbaaneissa ympäristöissä on jotain mitä ei löydy niin ikään kotoisista urbaaneista ympäristöistä.

Turismiahan ajaa ideaali toiseudesta ja siitä, että jotain mitä ei ole kotona, on kuitenkin (ehkä) löydettävissä muualla. Tai jos samoja asioita löytyisikin kotoa, niitä ei joidenkin esteiden takia voida saavuttaa. Nimenomaan nämä esteet nousevat keskeiseen rooliin tässä vaihtoehtoisessa elämäntyyli-selityksessä.

Esteistä keskeisimmät liittyvät rakenteisiin – yleensä vapaa-aikaan tai rahaan. Urbaanille turismille on luontaista se, että kohteessa käyttäydytään niin kuin haluttaisiin kotona käyttäytyä. Kotona siihen ei kuitenkaan kaikenlaisista arkisista esteistä johtuen ole mahdollisuuksia. Ajatus siis kulminoituu siihen vähän nurinkuriseen, mutta hyvin loogiseen ajatukseen, että urbaanissa turismissa matkalta etsitään asioita, joita voisi löytää myös kotoa. Joskus on kuitenkin mentävä merta edemmäs kalaan. Urbaaneihin toimintamalleihin tottuneelle monet asiat ovat tuttuja, mutta matkalla niihin voi keskittyä paremmin.

Urbaanissa turismissa ideaalin elämäntyylin ainakin hetkellinen toteuttaminen onnistuu tietenkin helposti, koska matkan kohteena on ”kaupunki” – paikka, jossa asutaan, eletään, käydään töissä ja kulutetaan. Turistit haluavat myös usein kokea, millaista olisi elää elämää ideaalissa urbaanissa tilassa paikallisten lailla. Urbaanissa turismissa tämä paikallisuus on kuitenkin ideaalimallin omainen kuva todellisuudesta. Ei Lontooseen matkustava turisti varmaankaan halua työskennellä kymmentä tuntia päivässä ja matkustaa paria tuntia päälle työmatkoja. Luultavasti hän haluaa nauttia kaupungin mahdollisuuksista ja törmäätä paikalliseen elämään vain satunnaisina hetkinä: esimerkiksi jossakin lounaspaikassa, josta hänellä ei kuitenkaan ole kiire töihin, toisin kuin paikallisilla.

Turisti siis tekee pienen hetken päällisin puolin samaa toimintaa kuin paikallinen, mutta yhteys katoaa miltei välittömästi. Turisti on väistämättä koko ajan turistin roolissa, mikä on myös luultavasti tavoiteltu tila. Osallistuminen on aina vain osittaista ja yleensä toispuolista. Velvollisuuksista vapaana paikallisetkin toki voisivat alkaa käyttää kaupunkiaan turistin lailla, mikä esimerkiksi ekologiset seikat huomioiden voisikin olla kannatettavaa. Aiemmin esitetty prosessiselitys voi siis toimia molempiin suuntiin.

En av livsstilsförklaringarna – men inte den mest uppenbara

För att inom urban turism kunna njuta av det man upplever behöver man kunskap om själva objektet, men ännu mera om urbant liv och hur man skall fungera i en urban omgivning. Av den orsaken vill sådana som inte är vana vid stadsliv kanske inte åka till ”hektiska och bullriga” storstäder. Samtidigt kan de som är vana vid urbant leverne under samma omständigheter uppleva något sådant som rentav kan påminna om naturupplevelser.

Den allra mest uppenbara livsstilsförklaringen kunde låta som så att resor helt enkelt allt oftare ingår i folks livsstil – lite som restaurangbesök eller sport. Men om vi tar livsstilar som utgångspunkt kan vi också lite andra vägar försöka bygga upp en förklaring till urban turism.

Som vi redan konstaterade bor det allt mer folk i städerna, så allt fler är vana vid ett urbants leverne. Om vi tänker på turism i hänseendet attraktionsfaktorer och skjutkraft kan vi dra slutsatsen att det i andra urbana miljöer finns sådant som man inte hittar i den egna hemvana urbana miljön.

Turismen drivs ju av idealet om det annorlunda och av att det någonstans där borta (kanske) finns något som inte finns hemma. Eller om det finns där hemma, så kan man inte nå det på grund av olika hinder. Just dessa hinder spelar en central roll i detta förklaringsalternativ, som alltså utgår från livsstilen.

De viktigaste hindren är strukturella – de handlar vanligen fritid eller pengar. Karakteristiskt för urban turism är att man på resmålet beter sig så som man skulle vilja bete sig hemma. Man gör det som man på grund av olika slags vardagshinder inte har möjlighet att göra hemma. Den här tanken utmynnar i den något bakvända men ändå mycket logiska tanken att man på turistresor till städer söker sådant som man också skulle kunna hitta därhemma. Ibland måste man alltså gå över ån efter vatten. För dem som är vana vid urbant leverne är alltså mångt och mycket bekant, men på en resa kan man bättre ägna sig åt dem.

Inom stadsturism går det förstås lätt att åtminstone för en stund leva enligt sin ideallivsstil, eftersom man åker till en stad, alltså ett ställe där folk bor, lever, arbetar och konsumerar. Ofta vill turister också uppleva hur det skulle vara att leva livet i ett idealiskt urbant rum på samma sätt som lokalbefolkningen. Ändå är denna lokala dimension en idealfärgad bild av verkligheten. Knappast vill de turister som åker till London jobba tio timmar om dagen och därutöver sitta ett par timmar per dag på väg till eller från jobbet. Sannolikt vill de njuta av utbudet i staden, och de möter det lokala livet bara slumpmässigt och stundtals, till exempel i en lunchrestaurang – där de i motsats till ortsborna inte har bråttom tillbaka till jobbet.

Så ytligt sett kan turisterna göra samma sak som ortsborna en liten stund, men den kontakten försvinner nästan omedelbart. Turisten har oundvikligen hela tiden turistens roll, vilket troligen också är vad man velat. Deltagandet är alltid bara partiellt och vanligen ensidigt. Fria från skyldigheter skulle också ortsborna kunna börja nyttja sin stad så som turisterna gör det, vilket med tanke på till exempel ekologiska faktorer kunde vara lovvärt. Den förklaring vi tidigare anförde – en process – kan alltså fungera åt båda hållen.

Autenttisuuden kohtaaminen

Autenttisuus on yksi viimeisten vuosikymmenten keskeisimmistä turismin sosiologian kulmakivistä. Päätin käsitellä tätä teemaa tässä artikkelissa lähinnä siksi, koska niin usein varsinkin arkisissa keskusteluissa sanotaan, että turistit – kenties menneestä poiketen – etsivät nimenomaan aitoja kokemuksia. Näitä aitoja kokemuksia turisteille myös halutaan markkinoida ja niitä heidän halutaan kokevan. Eivätkä nämä pyrkimykset ole täysin vailla perusteita. Etsivätkö turistit autenttisuutta vai ei? Itse olen taipumassa jo aiemmin mainitun Dean MacCannellin linjoille: Ihmiset etsivät autenttisuutta, mutta autenttisuuskäsitystä tulee laajentaa.

Kun sosiologinen autenttisuuskeskustelu 1970-luvulla alkoi, ajateltiin, että koska ihminen on kaiken keinotekoisien keskellä irtautunut aidoista asioista, hän etsii autenttisuutta jostain muualta. Autenttisuus on siis aina jossain toisaalla, ja vaikka ihminen löytäisi tämän toiseuden, hän ei voi olla varma, onko autenttisuus sittenkin jollain tapaa lavastettua myös siellä. Myöhemmin tosin alettiin ajatella, että ei tällä välttämättä ole turisteille lopulta merkitystäkään.

MacCannell totesi vuoden 1976 klassikossaan, että turistit etsivät autenttisuutta, mutta kohtaavat aina vain lavasteita. Tämä klassinen autenttisuusparadigma pitää kuitenkin nähdä laajemmin, minkä MacCannell myös itse myöhemmin totesi. Mukaan on ehdottomasti lisättävä psykologinen ulottuvuus: autenttiset kokemukset.

Jokainen kokemus on tietenkin autenttinen, varsinkin jos ihminen itse niin kokee. Itse asiassa autenttisuus voi olla kohteen ihmisille, esimerkiksi matkailun kehittäjille, tärkeämpää kuin turisteille. Ajatus on monella tapaa kiehtova. Mistä me tiedämme, mitkä asiat koetaan autenttisina, koska autenttisuus – kuten juuri todettiin – on ennen kaikkea kokemus?

Autenttisuus tarkoittaa siis jokaiselle eri asiaa. Autenttisuuden kokemus riippuu toimijan katseesta ja siihen mihin se suuntautuu – sanan varsinaisessa merkityksessä tai symbolisesti.

Mikäli unohdetaan hetkeksi tämä relativistinen autenttisuuskäsitys ja ajatellaan, että autenttisuudella tarkoitettaisiin jonkinlaista uskollisuutta jotain historiallisesti todennettävää esikuvaa kohtaan, voidaan urbaania turismia pitää tällaisen autenttisuuden metsästyksessä kenties helpoimpana reittinä. Kaupungit ovat historiallisen autenttisuuden (jos sallitaan tällaisen termin käyttö relativistisen autenttisuuden eräänlaisesta vastakohtasta) ehtymättömiä aarreaittoja.

Autenttisuuden kohtaamisen näennäinen helppous urbaanissa ympäristöissä tarjoaa siis yhden selityksen urbaanin turismin suosiolle. Varsinkin arkisissa keskusteluissa autenttisuus nimittäin usein palautuu paikallisiin. Toisin sanoen, kun turisti kohtaa kohteessa paikallisen, jotka toiminnallaan ikään kuin verifioivat autenttisuuden, tavoite on saavutettu. Eli kun napolilainen vie turistin mielipizzeriaansa, ollaan autenttisuuden äärellä. Tai kun turisti pääsee saunomaan ja hypäämään avantoon suomalaisen kanssa. Sillä ei sinänsä ole väliä, onko tämä pizza samanlainen kuin 1800-luvun lopulla kuningatar Margheritalle omistettu esikuvansa. Autenttisuus luodaan uudelleen joka päivä jokaisessa kohtaamisessa.

Möta det autentiska

De senaste årtiondena har autenticitet varit en av de viktigaste hörnstenarna inom turismsociologi. Jag beslöt mig för att ta upp detta tema närmast därför att man så ofta, i synnerhet i vardagsdiskussioner, hör sägas att turisterna idag – kanske till skillnad från förr – uttryckligen är ute efter äkta upplevelser. Det är alltså sådana man idag vill marknadsföra för turisterna och dem man vill att de ska få uppleva. Och helt utan grund är denna strävan inte. Men: söker turisterna verkligen autenticitet? Självt börjar jag luta för tidigare nämnda Dean MacCannells uppfattning: folk söker autenticitet, men begreppet autenticitet borde utvidgas.

Då den sociologiska diskussionen om autenticitet kom igång på 1970-talet tänkte man sig att människan, eftersom hon mitt i all konstgjordhet fjärmats från det autentiska, sökte äkthet någon annanstans. Det autentiska skulle alltså alltid finnas någon annanstans, men om människan då skulle hitta det någon annanstans skulle hon inte kunna vara säker på att det inte är iscensatt. Senare började man nog tänka att det kanske inte är så viktigt heller för turisterna.

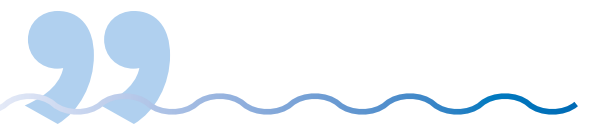
MacCannell konstaterade i sin klassiker från år 1976 att turister söker autenticitet men alltid möter kulisser. Detta klassiska autenticitetsparadigm bör dock ses i bredare perspektiv, vilket MacCannell även själv senare konstaterade. Man bör ovillkorligen också ta med den psykologiska dimensionen: att själva upplevelsen är autentisk.

För varje upplevelse är ju autentisk, i synnerhet om vederbörande tycker det själv. I själva verket kan autenticiteten vara viktigare för ortsborna, till exempel dem som utvecklar turismen, än för turisterna. Detta är på många vis en fascinerande tanke. Hur kan vi då veta – om det autentiska alltså består av framför allt, som vi just såg, själva upplevelsen – vad folk upplever som autentiskt?

Autenticitet innebär alltså olika saker för olika människor. Den ligger i betraktarens öga och beror på vad han tittar på – i ordets egentliga bemärkelse eller symboliskt.

Om vi för ett tag lägger denna relativistiska autenticitetstolkning åt sidan och ger autenticitet innebörden att något slags historiskt påvisbar förebild blir någorlunda troget återgiven, kan urban turism anses vara det kanske lättaste sättet att jaga sådan autenticitet. För en sådan historisk autenticitet (om vi godkänner en sådan term som ett slags motsats till relativistisk autenticitet) är städer outsinliga skattkammare.

Den skenbara lättheten att möta autenticitet i urbana miljöer är alltså en förklaring till att stadsturism är så populärt. Det är ju så att autenticitet – i synnerhet i vardagsdiskussioner – ofta går tillbaka till ortsborna. Så att när en turist på sitt resmål möter en ortsbob, som genom sitt agerande så att säga verifierar autenticiteten, har turisterna nått sitt mål. Om alltså en neapelbo tar en turist med sig till sin älsklingspizzeria har man kommit nära autenticiteten. Eller när en turist får gå i bastu och ta ett dopp i vaken tillsammans med en finländare. Det spelar mindre roll huruvida pizzen är likadan som den som i slutet av 1800-talet tillägnades drottning Margherita. Autenticitet skapas på nytt varje dag, i varje möte.

Entä jos Pariisissa ei törmää yhteenkään tyylikkääseen pariisittareen patonki kainalossa, tai Lontoon Cityn pubeissa tuoppejaan tyhjentäviin liikemiehiin?

Sosiaalisen median aikakaudella näitä kohtaamisia syntyy helpommin kuin koskaan aiemmin. Sohvasurffaus, kodinvaihdot ja muut vastaavat mahdollistavat kohtaamiset paikallisten kanssa sekä tätä kautta pääsyn takahuoneisiin.

Saman asian voi kuitenkin kohdata monilla eri tavoin. Ajatellaan vaikka fado-musiikkia Lissabonissa. Esitystä voi päästä seuraamaan ostamalla paketin ravintolassa järjestettävään fado-iltaan, mikä kenties vielä järjestetään alueella ja kenties jopa paikassa, jossa fadon sanotaan syntyneen. On toissijaista, pitkö tarina paikkaansa tai ei. Paketin ostaminen on varmasti vaivaton tapa kokea esitys historiallisesti oikeanlaisessa ympäristössä. Toinen tapa on eksyä (sattumalta?) ainoana turistina hämyiseen baariin, jossa esitys alkaa spontaanisti. Kumpi kokemuksista on autenttisempi? Muutuu aito lavasteeksi, jos se paketoidaan ja myydään?

Kokemus voi olla yhtä aito molemmille, mutta kokemukset eivät ole vaihdettavissa. Molemmat kokemukset olisivat pettymyksiä toiselle.

Urbaani turismi pyhiinvaelluksena

Urbaanin elämän toivoretket tehdään muihin urbaaneihin kohteisiin. Stereotyyppien alkulähteet on mahdollista kohdata melko vaivattomasti turismiin kuuluvien illuusioiden mukaisesti niiden alkuperäisissä muodoissaan. Monia kaupunkia leimaavat tietyt piirteet, joita urbaanit turistit haluavat usein kohdata. Nämä ovat syviä rakenteita, joita toki luodaan lavastetun autenttisuuden hengessä uudelleen, mutta jotka eivät alkuperäisissä muodoissaan suostu häviämään, koska ne ovat kudottu niin syväälle kaupunkien sieluun.

Näiden syvien rakenteiden suhde kaupunkiin on ambivalentti. Paikka ammentaa nykyisyyttä historiasta, mutta uusintaa sitä samaan aikaan, mikä taas rakentaa uutta historiaa. Jos nämä kaupunkien sieluun kirjaillut rakenteet ja stereotyyppien juuret tuntuvat abstrakteilta, pari esimerkkiä lienee paikallaan. Mitä tulee mieleen Roomasta? Ehkä *la dolce vita* ja

I vår tid av sociala media uppstår sådana möten lättare än någonsin förr. Soffsurffande, hembyten och annat dylikt gör det möjligt att möta ortsbör och att den vägen komma rakt in i de bakre rummen.

Men man kan möta samma sak på flera olika sätt. Ta nu till exempel fadon i Lissabon. Man kan få höra ett framförande genom att köpa ett inträdespaket till en restaurangkväll med fadomusik, och kanske till på köpet just i den stadsdel eller på det ställe där fadon sägs ha uppstått. Huruvida det stämmer eller inte är av underordnad betydelse. Att köpa inträdespaket är säkert ett behändigt sätt att uppleva framförandet i en historiskt korrekt miljö. Ett annat sätt är att (av en slump?) som den enda turistens förirra sig till en mysig bar där framförandet börjar spontant. Vilken upplevelsen är mera autentisk? Blir det äkta en kulliss om det paketeras och säljs?

Upplevelsen kan vara lika genuin för bägge, men upplevelsena kan inte bytas sinsemellan. Båda upplevelsena skulle vara en besvikelse för den andra.

Urban turism som pilgrimsfärd

I ett urbant liv gör man sina pilgrimsfärder till andra urbana ställen. Stereotyyppiernas källflöden kan man möta ganska behändigt så att de motsvarar de illusioner som hör till turism, i deras ursprungliga form. Många städer kännetecknas av vissa drag, som urbana turister ofta vill möta. Det handlar om djupa strukturer, som för all del i en anda av iscensatt autenticitet skapas om och om igen, men som inte ens i sin ursprungliga form vill försvinna, helt enkelt för att de är så djupt invävda i städernas själ.

Dessa djupa strukturers relation till staden är ambivalent. Stället tar fram nutid ur historien, men nyskapar samtidigt historien, vilket i sin tur bygger upp ny historia. Om dessa strukturer som broderats upp i städernas själ, liksom dessa

historian kerrostumat. Pariisista tulee mieleen tietenkin patongit, viini ja pariisilaiset. Lontoossa on pubeja ja Kööpenhaminassa ajetaan pyörillä.

Näille stereotyyppiille on löydettävä kohteesta vastine, muuten vieraat kokevat pettymyksiä. Entä jos Pariisissa ei törmää yhteenkään tyylikkääseen pariisittareen patonki kainalossa? Tai jos Lontoon Cityn pubeissa ei työpäivän jälkeen tapaakaan tuoppejaan tyhjentäviä liikemiehiä?

Urbaani turismi on monille pyhiinvaellusmatka, jonka pyrkimyksenä on päästä todistamaan juuri näitä asioita, ja joihin turisti haluaa usein myös itse osallistua. Jokaisella urbaanilla pyhiinvaeltajalla on oma tavoitetasonsa, mikä luonnollisesti nousee kokemuksen karttuessa. Scitovskya mukaillen, turistisen kokemuksen kasvattaman pääoman kautta voimme saada mielihyvää aina vain syvemmälle menevistä nyansseista.

Kohteen sielun ymmärrys syventää turistin kokemuksia ja tekee niistä henkilökohtaisella tavalla ainutlaatuisia. Pyhiinvaeltaja voi Pariisissa aistia pariisilaisuuden tai Helsingissä sisun olemuksen, tai ainakin hän voi kuvitella aistivansa. Turismi – myös urbaani turismi – pohjautuu lopulta tähän illuusion. ■

Pekka Mustonen toimii erikoistutkijana Helsingin kaupunginkansli-an kaupunkitutkimus ja -tilastot-yksikössä.

stereotyyppitötter känns abstrakta kan det vara sin plats med ett par exempel. Vad tänker man på när man tänker på Rom? Kanske *la dolce vita* och historiska avlagringar. Paris får en att tänka på batonger, vin och parisare. I London finns det pubar och i Köpenhamn åks det cykel.

För dessa stereotyper vill man hitta motsvarigheter i verkligheten, annars blir man besviken. Tänk om man i Paris inte ser en enda vacker parisiska med ett bröd under armen? Eller om man i en pub i Londons City inte ser affärsmän som tar sig en pint efter arbetsdagen?

För många är urban turism en pilgrimsfärd i syfte att få bevittna just dessa saker – som turisterna också ofta vill delta i själv. Varje urban pilgrim har sin egen målsättningsnivå, som givetvis stiger med ökande erfarenhet. För att ta till Scitovsky kan vi genom det kapital som våra turistiska erfarenheter utökar finna glädje i nyanser som blir bara djupare och djupare.

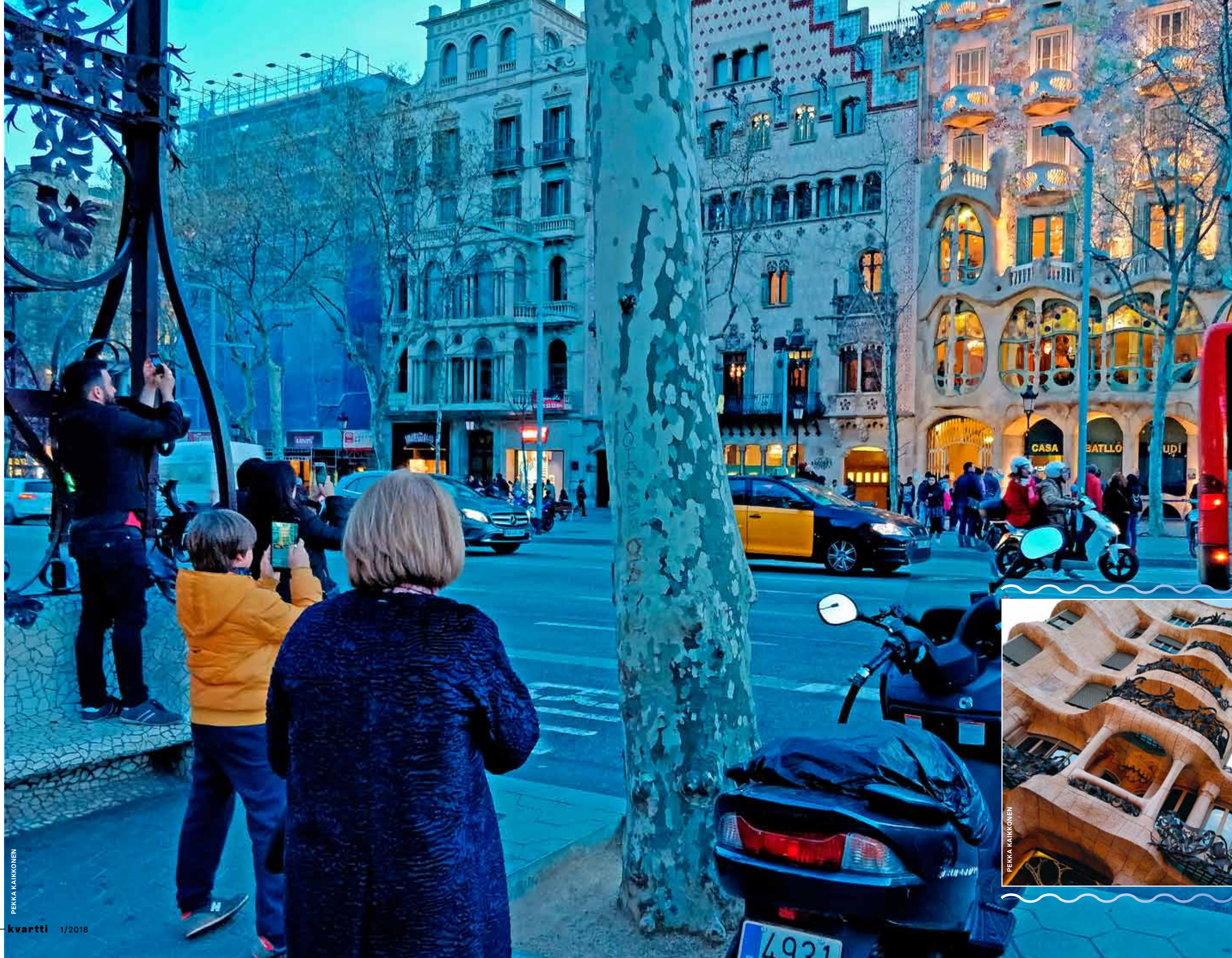
En förståelse av resmålens själ fördjupar turistens upplevelser och gör dem på ett personligt sätt unika. Vår pilgrim kan känna det parisiska i Paris eller den finländska sisun i Helsingfors. Eller åtminstone tycka sig känna dem. Turism – även urban turism – bygger sist och slutligen på denna illusion. ■

Pekka Mustonen är specialforskare vid Helsingfors stadskansliens enhet stadsforskning och statistik.

Kirjallisuus | Litteratur:

- CNTA 2018 (China National Tourism Administration). Tourism Statistics. <http://en.cnta.gov.cn/Statistics/TourismStatistics/>
- MacCannell, Dean (1976). The Tourist. A New Theory of the Leisure Class. The Macmillan Press. London.
- Maailmanpankki [Världsbanken] (2018). World Bank Open Data. <https://data.worldbank.org/>

- Mustonen, Pekka (2006). Postmodern tourism. Alternative approaches. Sarja A 2:2006. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Turku.
- Rojek, Chris (1993). Ways of Escape. Modern Transformations in Leisure and Travel. The Macmillan Press. London.
- Scitovsky, Tibor (1992[alkuperäinen 1976]). The Joyless Economy, the Psychology of Human Satisfaction. Revised Edition. Oxford University Press. New York.
- Selänniemi, Tom (1996). Matka ikuisen kesään. Kulttuuriantropologinen näkökulma suomalaisten etelänmatkailuun. SKS, Helsinki.

PEKKA KAIKKONEN

PEKKA KAIKKONEN

Aidosti **helsinkiläistä** urbaania henkeä etsimässä

MITÄ SELLAISTA HELSINGILLÄ on urbaanille turistille tarjottavanaan, mikä olisi uskottavasti kiinnittynyt paikalliseen kokemukseen kaupungista ja olisi sikäli ”autenttista” helsinkiläisyyttä? Kysymykseen ei ole ihan helppoa vastata lyhyesti – tai ehkä vastata ylipäätään. Joka tapauksessa tuntuu, että aiheita lähestyttäessä keskiöön täytyy nostaa kaupunkilaiset itse, sekä se, mitä he kaupungissa tekevät ja miten sitä käyttävät.

ÅSTRÖM JA KOLBE (2016) jäljittävät ”kaupunkilaisten Helsinkiä” hieman varhaisemmasta historiasta nykypäivään. Helsinkiläisen kokemusmaailman dna:han kuuluvat erilaiset paikat kuten torit, hallit ja kahvilat, jotka eri aikoina ovat toimineet kaupunkilaisten olohuoneina ja kohtaamisten näyttämöinä. Ne ovat myös ajan mittaan muuttaneet luonnettaan. Keskustan on nähty muokkautuneen välillä liiankin turistiseksi paikaksi, mutta toisaalta vuonna 1989 alkaneen Taiteiden yön koettiin jälleen palauttaneen sen osin kaupunkilaisten itse tuottaman kaupunkielämän näyttämöksi. Juhlista ja tapahtumista Silakkamarkkinat, Havis Amandan lakitus tai Helsinki-päivä ovat ainakin alkujaan vahvasti paikallisille ”käyttäjille” suunnattuja kokemuksia, joilla on perinteitä. Mainittakoon myös slangit vanhana tapana viestittää helsinkiläisyyttä ja urbaanisuutta.

MUSTONEN (2014) toteaa, että Helsinki on viime vuosina muuttunut nopeasti eurooppalaisten suurkaupunkien ilmiöiden jäljittelijästä kaupungiksi, jota muut kaupungit ulkomaita myöten pikemminkin kopioivat. Kaupungin on oltava viihtyisä ja kaupunkilaisilla itsellään on oltava mahdollisuuksia kehittää sitä haluamansa kaltaiseksi. Tällainen kaupunki kiinnostaa myös muualta tulevia vierailijoita. Esimerkkejä uudesta ruohonjuuritasolta nousevasta kaupunkikulttuurista ovat olleet Ravintolapäivä, Sompasaaren pop up -sauna tai erilaiset vaihtoehtofestivaalit. Kaupungin roolina on sallia ja mahdollistaa ihmisten omaehtoista kulttuuritoimintaa.

MATKAILIJAT NOUDATTAVAT myös Helsinkiin tullessaan nyt kansainvälisiä trendejä, joissa pyritään pääsemään perinteistä turistikokemusta lähemmäksi ja kokemaan kaupunki niin kuin paikalliset sen kokevat. Tämä näkyy muun muassa majoitusvalinnoissa, joissa Airbnb-vuokrauksen ja sohasurffauksen kaltaiset ilmiöt ovat lisänneet suosiotaan. Helsingin majoituskapasiteetista jo noin viidenneksen arvioidaan koostuvan Airbnb:n välittämistä asunnoista ja huoneista (Mustonen 2018). ● **TEEMU VASS**

Lähteet:

Mustonen, P. (2014). Jäljittelijästä esikuvaksi. Helsinkiläisen kaupunkikulttuurin aktiiviset vuosikymmenet. Kvartti 2014:1. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki.

Mustonen, P. (2018). Airbnb:n tarjonta kattaa jo viidenneksen Helsingin majoituspaikoista. Kvartti-verkkolehti. 8.3.2018. <http://www.kvartti.fi/fi/blogit/airbnb-tarjonta-kattaa-jo-viidenneksen-helsingin-majoituspaikoista>

Åström A.-M. & Kolbe L. (2016). Kaupunkilaisten Helsinki. Helsingin historia vuodesta 1945. Osa 5. SKS. Helsinki.

På spår efter en äkta helsingforsisk stadsanda

VAD KAN HELSINGFORS ERBJUDA den urbana turisterna – alltså något sådant som trovärdigt ger en autentisk upplevelse av Helsingfors? Ett kort svar – eller ett svar överhuvudtaget – på den frågan är inte helt lätt att ge. Men någonting får en att tro att man måste söka svaret genom att sätta invånarna, helsingforsborna, i centrum: vad gör de i sin stad och hur nyttjar de den.

ÅSTRÖM OCH KOLBE (2016) spårar upp ett ”stadsbornas Helsingfors” från lite tidigare historia till nutiden. Till helsingforsbornas upplevelsevärlds DNA hör olika slags ställen såsom torg, hallar och kaféer, som vid olika tider har fungerat som stadsbornas vardagsrum och som skådeplatser för möten. Med tiden har de också ändrat skepnad. Ibland har man till och med upplevt att stadskärnan utvecklats till ett lite väl turistiskt ställe. Men samtidigt har man tyckt att Konstens natt, som började firas 1989, åter gjort den till en skådeplats för ett stadsliv som delvis alstras av stadsborna själva. Bland festligheter och evenemang har Strömmingsmarknaden, Havis Amandas mösspåläggning och Helsingforsdagen, som ju blivit traditioner, åtminstone till en början varit starkt inriktade på den lokala befolkningen. Vi kan också nämna helsingforsslangen som ett gammalt sätt att signalera helsingforsisk och urban identitet.

MUSTONEN (2014) konstaterar att Helsingfors, som tidigare tagit efter olika fenomen i europeiska storstäder, de senaste åren snarare blivit en stad som andra städer även utomlands kopierar. Staden skall vara trivsamt, och stadsborna själva skall ha möjligheter att utveckla den så den blir sådan de vill. Då blir den intressant också för besökare. Exempel på ny stadskultur som vuxit fram på gräsrotsnivå är Restaurangdagen, pop-up-bastun i Sumparn och alla de olika alternativa festivalerna. Stadens myndigheters roll är att tillåta och möjliggöra att folk sysslar med kultur på eget initiativ och egna villkor.

ÄVEN I HELSINGFORS följer turisterna numera den internationella trenden att försöka komma stället närmare in på livet och att uppleva staden på samma sätt som ortsborna själva upplever den. Detta märks bland annat på den inkvartering man väljer: Airbnb-uthyrning och soffsurfande och liknande har blivit allt populärare. Enligt en bedömning består redan en femtedel av inkvarteringskapaciteten i Helsingfors av bostäder och rum förmedlade av Airbnb (Mustonen 2018). ● **TEEMU VASS**

Källor:

Mustonen, P. (2014). Jäljittelijästä esikuvaksi. Helsingkiläisen kaupunkikulttuurin aktiiviset vuosikymmenet. Kvartti 2014:1. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki.

Mustonen, P. (2018). Airbnb:n tarjonta kattaa jo viidenneksen Helsingin majoituspaikoista. Kvartti-verkkolehti. 8.3.2018. <http://www.kvartti.fi/fi/blogit/airbnb-tarjonta-kattaa-jo-viidenneksen-helsingin-majoituspaikoista>

Åström A.-M. & Kolbe L. (2016). Kaupunkilaisten Helsinki. Helsingin historia vuodesta 1945. Osa 5. SKS. Helsinki.

Kaupunkitutkijoiden klassinen kysymys on, tuottaako elämä ja vuorovaikutus suurissa kaupungeissa tietynlaisia asenteita ja käyttäytymismalleja, jotka ovat tyypillisiä nimenomaan suurkaupunkien asukkaille.

Kohtaamisia ja kohtaamattomuutta

– elämää suuressa kaupungissa

Suurten kaupunkien asukkaat ja heidän tuottamansa kaupunkikulttuuri joutuvat usein erityisen huomion kohteeksi. Kaupunkilaisten valinnat, asenteet ja toimintatavat herättävät joskus myös arvostelua, sillä kaupunkielämä saattaa näyttäytyä etäisenä ja vieraannuttavana – ja sitä kautta itse kaupunkilaisiakin saatetaan pitää jossain määrin tylyinä. Vaikka maailman mittakaavassa Helsinki ei lukeudu metropolien joukkoon, kysymystä on pohdittu myös täällä, onhan pääkaupunkimme Suomen mittakaavassa suuri ja näkyvä.

Kaupunkitutkijoiden klassinen kysymys on, tuottaako elämä ja vuorovaikutus suurissa kaupungeissa tietynlaisia asenteita ja käyttäytymismalleja, jotka ovat tyypillisiä nimenomaan suurkaupunkien asukkaalle. Mitä nämä mahdolliset erityispiirteet ovat, miten ne ilmenevät, miten ne ovat selitettävissä? Ovatko suurten kaupunkien asukkaat jollain tapaa vaikeasti lähestyttäviä? Tuottaako elämä kaupungissa etäisiä ihmissuhteita, tylyä asennetta ja välimatkaa toisiin kanssakaupunkilaisiin? Käsitellen artikkelissani tähän tematiikkaan liittyvää keskustelua eräiden keskeisten kaupunkielämää tarkastelleiden tutkijoiden tekstien kautta.

Att hälsa eller låta bli – liv i storstad

Invånarna i stora städer är ofta – liksom den urbana kultur de producerar – föremål för omvärldens uppmärksamhet. Ibland kan det handla om kritik mot storstadsbornas val, attityder och sätt att vara. Stadslivet kan ju framstå som avlägset och främmande, och därmed kan också stadsborna själva upplevas som lite dryga. Trots att Helsingfors i internationell storleksskala knappast kan räknas som någon direkt metropol har dessa frågeställningar dryftats även här – i finländsk storleksskala är ju huvudstaden Helsingfors stor och synlig.

En klassisk fråga för stadsforskare är huruvida liv och leverne och växelverkan i storstäder föder vissa slags attityder och beteendemönster som är utmärkande för just storstadsbor. Vad kan dessa särdrag i så fall handla om, och hur tar de sig uttryck – och hur ska man förklara dem? Är invånarna i storstäder på något vis svårtillgängliga? Leder livet i staden till avmätta människorelationer, ogin inställning och distans till andra invånare i staden? I föreliggande artikel gläntar jag lite på debatten kring denna tematik via en del texter av betydande forskare som analyserat hur folk lever och verkar i städer.

Kaupunkielämä ja varauksellinen elämänsen

Yhdysvaltalainen Louis Wirth julkaisi vuonna 1938 artikkelin urbanismista elämäntapana. Kirjoituksessaan Wirth hahmottaa elämää suurissa kaupungeissa ja avaa syitä kaupunkilaisten käyttäytymiselle ja toiminnalle. Tekstiä pidetään yhtenä vaikutusvaltaisimmista kaupunkielämän kuvauksista, johon monet tutkijat palaavat säännöllisesti (Wirth 1938).

Wirth selosti, miten ihmisten kanssakäyminen jäsenyyttä kaupungeissa. Wirthin mukaan nykyaikaisessa, tehokkaasti toimivassa kaupunkiympäristössä päivittäiset kontaktit ovat moninaiset mutta samalla ohuet. Inhimilliset suhteet ovat usein eriytyneitä ja ne vaikuttavat pinnallisilta ja etäisiltä. Toisessa ihmisessä kiinnostaa jokin erityispiirre, esimerkiksi ostovoima tai ulkonäkö, ei niinkään kokonaispersoonaa. Tai oikeastaan kanssakäyminen kaupungissa jakautuu kahdella: toisaalta ollaan persoonallisessa ja intiimissä vuorovaikutuksessa perheen ja läheisten kanssa, toisaalta harjoitetaan epäpersoonallista asioimista muiden kanssa.

Samalla on tyypillistä, että erilaisiin uusiin ihmisiin suhtaudutaan terveellä epäilyksellä ja kohtaamiset saavat muodollisia piirteitä. Naapurikontaktien merkitys vähenee, välitön sosiaalinen valvonta väistyy virallisen kasvottoman kontrollin tieltä. Fyysinen läheisyys ja samanaikainen sosiaalinen etäisyys aiheuttavat psykologista jännitystä. Wirthille metroom tii-vistynyt ihmislauoma oli urbaanin elämän metafora: yhteen pakattu yhteisö, jonka pinnan alla väreilevät patologiat ja sosiaaliset halkeamat.

Stadsliv och reserverad livshållning

År 1938 publicerade amerikanen Louis Wirth en artikel om urbanism som livsstil. Han gav en beskrivning av livet i stora städer och tog fram orsaker till varför stadsbor beter sig och handlar på vissa sätt. Verket ses än idag som en av de mest inflytelserika skildringarna av urbant liv och leverne, och det är många forskare som regelbundet hänvisar till det (Wirth 1938).

Wirth refererade hur folks umgänge i städer är uppbyggt. Enlig honom är de dagliga kontakterna i en modern, effektivt fungerande stadsmiljö mångfacetterade – men samtidigt tunna. Människorelationerna är ofta segmenterade och verkar ytliga och avlägsna. I medmänniskorna ser man deras särdrag – såsom till exempel deras utseende eller köpkraft – snarare än deras personligheter som helhet. Och egentligen är umgänget i en stad ju tudelat: å ena sidan lever man i personlig och intim växelverkan med sin familj och sina närstående, å andra sidan sköter man ärenden på ett opersonligt plan med andra människor.

Samtidigt är det typiskt att man har en sund misstänksamhet gentemot nya människor av olika slag, och kontakterna får formella drag. Kontakt med grannarna blir mindre viktig, omedelbar social kontroll får vika för officiell, anonym kontroll. Fysisk närhet samtidigt med social distans leder till psykisk spänning. För Wirth var en skock människor inträngda i en tunnelbana en metafor för urbant leverne: en sammanpackad gemenskap, där patologier och sociala sprickor

Tästä seuraa Wirthin näkemyksen mukaan, että kaupungin julkisilla näyttämöillä, kaduilla, toreilla ja kauppakeskuksissa, liikutaan ikään kuin maski kasvoilla. Toisten lähelle osuneiden ihmisten asiat eivät kaupunkilaiselle kuulu ja valitsevan sosiaalinen normin mukaan niihin ei pidäkään puuttua. Tästä tehtävä johtopäätös on seuraava: kyseessä ei ole mikään ongelma, vaan pikemminkin looginen seuraus kaupunkielämän asettamista vaatimuksista. Kaupunkielämä suorastaan edellyttää etäisyyttä ja epäilyä, sillä vain tietyllä varatuneella asenteella voimme toimia ja menestyä monien virikkeiden keskellä.

Jo yksin väenpaljous ruokkii varauksellisuutta tai tietynlaista itsekkyyttä. Liikennevälineissä ja kaupan kassalla on houkutus ehtiä ennen muita, tarvittaessa etuillakin, koska tuiki tuntemattomien reaktioista ei tarvitse suuremmin välittää. Vastaantulevia tuntemattomia ei tervehditä, useimpiin ei oteta katsekontaktia, kaikkia ei edes huomata. Eikä tämä ole tarpeellista saatikka odotettua.

Wirthin tulkinnat ovat olleet merkityksellisiä ja niistä on luettu ihmiselämän piirteitä laajemminkin, ei ainoastaan kaupunkielämää kuvaamaan. Kritiikkiä hän on saanut siitä, että hänen mallinsa sopii lähinnä Yhdysvaltoihin. Wirth myös ylikorostaa kaupunkielämän epäpersoonallisuutta, sillä kaupungeissa on toisaalta erilaisia urbaaneja kyliä, paikallisyhteisöjä, joissa voi tapahtua vuorovaikutusta ja kohtaamisia. Voi myös väittää, että uusia sosiaalisia kontakteja ja siteitä nimenomaan syntyy kaupunkitilassa, sen kaltaisia siteitä, joita muualla ei voikaan syntyä.

Itse asiassa nimenomaan kaupunkitila, sen tiiviys, asujaimiston erilaisuus mahdollistaa uusien suhteiden muodostumisen. Samalla kaupunki tuottaa uusia alakulttuureja, ei niinkään lähennä kaikkia asukkaita samanlaiseksi ”massaksi”. Etniseltä, uskonnolliselta tai alakulttuuritaustaltaan erilaiset ihmiset löytävät hengenheimolaisia ja voivat näin synnyttää, ylläpitää ja vahvistaa omaa kulttuuriaan ja identiteettiään. Esimerkiksi maahanmuuttajat hakeutuvat omiensa pariin, taiteilijat toistensa luo ja niin edelleen. Vaikka suuret kaupungit ovat omalla tavallaan muukalaisten maailmoja, tuottavat ne samalla myös mahdollisuuksia ennalta odottamattomien henkilökohtaisten suhteiden syntyyn. (Kaupunkien sisäisen erilaisuuden hallinnasta ks. myös Saukkosen artikkeli tässä lehdessä.)

vibrerer under ytan.

Därav följer enligt Wirth att man i det offentliga rummet – gator, torg och shoppingcentra – på sätt och vis bär en mask framför ansiktet. Andra människors angelägenheter i närheten angår inte en stadsbo, och enligt den rådande sociala normen är det inte ens meningen att man skall bry sig. Slutatsen är följande: anonymiteten är inte ett problem utan snarare om en logisk följd av de krav som stadslivet ställer. Stadslivet mer eller mindre kräver avstånd och misstänksamhet – det är ju bara med en viss distans vi kan verka och ha framgång bland mångfalden av intryck.

Bara en sådan sak som människomassan föder reservation eller ett slags egoism. I kollektivtrafik och kassaköer frestas man försöka hinna före de andra, vid behov armbåga sig fram, eftersom man inte behöver bry sig om hur vilt främmande människor reagerar. Man hälsar inte på obekanta – för det mesta har man inte ögonkontakt, och en del märker man inte ens. Och det varken behöver eller förväntas man göra.

Wirths tolkningar har haft stor betydelse, och man har i dem läst in mänskligt leverne mera allmänt – inte bara beskrivningar av stadsliv. Kritik har han fått för att hans modeller främst passar in på Förenta Staterna. Wirth sägs också överbetona det opersonliga i stadslivet. För i städer finns det ju också olika urbana byar, lokalsamhällen, där växelverkan och möten kan ske. Man kunde rentav påstå att det uttryckligen är i stadsrummet som nya sociala kontakter och band uppstår – den typen av band som inte kan uppstå någon annanstans.

I själva verket är det just stadsrummet, dess täthet och invånarmångfald, som möjliggör uppkomst av nya relationer. Likaså producerar staden också nya subkulturer snarare än den likriktar alla invånare till en och samma ”massa”. Människor med olika etnisk, religiös eller subkulturell bakgrund hittar själsfränder och kan därmed skapa en egen kultur och identitet, och upprätthålla och stärka den. Som exempel söker sig invandrare till sina landsmän, konstnärer till varandras närhet, och så vidare. Trots att stora städer på sätt och vis är en värld av främlingar, skapar de samtidigt möjligheter till oförutsedda personliga relationer. (Beträffande hantering av olikhet inom städer se även Saukkonens artikel i detta nummer.)

Samtidigt är det typiskt att man har en sund misstänksamhet gentemot nya människor av olika slag, och kontakterna får formella drag.

Metropolin mentaliteetit

Jo ennen Wirthiä tunnettu sosiologi Georg Simmel tarkasteli kaupunkielämää katutasolta ja vähän korkeammaltakin. Hän oli kiinnostunut aikansa suurkaupungeista, erityisesti Pariisista, ja kirjoitti suurkaupunkiarikkelina tunnetun tekstinsä vuonna 1903. Simmelin mukaan suurkaupungissa asuvalta yksilöltä edellytetään mentaliteetteja, joita ovat älyperäisyys, kylästyneisyys, varauksellisuus ja yksilöllinen erottautuminen. Omaksumalla nämä mentaliteetit yksilö oppii luovimaan kaupungin vilinässä, erilaisten virikkeiden ja odotusten keskellä. (Simmel 2005).

Elämä kaupungissa ei Simmelin mukaan ole taistelua luonnon kanssa, vaan pikemminkin se on muuttunut kamppailuksi toisia ihmisiä vastaan. Ja kuitenkin, vaikka kyse on osin vastakkainasettelusta, samalla etsintään parasta mahdollista tapaa elää yhdessä muiden joukossa. Siten kaupungissa asuminen tarkoittaa jatkuvaa ambivalenssia ja satunnaisuutta, vaaroja, yllätyksiä ja niiden avaamia mahdollisuuksia. Tämä vaikuttaa kaupunkilaisten mentaliteettiin ja kokemukseen siitä, mitä kaupunkilaisuus on.

Mentaliteterna i en metropol

Redan före Wirth hade Georg Simmel, en känd sociolog, analyserat stadslivet ur gatuperspektiv – och lite högre ifrån. Han var intresserad av sin tids storstäder, i synnerhet Paris, och skrev 1903 en mycket berömd text om storstäder. Enligt Simmel krävs det för att kunna bo i en stad vissa mentaliteter hos individen, nämligen rationalitet, blasering, reservation och individuell distinktion. Genom att ta till sig dessa beteenden lär sig individen ta sig fram bland stadsvimlets alla stimuli och förväntningar (Simmel 2005).

Enligt Simmel är livet i en stad inte en kamp med naturen. Snarare har det blivit en kamp mot andra människor. Och samtidigt söker man, fastän det delvis handlar om ett motsatsförhållande, ett bästa tänkbara sätt att leva tillsammans med andra. På så

PERKA KAIKKONEN

Pinnallisena ja viileänä pidetty, etäisyyttä ottava elämäntyyli on tulkittavissa pikemminkin vastaukseksi ongelmiin kuin ongelma itsessään. Se, mitä sanomme pinnallisuudeksi ja vileydeksi, itse asiassa suojelee ja estää heittäytymästä täydellä tunteella jokaiseen hullutukseen ja hurmukseen. Kyse on rationaalisesta ja täysin järkipäisestä valinnasta, vaikka se ei välttämättä siltä aina tunnukaan. Tämä on yksi todiste kaupunkielämän ambivalenssista; se tuottaa omat vaaransa ja ongelmansa, mutta samalla suuren määrän mahdollisuuksia.

Järkipäisyys on Simmelille suurkaupunkielämän tyyppinen piirre. Sille vastakkaisena näyttäytyy pikkukaupunkien tunneperäisyys. Hieman yksinkertaistaen: järki ohjaa suurkaupunkilaisen ja tunne pienempien paikkakuntien asukkaiden elämää. Vaikka kuvaus ei välttämättä anna täyttä oikeutta näiden asukkaiden kokemuksille ja toimintatavoille, Simmel pyrkii tuomaan esille suurkaupunkielämän nopean rytmin, vaihtuvien tilanteiden, psyyken kuormituksen tuottaman eron pienempiin kaupunkiin nähden. Hitaampi ja tasisempi elämä ei tuota vastaavaa kuormitusta ja edellytä samankaltaista etäisyyden ottoa ja laskelmointia.

Kohtaamattomuuden taide

Hiljattain edesmennyt ja nykysosiologiaan paljon vaikuttanut Zygmunt Bauman puhui puolestaan navigoinnista nykyelämän metaforana. Jokaisella siirrolla on seurauksensa, joita on hyvä ennakoita ennen seuraavia käännteitä. Elämä on elämistä toisten kanssa, ja omat askelet täytyy sovittaa muiden liikkeeseen. Vaikka ihmiset tarvitsevat toisiaan, he luovivat eteenpäin Baumanin mukaan oikeastaan ollakseen kohtaamatta toisiaan. (Bauman 1991).

Tämä on itse asiassa rationaalinen valinta, sillä nykyelämä edellyttää eräänlaista kohtaamattomuuden tai tapaamattomuuden taitoa, tai suoranaista taidetta (the art of mismeeting). Se on samalla huomaamattomuuden taitoa, kykyä olla liiaksi kiinnittämättä huomiota toisiin, mutta myös kykyä olla tulematta huomioiduksi.

Tapaamattomuuden taito on sikäli vastavuoroista, että edellyttämme samanlaista käyttäytymistä myös muilta. Emme loukkaannu, jos vastaantulija ei kiinnitä meihin mitään huomiota, emme odota sen suurempaa huomiota toisilta meitä kuin me heitä kohtaan, odotamme ja edellyttämme oman tilamme ja yksityisyytemme kunnioitusta. Kyse on negatiivisesta solidaarisuudesta, mutta tämän käyttäytymismuodon sisäistäneille se ei määriy negatiivisesti eikä positiivisesti.

Kohtaamattomuus on itse asiassa välttämätöntä, jotta selviydymme urbaanissa maailmassa. Selviytymisstrategiamme kaupunkitilassa on nimenomaan sitä, että emme kiinnitä liikaa huomiota toisiin ihmisiin, emme jää tuijottamaan, keskustelemaan, emme antaudu alttiiksi vuorovaikutukselle. Täten voimme säilyttää oman tilamme, koskemattomuutemme, identiteettimme, asemamme. Navigoimme kaupungissa vapaina liiallisista sitoumuksista. Tästä on kysymys kohtaamattomuuden taidossa.

Edellä kuvattu ei ole kuitenkaan kaupunkielämän koko kuva. Bauman toisaalta kirjoittaa siitä, että kohtaamatto-

vis innebär stadsboende en ständig ambivalens och slumpmässighet – faror, överraskningar och därav följande möjligheter. Detta påverkar stadsbornas mentalitet och deras upplevelser av vad det innebär att vara stadsbo.

En skenbart ytlig och avmätt, avståndstagande livsstil kan snarare tolkas som ett svar på olika problem än ett problem i sig. Det som vi kallar ytlighet och reservation är i själva verket ett skydd och hinder mot att emotionellt kasta sig in i varje ny modefluga och hänförelse. Det handlar om ett rationellt och helt förståndsbaseerat val, trots att det inte alltid verkar så. Detta är ett exempel på stadslivets ambivalens: det medför vissa faror och problem, men samtidigt också en stor myckenhet möjligheter.

För Simmel var rationalitet någonting typiskt i storstadslivet – i motsats till emotionaliteten i småstäder. Lite förenklat: i storstäder styrs invånarnas leverne av förståndet, på mindre orter av känslan. Trots att denna beskrivning inte alltid ger full rättvisa åt dessa invånarnas upplevelser och sätt att verka, försöker Simmel föra fram den skillnad som storstadslivets snabba tempo, växlande situationer och psykiska belastning innebär jämfört med mindre städer. En långsammare och jämnare livsföring medför inte samma belastning och förutsätter inte heller samma avståndstagande och beräkning.

Konsten att inte mötas

En nyligen framliden forskare som lämnat ett starkt fotspår i modern sociologi, nämligen Zygmunt Bauman, använder för sin del navigering som metafor för vårt moderna stadsliv. Varje kursändring har en följd, som det är klokt att förutse innan man gör följande. Livet är att leva tillsammans med andra, och man måste anpassa sin framfart till andras. Trots att folk behöver varandra kryssar de egentligen, enligt Bauman, vidare för att kunna undvika varandra (Bauman 1991).

Detta är i själva verket ett rationellt val. Livet i vår tid förutsätter ju ett slags förmåga – för att inte säga konst – att inte mötas eller träffas (the art of mismeeting). Det är alltså en ignorerandets konst, en förmåga att inte fästa för stor uppmärksamhet vid andra, samtidigt som det är en konst i att själv passera oförmärkt.

Konsten att icke mötas är i den meningen reciprok att vi väntar oss liknande beteende även av andra. Vi blir inte stötta om de vi möter inte noterar oss det minsta. Vi väntar oss ingen desto större uppmärksamhet från deras sida än vad vi själva ger dem. Vi väntar oss att vårt eget livsrum och privatliv respekteras. Det handlar i och för sig om negativ solidaritet, men för dem som tagit till sig detta beteendemönster är det varken något negativt eller positivt.

Att inte mötas, inte skapa kontakt, är i själva verket helt nödvändigt för att vi ska klara oss i en urban värld. Vår överlevnadsstrategi i stadsrummet handlar uttryckligen om att inte fästa för stor uppmärksamhet vid andra människor. Vi stannar inte och tittar eller pratar, vi utsätter oss inte för växelverkan. På det viset kan vi bevara vårt eget svängrum, vår integritet, identitet och ställning. I staden navigerar vi fritt från olika förankringar och utfästelser. Det är var konstens att inte mötas handlar om.

muuden taito opettaa meille myös kykyä tulla toimeen toiseuden, muukalaisuuden kanssa. Kaupungeissa opimme antamaan tilaa toisille ja ottamaan tilaa itsellemme. Kyse on jatkuvasta kaupunkitilan käytön neuvottelusta ja jakamisesta, toleranssista. Kaupunkilaisten viileästä asenteesta voi myös syntyä lämpöä. Toleranssissa on Baumanin mukaan suvaitsevaisuuden siemen, ja siinä taas on mahdollisuus solidaarisuuden kasvuun.

Kansalaishuomioimattomuus

Kohtaamattomuuden kuvaa on tarkasteltu terminologisesti myös muin tavoin. Erving Goffman puhui samasta asiasta termillä ”kansalaishuomioimattomuus” (*civil inattention*). (Goffman 1971). Goffmanin mukaan ihmiset soveltavat kansalaisuushuomioimattomuutta puolin ja toisin, heihin kohdistuu huomioimattomuutta ja he tekevät samoin toisille. Kuitenkin kyseessä on sosiaalisesti kontrolloitu tilanne, jossa kaikki osapuolet kohteliaasti etäisen katseen avulla huomioivat toisensa, mutta eivät kuitenkaan puutu toistensa tekemisiin millään tavalla. Kuitenkin tämän näennäisen etäisen katseen takana on menossa jatkuva tarkkailu ja varuillaanolo, jonka seurauksena tehdään havaintoja siitä, onko esimerkiksi syytä puuttua johonkin asiaan tai vaikkapa paeta.

Keskeistä on se, että omaksumalla kansalaisuushuomioimattomuuden – tai tapaamattomuuden taidon – toimintamalleja, voimme ylläpitää julkista järjestystä ja keskinäistä kanssakäymistä. Olkoonkin, että tämä saattaa näyttäytyä varsin etäiseltä.

Huomioimattomuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että emme tavalla tai toisella näkisi toisia kaupunkitilassa. Jane Jacobs korosti 1960-luvulta lähtien ihmisten ja silmien merkitystä kaupungissa. Hänen mukaansa katseet ja katsojat ovat tärkeitä, sillä silmiä tarvitaan kaduille. (Jacobs 1961).

Erityisesti muukalaiset ja heidän kohtaamisensa kuuluvat osaksi kaupunkielämää. Muukalaiset ovat heitä, jotka tulevat tänään ja asettuvat huomenna aloilleen, kuten

Simmel kirjoitti muukalaisartikkelissaan. Suhtautuminen muukalaisiin on yksi keskeisiä kaupunkielämän kysymyksiä, kuinka oppia elämään heidän kanssaan, kuinka ottaa heidät osaksi kaupunkielämää. Tästä myös Jacobs puhui korostessaan turvallisuuden tunteen tuottamista katutasolle. Siksi Jacobsin havainnot ovat tärkeitä, kohtaamisia ja kohtaamattomuutta harjoittavat ja tuottavat kaupunkilaiset jokapäiväisessä arjessa katutasolla.

Men det vi sett ovan är ju inte hela bilden av stadslivet. Bauman skriver också om hur konsten att ignorera även lär oss tackla annorlundaskap och främlingskap. I staden lär vi oss göra rum för andra och skaffa rum för oss själva. Det handlar om ett ständigt jämkande om hur stadsrummet skall användas och delas – tolerans, helt enkelt. Också en sval inställning hos stadsbor kan alstra värme. I toleransen ligger enligt Bauman fröet till att acceptera varandra, och den innebär samtidigt en möjlighet till växande solidaritet.

Medborgerlig ignorering

Konceptet att inte mötas har även fått andra terminologiska uttryck. Erving Goffman talade om samma sak under benämningen *civil inattention*, alltså ungefär medborgerlig ignorering (Goffman 1971). Enligt honom tillämpar folk medborgerlig ignorering ömsesidigt; de både utsätts för ignorering och ignorerar andra. Men då handlar det om en socialt kontrollerad situation där man med en flyktig blick artigt noterar varandra men ändå inte lägger sig i varandras göranden och låtande på något som helst vis. Ändå finns där alltid under den flyktiga blicken en ständig uppmärksamhet, en försiktighet som leder till avväganden om huruvida man till exempel borde lägga sig i någonting – eller kanske ta till sjappen.

Det centrala är att vi genom att tillämpa medborgerlig ignorering – eller konsten att icke mötas – kan upprätthålla allmän ordning och ömsesidigt umgänge. Detta kan verka som en avlägsen tanke – men den är ändå värd att tänka.

Ignoreringen betyder ju inte att vi inte alls skulle se andra människor i stadsrummet. På 1960-talet och framöver betonade Jane Jacobs hur viktiga människor och deras ögon är i staden. Tanken var att det behövdes ”eyes on the street”, det vill säga att någon höll ett öga på det som hände på gatan (Jacobs 1961).

I synnerhet främlingar – och att konfronteras med dem – är en del av stadslivet. Främlingar är alla de som idag kommer hit och i morgon etablerar sig här, såsom Simmel ungefär uttryckte saken i en artikel om främlingar. Hur man ska ställa sig till främlingar är en av de centrala frågorna i urbant leverne – lära sig leva med dem, ta med dem som en del av sin stads liv. Detta var också något av vad Jacobs talade om då hon betonade vikten av att skapa trygghetskänsla på gatunivå. Därför är Jacobs iakttagelser viktiga; möten och ignorering utövas och skapas av stadsborna själva i sitt vardagsliv på gatunivå.

Helsinki ja suurkaupungin elämä

Vaikka Helsinkiä ei voi lukea maailman mittakaavassa suurkaupungiksi, Suomen oloissa Helsinkiin ja helsinkiläisiin yhdistyy edellä kuvattuja piirteitä. Muualla maassa pääkaupunkiin saatetaan kohdistaa kysymyksiä oletetuista suurkaupungeille tyypillisistä negatiivisista piirteistä.

Suurten kaupunkien ja kaupunkilaisten puolustukseksi tässä kuvatus keskustelun perusteella voi todeta, että kritiikissä suurten kaupunkien asukkaiden toimintaa kohtaan ei ole mitään uutta ja odottamatonta. Asia on ollut esillä jo pitkään niin meillä Helsingissä kuin muuallakin. Itse asiassa kaupunkilainen ei yksinkertaisesti pysty ottamaan vastaan kaikkia kaupungin tuottamia virikkeitä – kuten visuaalisia virikkeitä, ihmisvirtausta, liikennettä – vaan hänelle on luonteenomaista reagoida kaupungin tuottamaan virikkeiden kokonaisuuteen pitämällä sopivaa etäisyyttä. Tällainen etäisyys saattaa näyttäytyä negatiivisena, tylynä, toisia pois sulkevana. Kaupunkitutkimuksen keskeisten vaikuttajien mukaan tästä ei välttämättä ole kysymys, pikemminkin kyse on siis rationaalisesta valinnasta, sillä kaupunkielämän hyveisiin kuuluu tietyn etäisyyden pitäminen.

Siten helsinkiläiset toimivat ja käyttäytyvät kuten suurten ja keskuskaupunkien asukkaat käyttäytyvät. Suurten kaupunkien mentaliteetti tuottaa ja edellyttää tietynlaista kaupunkilaista asennetta, joka on kaupunkilaisille ymmärrettävä ja rationaalinen valinta. Kyse on kaupunkilaisen tapaamis- ja tapaamattomuustaidon opettelusta ja sen kanssa elämisestä.

Tilan antaminen tuottaa myös kaupunkikokemukseen liitettyä vapautta. Vapautta jäykistä sosiaalisista normeista ja kontrollista, vapautta tehdä uusia ja ennen kokemattomia asioita – vapautta, jota suurkaupungin ilmapiiristä nimenomaan haetaan. Tähän vapauteen osataan myös sopeutua, Helsingin asukkaista kautta aikain suurin osa on ollut muualta muuttaneita. Vähitellen heistä on tullut kaupungin asukkaita ja vähitellen myös he ovat oppineet suomalaisen suurkaupungin mentaliteetteja. ■

Timo Cantell toimii kaupunkitietopäällikkönä Helsingin kaupunginkansliassa.

Lähteet | Källor:

Bauman, Zygmunt (1991). *Modernity and ambivalence*. Cambridge: Polity Press.

Goffman, Erving (1971). *Relations in Public: Microstudies of the public order*. London: Allen Lane.

Jacobs, Jane (1961). *The Death and Life of Great American cities*. New York: Random House.

Simmel, Georg (2005). *Suurkaupunki ja moderni elämä*. Kirjoituksia vuosilta 1895–1917. Helsinki: Gaudeamus.

Wirth, Louis (1938). *Urbanism as a Way of Life*, *American Journal of Sociology* 44(1), 1–24.

**Helsinkiläiset toimivat ja käyttäytyvät
kuin suurten kaupunkien asukkaat.
Suurkaupunkien mentaliteetti
tuottaa ja edellyttää tiettyä
kaupunkilaista asennetta.**

Helsingfors och storstadsliv

Trots att Helsingfors inte i global storlekskala kan räknas som en storstad skönjer man i Helsingfors och bland helsingforsborna mycket av ovan nämnda. Och på andra håll i Finland kan det vara många som antar att det i huvudstaden finns typiska negativa storstadssärdrag.

Som försvar för stora städer och deras invånare kan vi mot bakgrund av det ovan relaterade konstatera att kritik mot storstadsinvånarnas göranden och låtanden inte är något nytt under solen. I åratal har temat ventilerats både i Helsingfors och annanstans. Det är ju helt enkelt så, att en stadsbo omöjligt mäktar ta till sig alla de oräkneliga stimuli som livet i en stad innebär i form av synintryck, folkströmmar, trafik. Det är naturligt för henne att reagera på stimulusmångfalden genom att hålla lagom distans. Denna distans kan framstå som negativ, ogin, uteslutande. Men enligt många auktoriteter inom stadsforskning behöver det inte alls vara fråga om något sådant, utan snarare alltså om ett rationellt val: det hör ju till stadslivets dygder att hålla ett visst avstånd.

Helsingforsborna agerar alltså och beter sig som invånare i stora och centrala städer gör. Mentaliteten i stora städer alstrar och förutsätter ett visst slags urban attityd, och den är ett förståeligt och rationellt val för en stadsbo. Det handlar om att stadsborna lär sig möta eller ignorera varandra och att de helt enkelt bara får lov att acceptera den processen.

Att ge utrymme ger också frihet i upplevelsen av staden. Frihet från styva sociala normer och kontroll, frihet att göra saker som man inte upplevt tidigare – frihet av det slag man söker i en storstadsatmosfär. Den friheten har folk också kunnat anpassa sig till: Genom tiderna har största delen av invånarna i Helsingfors varit inflyttade som kommit hit från andra håll. Med tiden har de blivit ortsbör här, och småningom har de också lärt sig vår finländska storstadsmentaliteter. ■

Timo Cantell är stadsfaktachef vid Helsingfors stadskansli.

Huomioimattomuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että emme tavalla tai toisella näkisi toisia kaupunkitilassa. Jane Jacobsin mukaan katseet ja katsojat ovat kaupungissa tärkeitä, sillä silmiä tarvitaan kaduille.

KATJA VILKAMA • JUKKA HIRVONEN

Helsingin alueellinen eriytyminen: kaksi lähestymistapaa segregaaation seurantaan

Asuinalueiden voimakasta eriytymistä eli segregaaatiota pidetään yleisesti huolestuttavana kehityskulkuna. Segregaaation tunnistaminen ja ymmärtäminen on tärkeitä, jotta kaupungit voivat kohdentaa toimenpiteitään oikein ja tehokkaasti. Eriytymiskehitystä voidaan lähestyä useasta näkökulmasta ja erilaisin menetelmin. Mikäli segregaaatiota seurataan vain yhdestä näkökulmasta tai vain yhdenlaisella mittarilla, olennaisia kehityskulkuja saattaa jäädä huomaamatta. Tässä artikkelissa tarkastelemme etnistä ja sosioekonomista eriytymistä sekä väestöryhmien alueellisessa sijoittumisessa että kaupunginosien väestörakenteessa tapahtuneiden muutosten näkökulmasta. Samalla esittelemme viime vuosikymmenten kehitystä Helsingissä ja muualla pääkaupunkiseudulla.

Johdanto

Kaupungistuminen on maailmanlaajuisesti voimakas kehityskulku. Tällä on todettu olevan selviä etuja talouden kehityksen kannalta, mutta toisaalta kehitykseen voi liittyä myös negatiivisia lieveilmiöitä. Tyypillisesti suurimmissa kaupungeissa esimerkiksi polarisaatio hyvä- ja huono-osaisten välillä näyttyy muuta maata jyrkempänä. Usein tämä näkyy myös asuinalueiden segregoitumisena ja eriarvoistumisena.

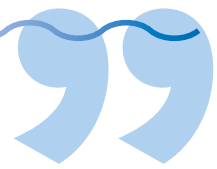
Helsingin kaupunki on jo pitkään pyrkinyt ehkäisemään asuinalueiden segregoitumista toteuttamalla muun muassa asuinalueiden sosiaalisen sekoittamisen politiikkaa. Tämä on tarkoittanut pyrkimystä asuntojen hallintasuhteen monipuolistamiseen niin uusilla kuin vanhoillakin asuinalueilla. Lisäksi alueiden erilaisia palvelutarpeita on huomioitu palvelujen kohdentamisessa ja rahoittamisessa, esimerkiksi kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla käytössä olleen tarvepohjaisen resurssoinnin kautta (ns. PD-raha).

Lokal differentiering i Helsingfors: två infallsvinklar på fölning av segregation

Att bostadsområden differentieras starkt, alias segregeras, ses ofta som någonting oroväckande. För att städer ska kunna rikta in sina åtgärder rätt och verkningsfullt är det av väsentlig betydelse att man identifierar och förstår segregationen. Differentieringen kan granskas från många olika vinklar och med olika slags metoder. Om man följer segregationen bara ur en synvinkel eller med bara ett slags mätare kan det hända att man missar väsentliga utvecklingsförlopp. I vår artikel tittar vi på etnisk och socioekonomisk differentiering med avseende på förändringar i dels befolkningsgruppers lokala placering, dels stadsdelars befolkningsstruktur och sammansättning. Samtidigt beskriver vi hur utvecklingen gått de senaste årtiondena i Helsingfors och övriga huvudstadsregionen.

Inledning

Urbanisering är idag en stark global trend. Den har konstaterats ha klara fördelar för den ekonomiska utvecklingen, men å andra sidan kan den också ha negativa biverkningar. Det är vanligt att till exempel polariseringen i framgångsrika versus förfördelade är starkare i de största städerna än i landet i övrigt. Ofta tar det sig uttryck också i att bostadsområden blir segregerade och får olika status.

2000-luvulle tultaessa eriytymisen tahti on hieman hidastunut, mutta suunta on monelta osin jatkunut samankaltaisena.

Helsingin uudessa kaupunkistrategiassa *Maailman toimivin kaupunki* segregaatoin torjuminen on nostettu yhdeksi keskeisistä tavoitteista. Strategian tekstissä todetaan, että *”...Helsinki tavoittelee asemaa segregaatoin ehkäisyn eurooppalaisena huippuesimerkinä ja mahdollistaa kaupunginosien tasavertaisuuden ja hyvinvoinnin”* (s. 6) sekä *”...Hyvinvointieroja ja eriytymiskehitystä sekä niihin kohdistuvia kaupungin toimenpiteitä toteutetaan ja seurataan kaupunkitasoisena kokonaisuutena”* (s. 7).

Kaupunginhallitus päätti kokouksessaan 12.3.2018 kaupunkistrategian seurantamittareista. Väestöryhmien ja alueiden välisiä hyvinvointieroja seurataan valtuustokauden aikana useilla eri mittareilla. Lisäksi alueiden eriytymisen seurantaan kehitetään erillinen mittari. Yksi vaihtoehto on hyödyntää niin sanottua erilaisuusindeksiä, joka on kansainvälisesti tunnettu ja yleisesti käytetty mittari väestöryhmien alueellisen eriytymisen mittaamiselle (ks. esim. van Ham & Tammaru 2016; Vilkama 2011; Hirvonen & Puustinen 2016; Kauppinen & Vaalavuo 2017).

Tässä artikkelissa tarkastelemme Helsingin alueellista eriytymistä etnisen ja tulotason mukaisen eriytymisen näkökulmista. Mittaamme kehitystä yhtäältä väestöryhmien alueellisen eriytymisen näkökulmasta hyödyntäen yllä mainittua erilaisuusindeksiä, joka tarkastelee kahden väestöryhmän alueellisen sijoittumisen eroa koko kaupungin tasolla. Lisäksi tarkastelemme eriytymiskehitystä kaupunginosatasolla nähdäksemme, miten erot alueiden väestörakenteessa ovat kehittyneet. Artikkelin tarkoituksena on tarjota katsaus alueellisen eriytymisen viimeaikaisesta kehityksestä ja nykytilasta strategiaseurannan tueksi. Lisäksi tavoitteena on lisätä ymmärrystä eri mittaamistapojen vaikutuksista kehityksen tulokintaan.

Asuinalueiden eriytymisessä havaittu huolestuttavia merkkejä

Alueellista eriytymistä on tutkittu Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla viimeisten parin vuosikymmenen aikana varsin paljon ja hyvin monenlaisista näkökulmista. Tuloksia yleistäen voidaan todeta, että vaikka eriytymiskehitys on Suomessa edelleen kansainvälisesti vertaillen suhteellisen maltillista (ks. esim. van Ham & Tammaru 2016; Hirvonen & Puustinen 2016; Saikkonen ym. 2018), on myös meillä havaittavissa selkeitä merkkejä asuinalueiden välisten sosioekonomisten ja etnisten erojen kasvusta ja syvenemisestä, erityisesti pääkaupunkiseudulla ja muutamilla muilla suuremmilla kaupunkiseuduilla (Vilkama ym. 2014; Kortteinen & Vaattovaara 2015; Kauppinen & Vaalavuo 2017; Stjernberg 2017). Suurin

Helsingfors stad har sedan länge arbetat för att förebygga segregation mellan bostadsområden, bland annat genom att tillämpa så kallad *social mix*. Det har i praktiken handlat om att göra utbudet av hyres-, ägar- och bostadsrättsbostäder mångsidigare i både nya och gamla grannskap. Dessutom har man, då man riktat in och finansierat olika serviceformer, försökt beakta att olika områden har olika behov. Som exempel har man inom fostran och utbildning tillämpat behovsprövad resursfördelning (s.k. PD-pengar för positiv diskriminering).

Helsingfors stads nya stadsstrategi *Världens bäst fungerande stad* lyfter fram bekämpning av segregation som ett av de viktigaste målen. Strategin konstaterar att *”Helsingfors vill också i fortsättningen vara ett europeiskt toppexempel på förebyggande av segregation och möjliggöra stadsdelarnas jämlikhet och välfärd”* och *”Välfärdsskillnaderna och differentieringsutvecklingen och stadens åtgärder som riktas till dem förverkligas och följs upp som en helhet på stadsnivån”* (kapitel 2).

Vid sitt sammanträde den 12.3.2018 fattade Helsingfors stadsstyrelse beslut om uppföljningsmätare för stadsstrategin. Välfärdsskillnader mellan befolkningsgrupper och områden bevakas under fullmäktigeperioden med flera olika mätare. Dessutom utarbetas en särskild mätare för följning av lokal differentiering. Ett alternativ är att använda det så kallade segregationsindexet – en internationellt känd och allmänt tillämpad mätare av lokal differentiering mellan befolkningsgrupper (se t.ex. van Ham & Tammaru 2016; Vilkama 2011; Hirvonen & Puustinen 2016; Kauppinen & Vaalavuo 2017).

I föreliggande artikel analyserar vi lokal differentiering i Helsingfors utgående från både etnisk och inkomstmässig olikhet. Vi mäter utvecklingen med dels ovan nämnda segregationsindex med avseende å lokal differentiering mellan befolkningsgrupper. Indexet mäter på hela stadens nivå skillnaden i lokal placering mellan två befolkningsgrupper. Dessutom tittar vi på differentieringen på stadsdelsnivå för att se hur skillnaderna i befolkningsstruktur områdena emellan har utvecklats. Artikelns syfte är att – som ett stöd för följandet av strategin – ge en översikt av den senaste utvecklingen och nuläget inom den lokala differentieringen. Ett andra syfte är att öka kunskapen om hur olika mätningssätt påverkar tolkandet av utvecklingen.

Oroväckande exempel på lokal differentiering

Lokal differentiering i Helsingfors och huvudstadsregionen har man under det två senaste årtiondena forskat i ganska mycket och från olika perspektiv. Som allmän slutsats kan konstateras att man även i Finland – där differentieringen in-

muutos kehityksessä tapahtui 1990-luvulla vuosikymmenen alkuun ajoittuneen syvän taloudellisen laman seurauksena (Kortteinen & Vaattovaara 2015). 2000-luvulle tultaessa eriytymisen tahti on hieman hidastunut, mutta suunta on monelta osin jatkunut samankaltaisena – tai vähintäänkin jo syntyneet alueelliset erot ovat jääneet pysyviksi.

Yksi huolestuttavimmista piirteistä kehityksessä on se, että erilainen huono-osaisuus (koulutuksen puute, pienituloisuus, työttömyys) on kasautunut kaupunkiseuduilla aiempaa vahvemmin samoille alueille (Kortteinen & Vaattovaara 2015; ks. myös Vilkama ym. 2014). Eriytyminen on siis aiempaa monikerroksisempaa. Tutkimukset myös osoittavat, että asuinalueiden eriytymisen kehityskulut näkyvät muun muassa alueellisia terveys- ja hyvinvointieroina (Ahlgren-Leinvuo 2016). Erojen on myös osoitettu heijastuvan koulujen oppimistuloksiin ja kouluvalintoihin (Bernelius 2013), asuinalueiden koettuun turvallisuuteen (Kemppainen ym. 2014; Keskinen & Laihinen 2017), asuntojen hintoihin (Harjunen ym. 2014) sekä muuttoliikkeen valikoituvuuteen (Vilkama 2011; Vilkama ym. 2016).

Kaksi lähestymistapaa eriytymisen seurantaan

Asuinalueiden eriytymistä ja sen muutosta voidaan tarkastella sekä väestöryhmien alueellisen sijoittumisen että kaupunginosien väestörakenteessa tapahtuvien muutosten näkökulmista. Toisinaan nämä eri lähestymistavat (väestöryhmälähtöinen ja aluelähtöinen tarkastelu) voivat antaa erilaisen kuvan eriytymisen voimakkuudesta ja suunnasta.

Väestöryhmien välistä eriytymistä mitataan usein erilaisilla segregatioindekseillä. Näistä käytetyin on erilaisuusindeksi (*dissimilarity index*). Se on tunnusluku, joka laskeaan kahden väestöryhmän välille ja voi teoriassa vaihdella välillä 0–1 (eli 0–100 %). Indeksien arvo lasketaan alueittaisista väestötiedoista (laskukaava ks. Vilkama 2011, 77). Indeksien arvo kertoo, kuinka suuren osan ryhmästä A tulisi sijoittua toisiin, jotta alueellinen jakauma olisi sama kuin ryhmällä B. Indeksien arvoon vaikuttaa myös, millainen aluejako laskennassa on käytössä. Yleissääntönä on, että kun aluejaotusta karkeistetaan, indeksien arvo yleensä pienenee. Jos vertaillaan esimerkiksi kahden eri kaupungin segregatioastetta erilaisuusindeksillä, aluejakojen tulisi olla jokseenkin vastaavat kooltaan.

ternationellt sett ännu är förhållandevis lindrig (se t.ex. van Ham & Tammaru 2016; Hirvonen & Puustinen 2016; Saikkonen et al. 2018) – kunnat skönja klara tecken på större och djupare skillnader bostadsområden emellan, i synnerhet i huvudstadsregionen och några andra större stadsregioner (Vilkama et al. 2014; Kortteinen & Vaattovaara 2015; Kauppinen & Vaalavuo 2017; Stjernberg 2017). Största förändringen skedde som följd av den ekonomiska depressionen i Finland i början av 1990-talet (Kortteinen & Vaattovaara 2015). På 2000-talet har differentieringens tempo blivit lite långsammare, men trenden har i många hänseenden gått åt samma håll – eller åtminstone har de lokala skillnader som redan uppstått blivit varaktiga.

Ett av de mest oroväckande dragen i utvecklingen är att olika slags förfördelning (bristande utbildning, låga inkomster, arbetslöshet) allt starkare har anhopats i samma områden i stadsregionerna (Kortteinen & Vaattovaara 2015; se även Vilka et al. 2014). Därmed har differentiering fått allt fler dimensioner. Olika studier visar också att differentieringens bostadsområden emellan tar sig uttryck bland annat i lokala skillnader i hälsa och välbefinnande (Ahlgren-Leinvuo 2016). Man har också kunnat konstatera att skillnaderna avspeglar sig på inlärningsresultat och val av skola (Bernelius 2013), på upplevd trygghet i hemknutarna (Kemppainen et al. 2014; Keskinen & Laihinen 2017), på bostadspriserna (Harjunen et al. 2014) samt på flyttningsrörelsens selektivitet (Vilkama 2011; Vilka et al. 2016).

Två sätt att se följandet av differentieringen

Differentieringen bostadsområden emellan och hur den förändras kan granskas med avseende å förändring i dels befolkningsgruppers lokala placering, dels förändringar i befolkningsstrukturen i olika delar av staden. Emellanåt kan dessa skilda förhållningssätt (utgående från antingen befolkningsgrupp eller område) ge olika bilder av hur stark differentieringen är och vartåt trenden går.

Differentieringen befolkningsgrupper emellan mäts ofta med olika index. Det vanligaste är segregationsindex (*dissimilarity index*). Det är ett tal som beräknas för skillnaden mellan två befolkningsgrupper, och det varierar i teorin mellan 0 och 1 (eller 0–100 %). Indexets värde beräknas utgående från lokala befolkningsdata (formel se Vilka 2011, 77). Indexets värde säger hur stor del av grupp A som bor-

På 2000-talet har differentieringens tempo blivit lite långsammare, men trenden har i många hänseenden gått åt samma håll.

*Kokonaisuutena ottaen maahanmuuttaja-
taustaisten asuminen ei ole Helsingissä
tai koko seudulla eriytynyt voimakkaasti
kantaväestöstä.*

Erilaisuusindeksin käytöllä on se merkittävä etu, että sen arvo ei riipu tarkasteltavan ryhmän koosta, joten sillä voi vertailla erisuuruisten ryhmien eriytymistä (kunhan ryhmä ei ole aivan liian pieni). Esimerkiksi tilanteessa, jossa tarkasteltavan ryhmän koko muuttuu huomattavasti ajan myötä, indeksi kertoo vertailukelpoisella tavalla, muuttuuko samalla segregaatoin jyrkkyys suuntaan tai toiseen. Jos uudet tulijat sijoittuvat asumaan samalla jakaumalla kuin aiemminkin, indeksin arvo ei muutu, vaikka ryhmän koko kasvaa.

Tämä on tavallaan myös erilaisuusindeksin heikkous. Kaupunginosien väestömäärissä ja -rakenteissa tapahtuneet merkittävätkin muutokset saattavat jäädä indeksissä piiloon (asiasta tarkemmin esim. Vilka 2011, 78–79). Toisin sanoen asuinalueiden näkökulmasta suurena näyttäytyvä väestörakenteen muutos ei välttämättä heijastu indeksin arvoon. Tästä syystä tarkastelemme asuinalueiden eriytymiskehitystä tässä artikkelissa myös aluelähtöisesti, seuraamalla kaupunginosien väestörakenteessa tapahtuneita muutoksia. Sekä erilaisuusindeksin että aluelähtöisen tarkastelun pohjana käytämme Helsingin osa-aluejakoa. Tarkastelun aineistot on kerätty Helsingin seudun aluearjoista.

TULOKSET

Etninen eriytyminen väestöryhmien sijoittumisen sekä asuinalueiden kehityksen näkökulmasta

Aluksi tarkastelemme etnistä eriytymistä erilaisuusindeksin avulla. Kuvioon 1 on laskettu indeksin arvoja vieraskielisten ja kantaväestön välillä vuodesta 2000 vuoteen 2017. Viimeisille vuosille kuvioon on laskettu myös ulkomaalaistaustaisten ja kantaväestön välinen indeksin arvo. Aiemmilta vuosilta tarvittavaa dataa ei ollut saatavissa. Ulkomaalaistaustaisiin lasketaan paitsi ulkomailla syntyneet myös ne, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Vertailun vuoksi kuviossa esitetään Helsingin lisäksi myös Espoon ja Vantaan luvut. Tänä aikana vieraskielisten määrä on Helsingissä noin kolminkertaistunut sekä Espoossa ja Vantaalla noin viisinkertaistunut. Helsingissä indeksi on laskettu osa-alueiden, Espoossa pienalueiden ja Vantaalla kaupunginosien väestötiedoista. Helsingin osa-alueilla asuu keskimäärin noin 4 900 asukasta (kun huomioidaan vain varsinaiset asuinalueet). Espoon alueilla keskiarvo on noin 3 200 ja Vantaan noin 3 700 asukasta.

HELINGISSÄ ERILAIUUSINDEKSIIN ARVO (vieraskieliset vs. kantaväestö) oli vuonna 2017 27 prosenttia, mikä merkitsee vain lievähköä eriytymistä. Espoossa ja Vantaalla indeksi asetuu jokseenkin samalle tasolle. Helsingissä arvo kasvoi vuosina 2000–2005 hieman, 2,6 prosenttiyksikköä. Sen jälkeen muutos on ollut vähäisempää. Espoon kehitys on ollut samantyyppistä. Vantaalla puolestaan indeksin arvo on laskenut hieman aikavälin alussa ja lopussa. Syntyperän perusteella lasketut indeksin arvot näyttävät olevan Helsingissä hiukan korkeampia kuin äidinkielen perusteella lasketut arvot. Ero on kuitenkin erittäin vähäinen eikä muuta kokonaiskuvaa. Kaikkiaan indeksien perusteella ei ole tapahtunut mer-

de placera sig annorlunda för att den lokala fördelningen ska bli samma som för grupp B. Indexets värde påverkas också av hurdan områdesindelning man tillämpar. Allmänregeln är att ju grövre indelning, desto lägre indexvärde. Om man till exempel mäter segregationsgraden mellan två skilda städer borde områdesindelningarna vara av ungefär samma storleksordning.

Segregationsindexet har den stora fördelen att dess värde inte beror på hur stora de studerade grupperna är, så man kan jämföra differentieringen mellan grupper av olika storlek – låt vara att en någorlunda storlek krävs. Till exempel i ett läge där den studerade gruppens storlek förändras märkbart med tiden visar indexet på ett jämförelsedugligt sätt huruvida segregationens styrka då varierar åt ett eller annat håll. Om nya inflyttare bosätter sig enligt samma fördelning som tidigare inflyttare förändras indexvärdet inte även om gruppens storlek växer.

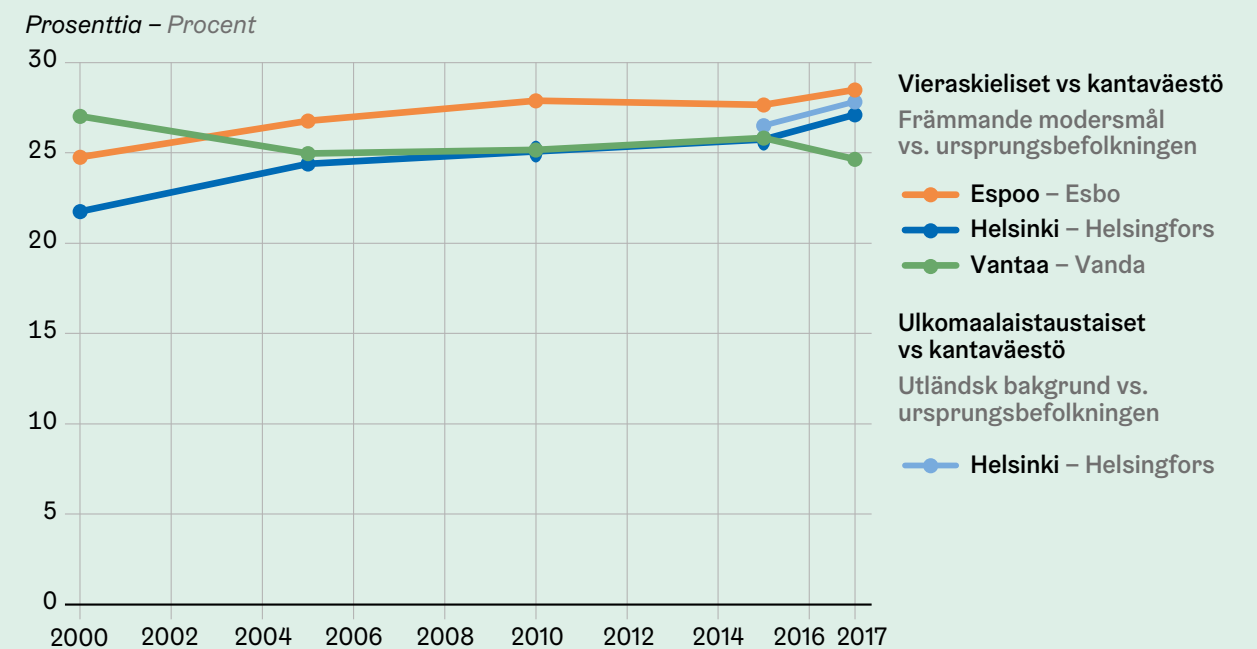
Detta är på sätt och vis också segregationsindexet svaghet. Också betydande förändringar i stadsdelarnas befolknings mängd och struktur kan gömmas av indexet (se mera i t.ex. Vilka 2011, 78–79). Med andra ord avspeglar sig inte alltid förändringar i befolkningen – även om de är stora ur bostadsområdets synvinkel – på indexvärdet. Därför synar vi differentieringen bostadsområden emellan också utgående från området, nämligen genom att se hur stadsdelarnas befolkningsstruktur förändrats. Som grund för både segregationsindexet och analysen av utvecklingen i stadsdelarna tillämpar vi Helsingfors stads delområdesindelning. Materialet har vi tagit ur Områdesdatabasen för Helsingforsregionen.

VÅRA RÖN

Etnisk differentiering ur befolkningsgruppers placements och bostadsområdets utvecklings synvinkel

Till en början analyserar vi den etniska differentieringen med hjälp av segregationsindexet. Figur 1 innehåller indexvärdet för folk med främmande resp. inhemskt modersmål mellan år 2000 och 2017. För de senaste åren innehåller figuren också indexvärdet för olikheten mellan ursprungsbefolkningen och dem som har utländsk bakgrund. För tidigare år fanns erforderlig data inte att få. Som personer med utländsk bakgrund räknar vi både dem som fötts utomlands och dem vars bägge föräldrar är födda utomlands. För jämförelsens skull får Helsingfors sällskap av Esbo och Vanda. Under denna tid ökade de som har främmande modersmål ungefär trefalt i Helsingfors och femfalt i Esbo och Vanda. I Helsingfors har indexet beräknats utgående från befolkningsdata för delområden, i Esbo för småområden och i Vanda för stadsdelar. Folkmängden i Helsingfors delområden (då bara regelrätta bostadsområden räknas) är i medeltal 4 900, i Esbos småområden 3 200 och i Vandas stadsdelar 3 700.

FÖR HELINGFORS VAR INDEXVÄRDET (personer med främmande modersmål vs. ursprungsbefolkningen) 27 procent år 2017, vilket innebär rätt låg differentiering. För Esbo och Vanda ligger indexet på ungefär samma nivå. I Helsing-

KUVIO / FIGUR 1.

- Erilaisuusindeksi maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla 2000–2017 (– tiedot: Tilastokeskus)
- Segregationsindex mellan invandrare och ursprungsbefolkning i Helsingfors, Esbo och Vanda 2000–2017 (– data: Statistikcentralen)

kittävää muutosta kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten välisessä alueellisessa eriytymisessä.

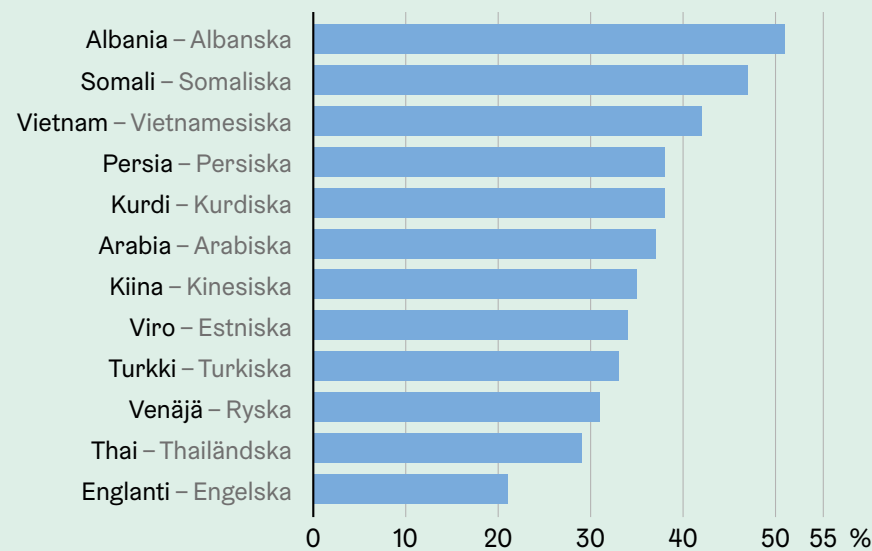
Tulokset ovat hyvin samankaltaisia THL:n tutkijoiden Timo Kauppinen ja Maria Vaalavuon (2017) tulosten kanssa: hieman jyrkemmän eriytymistä vuosina 2000–2005 ja sen jälkeen melko tasaista kehitystä. Kauppinen ja Vaalavuo laskivat erilaisuusindeksin arvoja suomalais- ja ulkomaalaissyntyisten työikäisten välille koko Helsingin seutukunnassa postinumeroalueisiin pohjautuen. Tulosten mukaan myös näillä rajauksilla ulkomaalaissyntyisten eriytyminen oli kokonaisuudessaan maltillisella tasolla: indeksi sai vuonna 2015 arvot 27 %.

Kokonaisuutena ottaen maahanmuuttajataustaisten asuminen ei ole siis Helsingissä tai koko seudulla eriytynyt voimakkaasti kantaväestöstä. Tämä ”keskiarvoluku” kuitenkin kätkee taakseen suuria eroja maahanmuuttajataustaisten ryhmien välillä eriytymisen voimakkuudessa. Kuviossa 2 on esitetty yksittäisten kielten puhujien ja kantaväestön välisiä erilaisuusindeksin arvoja Helsingissä vuonna 2014 (”Maankäyttö, asuminen ja kestävä julkinen talous” -hankkeen aineisto, Hirvonen & Puustinen 2016). Voimakkainta eriytyminen oli kantaväestön sekä albanian-, somalin- ja vietnaminkielisten välillä. Vähäisintä eriytyminen oli kantaväestön ja englannin-, thain- sekä venäjänkielisten välillä. Englanninkieliset muodostavat sikäli erikoistapauksen, että he ovat lähtöisin monista taustamaista eivätkä siten muodosta yhtenäistä etnistä tai kansallista ryhmää.

fors steg värdet något åren 2000–2005, nämligen 2,6 procentenheter. Därefter har förändringen varit mindre. I Esbo har utvecklingen varit likartad. Men i Vanda sjönk indexets värde något i början och slutet av tidsperioden. De indexvärden som beräknats utgående från härkomst ser i Helsingfors ut att vara lite högre än de som utgår från modersmålet. Men skillnaden är mycket liten, och den ändrar inte helhetsbilden. Av indexen att döma har det allt som allt inte skett någon större förändring i segregationen mellan ursprungsbefolkningen och dem som har invandrabakgrund.

Dessa rön stämmer väl överens med Institutet för hälsa och välfärd THL:s forskare Timo Kauppinens och Maria Vaalavuon (2017) rön: lite snabbare differentiering åren 2000–2005, och därefter ganska jämnt. Kauppinen och Vaalavuo beräknade sina segregationsindexvärden mellan finlandsfödda vs. utlandsfödda personer i arbetsför ålder i hela Helsingfors regionkommun utifrån postnummerområdet. Enligt rönen var de utlandsföddas differentiering som helhet på måttlig nivå även enligt deras områdesindelning: år 2015 fick indexet värdet 27 procent.

Som helhet har det alltså inte skett någon stark differentiering i boendet mellan ursprungsbefolkningen och dem som har invandrabakgrund, vare sig i Helsingfors eller hela regionen. Men på detaljnivå gömmer detta ”medeltal” stora skillnader i differentieringsgrad mellan olika grup-

KUVIO / FIGUR 2.

► Erilaisuusindeksi kieliryhmittäin: äidinkieliyhdyttämät vs. kantaväestö Helsingin osa-alueilla 2014 (–tiedot: Tilastokeskus)
 ► Segregationsindex språkgruppsvis: modersmålsgrupper vs. ursprungsbefolkningen i delområdena i Helsingfors 2014 (–data: Statistikcentralen)

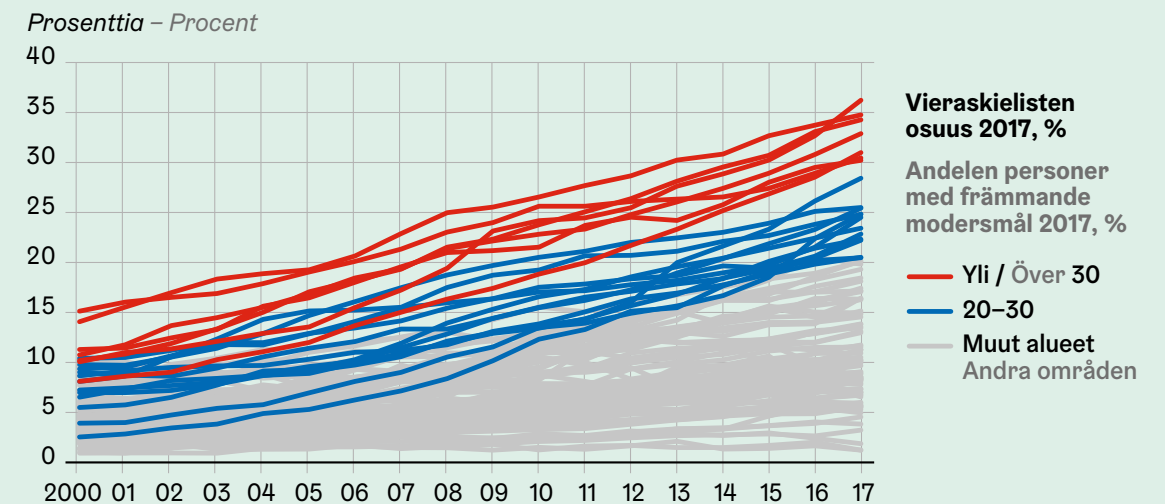
Erilaisuusindeksi mittaa väestöryhmien välistä eriytymistä ja antaa tuloksena kaupunkitasoisen indeksin. Jos etnistä eriytymistä tarkastellaan aluelähtöisesti yksittäisten asuinalueiden väestörakenteessa tapahtuneiden muutosten kautta, kehitys näyttää toisenlaisessa valossa. Kuvio 3 kuvaa, miten vieraskielisten osuus on muuttunut yksittäisillä osa-alueilla. Ne alueet, joilla vieraskielisten osuus vuonna 2017 ylitti 30 prosenttia, on merkitty kuvioon punaisilla viivoilla ja 20–30 prosentin osuuden alueet sinisillä. (Kuvioista puuttuu Viikin tiedepuisto sekä muutamia sellaisia alueita, joilla aikasarja jäi vajaaksi tai katkonaiseksi.)

KUVIOSTA 3 HAVAITAAN, että osa-alueiden ääripäät ovat etäänntyneet toisistaan selvästi vieraskielisten osuuden suhteen eli asuinalueiden väliset erot ovat kasvaneet. Suurin muutos on tapahtunut vuoden 2005 jälkeen. Vaikka siis väestöryhmien alueellisen sijoittumisen jakauma ei ole kokonaisuutena muuttunut epätasaisemmaksi, maahanmuuttajataustaisen väestön huomattava kasvu on lisännyt alueiden välisiä eroja. Vuonna 2000 pienimmät vieraskielisten osuudet olivat yhden prosentin luokkaa ja suurimmat 15 prosenttia. Vuonna 2017 pienimmät osuudet olivat edelleen prosentin–parin luokkaa, mutta suurimmat olivat 35 prosentin tasolla. Suurimman osuuden alueet olivat enimmäkseen samoja kuin vuonna 2000, vaikka osuudet vaihtelivat tuolloin paljon alemmalla tasolla kuin nykyisin. Vieraskielisten osuus on siis kasvanut erityisesti niillä alueilla, jotka erottautuivat jo vuoteen 2000, erityisesti vuoteen 2005,

per med invandrarbakgrund. Figur 2 visar värden för segregationsindexet mellan olika modersmålsgrupper och ursprungsbefolkningen i Helsingfors år 2014 (materialet för projektet Maankäyttö, asuminen ja kestävä julkinen talous, Hirvonen & Puustinen 2016). Starkast var differentieringen från ursprungsbefolkningen bland folk med albanska, somaliska eller vietnamesiska som modersmål. Minst var denna differentiering bland dem som har engelska, thai eller ryska som modersmål. De med engelskt modersmål är så tillvida en särkategori att de kommer från många olika länder och alltså inte bildar en enhetlig etnisk eller nationell grupp.

Segregationsindexet mäter differentieringen befolkningsgrupper emellan och avger sitt värde på stadsnivå. Om vi istället (utgående från område) granskar etnisk differentiering via förändringen i befolkningsstrukturen i enskilda bostadsområden ser utvecklingen lite annorlunda ut. Figur 3 beskriver hur andelen personer med främmande modersmål har förändrats i enskilda delområden. De områden där andelen överskred 30 procent år 2017 visas med röda kurvor och de där andelen var mellan 20 och 30 procent med blå. (Figureerna tar inte med Viks forskarpark, ej heller några sådan områden där tidsserien blev mycket ofullständig eller hackig.)

FIGUREN VISAR hur ytterligheterna bland delområdena klart glidit isär beträffande andelen personer med främmande modersmål – alltså att skillnaderna bostadsområden emellan

KUVIO / FIGUR 3.

► Vieraskielisten osuus (%) Helsingin osa-alueilla 2000–2017. Jokainen viiva edustaa yhtä osa-alueetta. (–tiedot: Tilastokeskus)
 ► Andelen personer som hör till Helsingforsregionens lägsta inkomstkventil, i delområdena i Helsingfors 2000–2015. Varje streck står för ett delområde. (–data: Statistikcentralen)

mennessä korkeimpien osuuksien alueina. Kuvioiden 1 ja 3 tulos osoittaa, että etnisen eriytymisen eteneminen näyttää hyvin erilaisena riippuen siitä, katsotaanko tilannetta asuinalueiden vai väestöryhmien välisen eriytymisen näkökulmista.

Sosioekonominen eriytyminen – tarkastelussa tulotaso

Kaupungin strategiamittaristossa alueellista eriytymistä tullaan todennäköisesti seuraamaan myös sosioekonomisen eriytymisen näkökulmasta. Kuviossa 4 on esitetty alimpaan ja ylimpään tulokvintiliin kuuluvien henkilöiden välinen erilaisuusindeksi Helsingissä vuosina 2000–2015. Vertailun vuoksi kuvioon on lisätty myös Espoo, Vantaa ja pääkaupunkiseutu. Tulokäsitteenä on kulutusyksikkökohtainen käytettävissä oleva rahatulo. Kvintiliit on määritelty koko Helsingin seudulta.

Tuloluokkien välinen alueellinen eriytyminen on kuvion mukaan lievästi voimistunut kaikissa kaupungeissa viidesätoista vuodessa. Vuonna 2015 kaupunkien sisäinen tuloluokkasegregaatio oli suunnilleen samalla tasolla kaikissa kaupungeissa: indeksi sai arvon 37–38 %. Koko pääkaupunkiseudulla indeksi sai hieman korkeamman arvon kuin yksittäisissä kaupungeissa. Se oli odotettavissa, koska koko seudun indeksin arvoon vaikuttaa myös tuloluokkien eriytyminen kaupunkien välillä.

Tulokset ovat jälleen samansuuntaisia Kauppisen ja Vaalavuon (2017) tulosten kanssa. He tutkivat ylimmän ja alim-

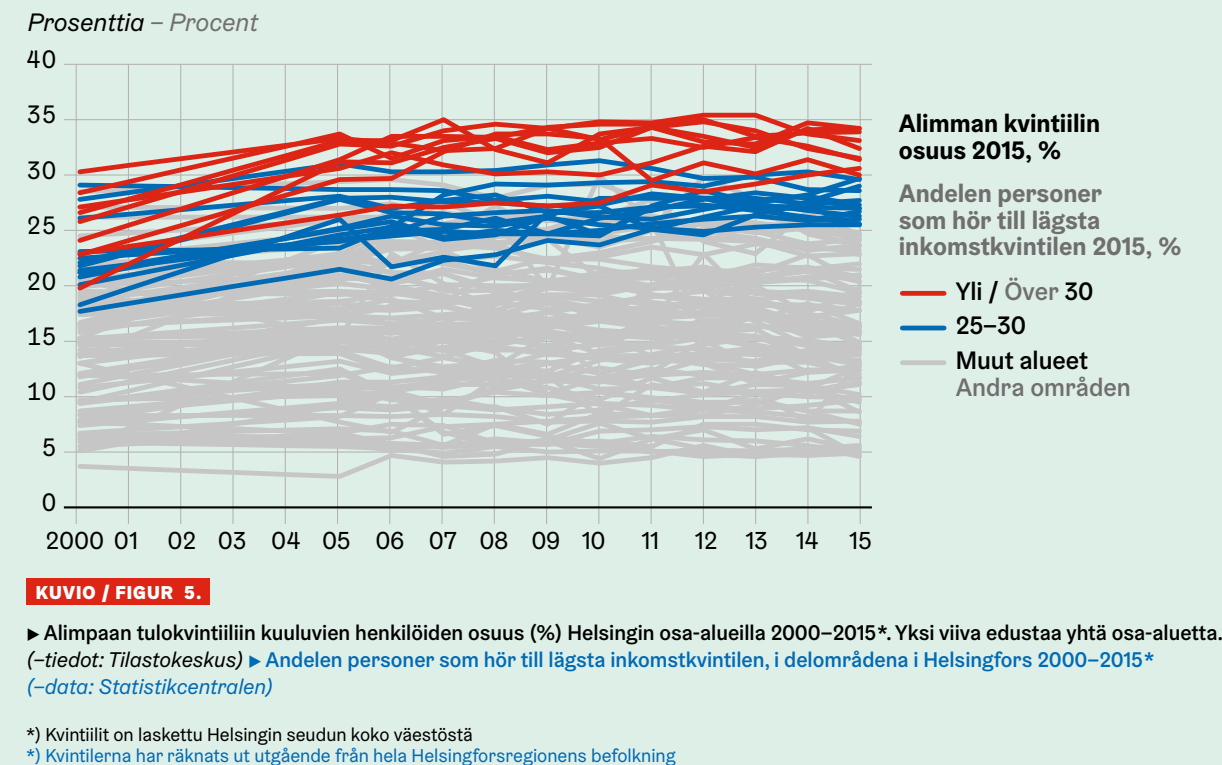
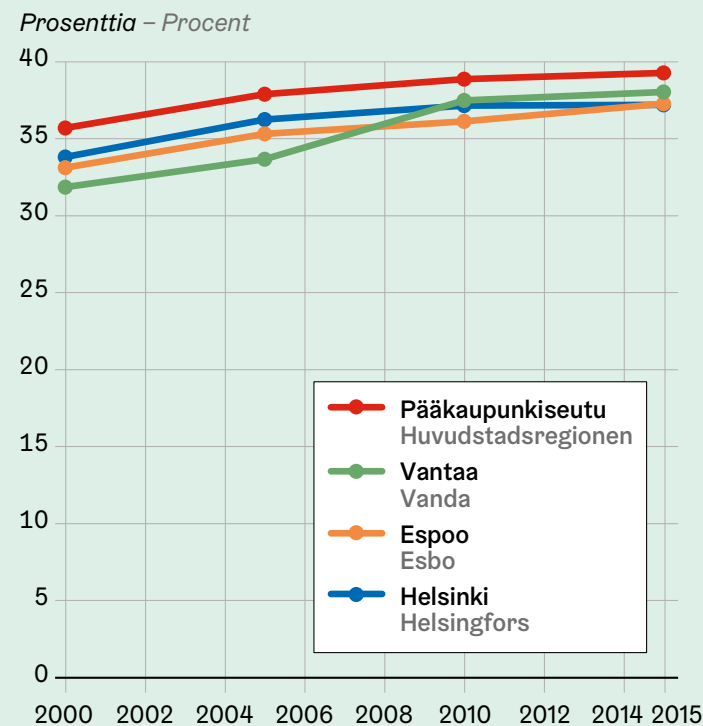
vuxit. Största förändringen har skett efter år 2005. Så trots att befolkningsgruppernas lokala fördelning inte som helhet blivit ojämna har den starka ökningen i den befolkningsdel som har invandrarbakgrund gjort att skillnaderna områdena emellan vuxit. År 2000 låg de minsta andelarna personer med främmande modersmål kring en procent och de största kring 15 procent. År 2017 var de minsta andelarna fortfarande små, bara kring ett par procent, medan de största var uppe kring 35 procent. De områden där andelen var störst var i huvudsak desamma som år 2000, om än andelarna då varierade på en mycket lägre nivå. Andelen personer med främmande modersmål har alltså vuxit i synnerhet i de områden där andelarna var störst redan år 2000, i synnerhet år 2005.

Det som figurerna 1 och 3 visar pekar på att den etniska differentieringen framskrider mycket olika beroende på om differentieringen avser olikheter mellan bostadsområden eller befolkningsgrupper.

Sosioekonomisk differentiering med avseende å inkomstnivå

Inom Helsingfors stads strategiska mätningar kommer lokal differentiering sannolikt att följas även med avseende å socioekonomisk differentiering. Figur 4 visar ett index för olikheten mellan folk i lägsta respektive högsta inkomstkventilen i Helsingfors åren 2000–2015. För jämförelsens skull har även Esbo, Vanda och hela huvudstadsregionen tagits med. Med

man tulokvintiilin välisen erilaisuusindeksin kehitystä koko Helsingin seutukunnassa postinumeroalueittain rajoittuen työikäisiin. Vuonna 2015 näin laskettu indeksi sai arvon 32 prosenttia. Arvo oli hieman kasvanut vuoden 2000 30 prosentista. Trendi ja muutoksen suuruus olivat siis samaa luokkaa kuin meidän tuloksissamme, mutta indeksin taso oli hieman alempi. Tätä ilmeisesti selittävät erilaiset aineistot: rajausta työikäisiin, erilainen tarkastelualue ja suurempi osa-aluekoko.

Erilaisuusindeksin perusteella tulotason mukainen eriytyminen on siis Helsingissä hieman lisääntynyt erityisesti vuosien 2000–2005 välillä, mutta tämän jälkeen muutos on ollut lähes olematonta.

Kehitys näyttäytyy hyvin samankaltaisena, kun sitä tarkastellaan asuinalueiden välisten erojen näkökulmasta. Kuvio 5 kuvaa pienituloisimpien osuudessa havaittavia muutoksia Helsingin osa-alueilla vuosina 2000–2015. Pienituloisiksi on tässä laskettu alimpaan tulokvintiiliin kuuluvissa kotitalouksissa asuvat henkilöt. Punaiset viivat edustavat pienituloisimpia alueita, joissa alimman tulokvintiilin osuus oli vuonna 2015 yli 30 prosenttia ja siniset viivat alueita, joissa osuus sijoittuu välille 25–30 prosenttia. (Tästäkin kuvioista puuttuu Viikin tiedepuisto sekä muutamia sellaisia alueita, joilla aikasarja jäi kovin puutteelliseksi.)

Aikavälillä 2000–2005 on havaittavissa vähäistä alueiden erojen kasvua, mutta sen jälkeen ei oikeastaan mitään muutosta. Vuonna 2000 alimpaan tulokvintiiliin kuu-

lukuvien osuudet vaihtelivat noin 5 ja 30 prosentin välillä; vuonna 2015 vaihteluväli oli 5–34 prosenttia. Toisin kuin etnisen eriytymisen tarkastelussa, erilaisuusindeksi ja alue- lähtöinen eriytymisen tarkastelu tuottavat tässä tapauksessa hyvin samankaltaisen kuvan. Tämä johtuu siitä, että tulokvintiili on erityyppinen tieto kuin vieraskielisyys. Sen määritelmään jo kuuluu, että osuus pysyttelee koko tarkastelualueen (tässä tapauksessa Helsingin seutu) tasolla samana. Yksittäisillä alueilla voi alimman kvintiilin osuus toki vaihdella paljonkin ajan myötä. Jos kuitenkin alueiden erot yleisemmin kasvaisivat, tämä heijastuisi väistämättä myös erilaisuusindeksin arvoon. Vuoden 2015 pienituloisimmat alueet (punaiset viivat) lukeutuivat jo vuonna 2000 pienituloisimpiin. Tulokset siis osoittavat, että myös tu-

loerojen suhteen alueiden keskinäinen järjestys on, ainakin jakauman ääripäihin sijoittuvien alueiden osalta, varsin vakiintunut.

Tarkistimme myös, onko ylimpään tuloluokkaan kuuluvien alueittaisissa osuuksissa tapahtunut merkittäviä muutoksia vuodesta 2000. Osoittautui, että lisääntyvää erojen kasvua ei tässäkään ilmennyt. Alueiden väliset erot ovat kuitenkin hyvätuloisten osuuksien (ylin tulokvintiili) suhteen huomattavasti yllä kuvattuja pienituloisten osuuksissa havaittuja eroja suuremmat. Kahdeksalla alueella ylimmän tulokvintiilin osuus ylitti 50 % vuonna 2015. Nämä olivat hyvätuloisten vahvasti suosimia alueita jo vuonna 2000. Alimmillaan hyvätuloisten osuus jäi Helsingin osa-alueilla noin 5 prosenttiin.

lukuvien osuudet vaihtelivat noin 5 ja 30 prosentin välillä; vuonna 2015 vaihteluväli oli 5–34 prosenttia. Toisin kuin etnisen eriytymisen tarkastelussa, erilaisuusindeksi ja alue- lähtöinen eriytymisen tarkastelu tuottavat tässä tapauksessa hyvin samankaltaisen kuvan. Tämä johtuu siitä, että tulokvintiili on erityyppinen tieto kuin vieraskielisyys. Sen määritelmään jo kuuluu, että osuus pysyttelee koko tarkastelualueen (tässä tapauksessa Helsingin seutu) tasolla samana. Yksittäisillä alueilla voi alimman kvintiilin osuus toki vaihdella paljonkin ajan myötä. Jos kuitenkin alueiden erot yleisemmin kasvaisivat, tämä heijastuisi väistämättä myös erilaisuusindeksin arvoon. Vuoden 2015 pienituloisimmat alueet (punaiset viivat) lukeutuivat jo vuonna 2000 pienituloisimpiin. Tulokset siis osoittavat, että myös tu-

loerojen suhteen alueiden keskinäinen järjestys on, ainakin jakauman ääripäihin sijoittuvien alueiden osalta, varsin vakiintunut.

Tarkistimme myös, onko ylimpään tuloluokkaan kuuluvien alueittaisissa osuuksissa tapahtunut merkittäviä muutoksia vuodesta 2000. Osoittautui, että lisääntyvää erojen kasvua ei tässäkään ilmennyt. Alueiden väliset erot ovat kuitenkin hyvätuloisten osuuksien (ylin tulokvintiili) suhteen huomattavasti yllä kuvattuja pienituloisten osuuksissa havaittuja eroja suuremmat. Kahdeksalla alueella ylimmän tulokvintiilin osuus ylitti 50 % vuonna 2015. Nämä olivat hyvätuloisten vahvasti suosimia alueita jo vuonna 2000. Alimmillaan hyvätuloisten osuus jäi Helsingin osa-alueilla noin 5 prosenttiin.

Utecklingen påminner mycket om differentieringen en-

ligt bostadsområde. Figur 5 beskriver de förändringar som kan skönjas i andelen personer med de lägsta inkomsterna i delområdena i Helsingfors åren 2000–2015. Med dem som har lägsta inkomsterna avses de personer som bor i hushåll som hör till den lägsta inkomstkintilen bland Helsingforsregionens hela befolkning. De röda kurvorna står för de områden där inkomsterna är lägst, där alltså andelen personer som hör till Helsingforsregionens hela befolknings lägsta inkomstkintil var över 30 procent år 2015, och de blå för områden där andelen är 25–30 procent. (Inte heller denna figur tar med Viks forskarpark eller vissa sådana områden där tidsserien blev mycket ofullständig eller hackig.)

Åren 2000–2005 kan man skönja en viss ökning i olikheten områden emellan, men efter det knappt någon förändring alls. År 2000 varierade andelarna personer som hörde till lägsta inkomstkintilen mellan 5 och 30 procent, och år 2015 var variationen 5–34 procent. Till skillnad från när vi tittade på etnisk differentiering är den bild man får mycket likartad både med segregationsindexet och analysen av differentiering enligt bostadsområde. Detta beror på att inkomstkintilen är en annan typ av information än främmande modersmål. Redan dess definition medför att andelen hålls på samma nivå i hela det studerade området (i detta fall Helsingforsregionen). I enskilda områden kan andelen personer som hör till lägsta kvintilen för all del variera till och med rejält med tiden. Men om olikheten områden emellan skulle öka mera allmänt, skulle detta oundvikligen avspegl sig på seg-

Tulotason mukainen eriytyminen on Helsingissä hieman lisääntynyt vuosien 2000–2005 välillä, mutta tämän jälkeen se on pysynyt varsin ennallaan.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Asuinalueiden voimakasta eriytymistä eli segregaatiota pidetään yleisesti huolestuttavana kehityskulkuna. Kehitysdynamiikan tunnistaminen ja ymmärtäminen on olennaista, jotta siihen voidaan yrittää puuttua. Eriytymistä voidaan tarkastella sekä väestöryhmien alueellisen sijoittumisen että kaupunginosien välisten erojen näkökulmista (väestöryhmälähtöinen vs. aluelähtöinen tarkastelutapa). Tässä artikkelissa olemme pyrkineet avaamaan näiden kahden lähestymistavan eroja käyttäen esimerkkinä etnisen eriytymisen ja tulotason mukaisen eriytymisen tarkasteluja Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla.

Tulokset osoittavat, että etninen eriytyminen on Helsingissä kokonaisuutena suhteellisen lievää, mutta eri kieliryhmien välillä on tässä suuria eroja. Vieraskielisten ja kantaväestön välinen eriytyminen lisääntyi hieman etenkin 2000-luvun alkupuolella, mutta tämän jälkeen eriytymiskehitys näyttää tasoittuneen. Tulos näyttäytyy kuitenkin toisenlaisena, jos kehitystä katsotaan asuinalueiden tasolla. Alueiden väliset erot vieraskielisten osuudessa ovat kasvaneet huomattavasti, erityisesti vuoden 2005 jälkeen. Tämä johtuu maahanmuuttajataustaisten määrän kolminkertaistumisesta. Vaikka uudet tulijat ovat sijoittuneet suunnilleen samalla jakaumalla kuin aiemmatkin (ja siksi erilaisuusindeksin arvo ei muutu), asuinalueiden väestörakenteissa on tapahtunut suuria muutoksia, sillä suurin kasvu on mennyt sinne, missä jo entuudestaan asui eniten maahanmuuttajataustaista väestöä.

Myös tulotason mukainen eriytyminen on Helsingissä hieman lisääntynyt vuosien 2000–2005 välillä, mutta tämän jälkeen se on pysynyt varsin ennallaan. Kehitys näyttäytyy varsin samankaltaisena riippumatta siitä, tarkastellaanko muutosta väestöryhmien sijoittumisen vai asuinalueiden välisten erojen näkökulmasta. Alueiden väliset erot tulotasossa ovat hyvin selkeitä, mutta niissä ei ole tapahtunut suurta muutosta etenkin vuoden 2005 jälkeen.

regationsindexets värde. De områden där inkomsterna varit lägst år 2015 (röda kurvorna) var ju sådana redan år 2000. Resultaten visar alltså att områdena inbördes ordning också beträffande inkomstskillnader är mycket stabil – åtminstone för ytterlighetsområdenas del.

Vi kontrollerade också om det sedan år 2000 hade skett betydande förändringar i de lokala andelarna personer som hörde till den högsta inkomstklassen. Det visade sig att olikheten inte börjat växa snabbare. Ändå var olikheterna områden emellan klart större i andelen höginkomsttagare (högsta inkomstkvintilen) än i andelen låginkomsttagare. I åtta områden var andelen personer som hörde till regionens högsta inkomstkvintil över 50 procent år 2015. Dessa områden var mycket populära bland höginkomsttagare redan år 2000. I de områden där andelen invånare som hörde till regionens högsta inkomstkvintil var minst var den kring 5 procent.

SLUTSATSER

Att bostadsområdena segregeras, alltså differentieras starkt, ses vanligen som något mycket oroväckande. Att identifiera och förstå denna utveckling är av väsentlig betydelse om man vill kunna göra något åt saken. Differentieringen kan analyseras med avseende å dels skillnader i hur befolkningsgrupper placerar sig lokalt, dels skillnader mellan stadsdelar (alltså utgående från antingen befolkningsgrupp eller område). I föreliggande artikel har vi försökt förklara skillnaderna mellan dessa två förhållningssätt, och därvid som exempel använt analyser av etnisk respektive inkomstmässig segregation i Helsingfors och huvudstadsregionen.

Våra rön visar att den etniska differentieringen som helhet är ganska lindrig i Helsingfors men att det finns stora skillna-

Artikkelimme esimerkit osoittavat, että segregaatiokehitystä seurattaessa on hyvä tarkastella sekä asuinalueiden että väestöryhmien välisen eriytymisen kehitystä – varsinkin silloin, jos väestöryhmien koossa on tapahtunut suuria muutoksia. Muuten osa ilmiön kehityksen piirteistä voi jäädä huomaamatta. ■

Katja Vilkama toimii tutkimuspäällikkönä ja **Jukka Hirvonen** tutkijana Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikössä.

Lähteitä | Litteratur:

- Ahlgren-Leinvuo, Hanna (2016). Sairastavuus- ja kansantauti-indeksit Helsingissä peruspiireittäin 2015. Tilastoja 2016:40. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Bernelius, Venla (2013). Eriytyvät Kaupunkikoulut. Helsingin peruskoulujen oppilaspuhjan erot, perheiden kouluvalinnat ja oppimistuloksiin liittyvät aluevaikutukset osana kaupungin eriytymiskehitystä. Tutkimuksia 2013: 1. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Ham, Maarten van & Tammaru, Tiit (2016). Increasing Socio-Economic Segregation in European Cities. Urbanisation, mobilities and immigration (URMI) Policy Brief, November 2016.
- Harjunen, Oskari, Kortelainen, Mika & Saarimaa, Tuukka (2014). Best Education Money Can Buy? Capitalization of School Quality in Finland. VATT Working Papers 58.
- Hirvonen, Jukka & Puustinen, Sari (2016). Alueellinen segregatio ja väestörakenteen muutokset. Artikkeliteoksessa Puustinen, Sari ym. (toim.): Strateginen eheyttäminen kaupunkiseuduilla. Näkökulmia kestävän maankäytön ja julkisen talouden kysymyksiin. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 4/2016, s. 89–108.
- Kauppinen, Timo M. & Vaalavuo, Maria (2017). Työikäisen väestön alueellinen eriytyminen synnyinmaan ja tulotason mukaan suurilla kaupunkiseuduilla. URMI Kaupunkianalyysi I, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki 20.4.2017.
- Kempainen Teemu, Lönnqvist Henrik & Tuominen Martti (2014). Turvattu ei jakaudu tasan: Mitkä asuinalueen piirteet selittävät helsinkiläisten kokemaa turvattomuutta? Yhteiskuntapolitiikka, 79(1), 5–20.
- Keskinen, Vesa & Laihin, Eija (2017). Kaikesta huolimatta turvallista. Helsingin turvallisuustutkimus 2015. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2017:2.
- Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari (2015). Segregation aika. Yhteiskuntapolitiikka 80: 6, 562–574.
- Maailman toimivin kaupunki: Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021. (2017).
- Saikkonen, Paula, Hannikainen, Katri, Kauppinen, Timo, Rasinkangas, Jarkko & Vaalavuo, Maria (2018). Sosiaalinen kestävyys: asuminen, segregatio ja tuloerot kolmella kaupunkiseudulla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, raportteja 2/2018.
- Stjernberg, Mats (2017). Helsingin seudun 1960- ja 1970 lukujen lähiöiden sosioekonominen ja demografinen kehitys vuoden 1990 jälkeen. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot, tutkimuksia 2017:1.

der modersmålsgrupper emellan i detta avseende. Differentieringen mellan ursprungsbefolkningen och dem som har främmande modersmål ökade något i synnerhet åren 2000–2005, men efter det ser olikhetsutvecklingen ut att ha jämnat ut sig. Men det har den inte om vi ser på utvecklingen på bostadsområdesnivå. Skillnaderna områden emellan i andelen invånare med främmande modersmål har blivit märkbart större, i synnerhet sedan år 2005. Detta beror på att antalet personer med invandrarbakgrund har tredubblats. Trots att nykomlingarna bosatt sig på olika håll i staden enligt ungefär samma fördelning som tidigare (och att segregationsindexets värde därför inte förändras) har det skett stora förändringar i enskilda bostadsområdens befolkningsstruktur – i och med att största ökningen skett i de områden där andelen personer med invandrarbakgrund redan var störst.

Även enligt inkomstnivå ökade differentieringen något i Helsingfors åren 2000–2005, men har sedan dess stadigt hållits oförändrad. Trenden ser mycket likartad ut oberoende av om vi analyserar differentieringen med avseende på skillnader i befolkningsgruppers placering eller skillnader i bostadsområdens karakteristika. Områden emellan är olikheterna i inkomstnivå mycket klara, men inga större förändringar i olikheterna har skett, i synnerhet efter år 2005.

Våra exempel visar hur det är viktigt att man – då man följer segregationstrender – ser på olikheterna mellan både bostadsområden och befolkningsgrupper, i synnerhet om det skett stora förändringar i befolkningsgruppernas storlek. Annars kan en del detaljer i utvecklingen passera oförmärkt. ■

Katja Vilkama är forskningschef och **Jukka Hirvonen** forskare vid Helsingfors stadskanslis enhet stadsforskning och statistik.

Vilkama, Katja (2011). Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Akateeminen väitöskirja. Tutkimuksia 2011: 2. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

Vilkama, Katja, Lönnqvist, Henrik, Väliniemi-Laurson, Jenni & Tuominen, Martti (2014). Eriilaistuva pääkaupunkiseutu. Sosioekonomiset erot alueittain 2002–2012. Tutkimuksia 2014:1. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

Vilkama, Katja, Ahola, Susanna & Vaattovaara, Mari (2016). Välttelyä vai vetovoimaa? Asuinympäristön vaikutus asuinalueilla viihtymiseen ja muuttopäätöksiin pääkaupunkiseudulla. Tutkimuksia 2016: 4. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki. 152 s.

Asuinalueiden sosiaalista erilaisuutta halutaan vähentää

Ambition: minska **socialt annorlundaskap** i bostadsområden

Väestön sisäistä eriarvoisuutta voidaan tarkastella myös muilla tavoin. Yksi tapa on tarkastella tuloerojen kehitystä Gini-kertoimen avulla. Se ei mittaa alueellisia eroja, vaan tuloerojen jyrkkyyttä väestön keskuudessa. Mitä suuremman arvon Gini-kerroin saa, sitä epätasaisemmin tulot ovat jakautuneet. Kertoimen suurin mahdollinen arvo on yksi. Tällöin suurituloisin tulonsaaja saa kaikki tulot. Pienin mahdollinen Gini-kertoimen arvo on 0, jolloin kaikkien tulonsaajien tulot ovat yhtä suuret. Tulonjakotilastossa Gini-kertoimet esitetään prosentteina (sadalla kerrottuna). Pääkaupunkiseudulla väestön tuloerot ovat kansainvälisesti vertaillen varsin maltillisia. Suurimmat erot ovat Helsingissä, mutta ero Espooseen on hyvin pieni. Vantaalla tuloerot ovat olennaisesti pienimmät. Espoossa ja Helsingissä väestön tuloerot ovat aavistuksen lisääntyneet vuodesta 2012 vuoteen 2015. Vantaalla muutosta ei ole havaittavissa.

Det finns också andra sätt att analysera befolkningens inbördes ojämlikhet. Ett är att se på inkomstskillnadstrenden med hjälp av Gini-koefficienten. Den mäter inte lokala skillnader utan hur accentuerade inkomstskillnaderna är inom en befolkning. Ju högre värde Gini-koefficienten får, desto ojämna är inkomsterna fördelade. Högsta möjliga värdet är ett (1). Då får den som har de högsta inkomsterna alla inkomster. Minsta möjliga värdet är noll, och då är alla inkomsttagares inkomster lika stora. I inkomstfördelningsstatistiken presenteras Gini-koefficienten som procent (alltså multiplicerad med hundra). I huvudstadsregionen är inkomstskillnaderna inom befolkningen internationellt sett helt måttliga. Störst är de i Helsingfors, men Esbo ligger inte långt efter. I Vanda är inkomstskillnaderna väsentligt mindre. I Esbo och Helsingfors ökade ojämlikheten bland befolkningen något mellan 2012 och 2015. För Vanda kunde ingen sådan förändring skönjas.

TAULUKKO / TABELL 1.

- Tulonjaon tasaisuus pääkaupunkiseudulla 2012–2015
- Inkomstfördelnings jämnhet i huvudstadsregionen 2012–2015

GINI-KERTOIMET PROSENTTEINA • GINI-KOEFFICIENTER UTTRYCKTA I PROCENT				
	2012	2013	2014	2015
Espoo • Esbo	31,6	33,5	31,6	32,8
Helsinki • Helsingfors	32,6	33,3	32,5	33,2
Vantaa • Vanda	25,3	25,3	25	25,2

– Lähde: Tilastokeskus, väestö- ja tulonjakotilastot
– Källa: Statistikcentralen, befolknings- resp. inkomstfördelningsstatistik

Myös asukkaiden kokemukset eriarvoistumisesta ja asuinalueiden eriytymisen vaikutuksista ovat tärkeitä. Asukkaiden kokemuksia on kartoitettu muun muassa asuinalueilla viihtymisen ja muuttopäätösten sekä koetun turvallisuuden näkökulmista (esim. Vilkkama ym. 2016; Keskinen & Laihinen 2017). Vuoden 2016 Kaupunki- ja kuntapalvelut (KAPA) -tutkimuksessa vastaajilta kysyttiin mielipidettä asuinalueiden sosiaalisen erillisuuden vähentämisestä. Helsingiläisistä vastaajista 62 prosenttia kannatti asuinalueiden sosiaalisen erillisuuden vähentämistä. Väittämän kanssa eri mieltä oli joka viides vastaaja. Vantaalta saatiin hyvin samanlaiset vastaukset kuin Helsingistä. Espoossa asuinalueiden erillisuuden vähentämistä kannatti harvempi vastaaja kuin naapurikaupungeissa. Kyselyyn osallistui Espoosta 1 280, Helsingistä 1 081 ja Vantaalta 1 064 henkilöä. Vastaajat olivat 18–79-vuotiaita. ■

Även invånarnas upplevelser av ojämlikhet och av verkningarna av att bostadsområden differentieras är viktiga. Invånarnas erfarenheter har kartlagts med avseende å bland annat trivsel i grannskapet, flyttbeslut och upplevd trygghet (t.ex. Vilkkama et al. 2016; Keskinen & Laihinen 2017). Vid KAPA-undersökningen 2016 om städers och kommuners service tillfrågades svaren vad de tyckte om att man skulle försöka minska social ojämlikhet. I Helsingfors ansåg 62 procent av svaren att man borde minska social ojämlikhet i bostadsområden. Ca. 20 procent var av annan åsikt. I Vanda var svaren mycket liknande. I Esbo var det färre än i grannstäderna som tyckte man borde minska på ojämlikheten mellan bostadsområden. Enkäten besvarades i Esbo av 1 280, i Helsingfors av 1 081, och i Vanda av 1 064 personer i åldern 18–79 år. ■

Teksti / Text:
Vesa Keskinen & Katja Vilkkama & Jukka Hirvonen

TAULUKKO / TABELL 2.

- Pääkaupunkiseutulaisten mielipiteet asuinalueiden sosiaalisen erillisuuden vähentämisestä vuonna 2016, % vastanneista
- Huvudstadsregionens invånares åsikter om minskning av social ojämlikhet, år 2016, % av dem som svarat

”Asuinalueiden sosiaalista erillaisuutta tulisi vähentää” ”Social ojämlikhet i bostadsområdena borde minskas”					
	Eri mieltä Annan åsikt	EOS Svårt att säga	Samaa mieltä Samma åsikt	Yhteensä Sammanlagt	N
Espoo • Esbo	27,3	21,9	50,8	100	1248
Helsinki • Helsingfors	18,7	19	62,1	100	1037
Vantaa • Vanda	21,6	22,2	56,2	100	1032

– Lähde: Kaupunki- ja kuntapalvelut (KAPA) -tutkimuksen aineisto 2016
– Källa: materialet från enkäten KAPA om städers och kommuner service 2016

Helsinki ja Tukholma kasvavat alakeskustojen kautta

Monikeskuksisuus muutoksenhallinnan välineenä

ANU HENRIKSSON

HELSINKI JA TUKHOLMA muistuttavat toisiaan siinä, että niiden keskustat ovat hyvin vetovoimaisia ja hallitsevia. Keskusta-alueiden maan hintojen noustessa kaupunkirakenne myös levittäytyy yhä laajemmin ympäröiville alueille, kun esimerkiksi väestönkasvu, liikennejärjestelmien kehitys ja yritysten sijaintilogiikka vaikuttavat kaupunkirakenteen suunnitteluun ja muokkautumiseen. Käsittelem artikkelissani Helsingin ja Tukholman tilannetta ja näiden kaupunkien pyrkimyksiä tuottaa monikeskuksista kaupunkirakennetta.

Helsingfors och Stockholm växer genom underordnade kärnor

Flerkärnighet som verktyg för ändringshantering

HELSINGFORS OCH STOCKHOLM påminner om varandra i det avseende att båda städerna har en mycket attraktiv och dominerande stadskärna. I takt med att markpriserna stiger i de centrala områdena breder sig stadsstrukturen också allt mer ut till omlandet, när till exempel befolkningsökningen, utvecklingen av trafiksystem och företagens placeringslogik påverkar planeringen och anpassningen av stadsstrukturen. I min artikel behandlar jag situationen i Helsingfors och Stockholm och städernas försök att producera en flerkärnig stadsstruktur.

Ydinkeskustan laajetessa ja toisaalta ruuhkautuessa on siirrytty keskustelemaan sen ulkopuolisten alakeskusten vahvistamisesta.

Monikeskuksisen alue- ja kaupunkirakenteen avulla halutaan estää hallitsematonta kaupunkirakenteen hajautumista, ja sillä tavoitellaan muun muassa toimintojen ja sosiaalisten ryhmien sekoittumista, saavutettavuuden parantumista sekä kestävä ja tasapainoista kehitystä. Vaikka käsite ei ole yksiselitteinen (Schmitt et al. 2015, 3), siihen liittyvän keskustelun kautta voidaan tarkastella Helsingin ja Tukholman kaupungistumiskehitystä.

Käsittelen tässä artikkelissa monikeskuksisuutta väestönkasvun ja työpaikkakehityksen jakautumisena kaupungin alueelle. Kaupunki nähdään tässä tarkastelussa toiminnallisena kaupunkialueena, ei niinkään hallinnollisena yksikkönä. Helsingin kaupunkiseudun kasvua peilataan Tukholman kaupunkiseudun kasvuun.

Keskityn ennen kaikkea monikeskuksisuuteen strategisen muutoksenhallinnan välineenä, jonka liikkeellepaneva voima on kaupungistuminen. Artikkelini pohdinnat pohjautuvat muun muassa Söderströmin, Schulmanin ja Ristimäen (2014) tekemään keskusanalyysiin, joka perustuu paikkatietoaineistoihin seutujen väestö- ja työpaikkakehityksestä. Lisäksi tarkastelen Helsingin ja Tukholman yleiskaavojen ja seudullisten kehittämissuunnitelmien strategisia tavoitteita. Kiinnostavia kysymyksiä ovat: 1) minkälaisia ovat kaupunkien erityispiirteet? 2) Kuinka ne vaikuttavat monikeskuksiseen kaupunkirakenteeseen? ja 3) Mihin haasteisiin kehityksellä pyritään vastaamaan?

Esittelen ensiksi Tukholman kehitystä, sen jälkeen Helsingin tilannetta ja teen lopuksi vertailua näiden kaupunkien kesken.

Monikeskuksisuus strategisen kehittämisen tavoitteena Tukholman kaupunkiseudulla

► Tukholman seudun yhdyskuntarakenteen kehitys

Tukholma on historiallisesti ollut selkeästi seutunsa suurin ja johtava kaupunki. Voimakas väestönkasvu alkoi 1950-luvulla, jonka seurauksena metro- ja lähijunaverkkoa täydennettiin ja uusien asemien ympärille rakennettiin lähiöitä. 1960–70-luvuilla miljoonan uuden asunnon rakentamiseen tähdännyt Miljoonaohjelma rakentui metroverkon varsille. Väestönkasvua hillitsi 1960–80-luvuilla naapurikaupunkien suuntautunut muuttoliike, joka aiheutti huolta kaupunkirakenteen hallitsemattomasta laajenemisesta. 1990-luvulla väkiluku alkoi taas kasvaa voimakkaasti ja kasvu on jatkunut 2000-luvulle asti.

Med hjälp av en flerkärnig regional struktur och stadsstruktur vill man förebygga en okontrollerad utbredning av stadsstrukturen. Härigenom eftersträvas bland annat blandning av funktioner och sociala grupper, bättre tillgänglighet och en hållbar, balanserad utveckling. Även om begreppet inte är entydigt (Schmitt et al. 2015, 3), kan man genom diskussionen som förts kring det studera stadsutvecklingen i Helsingfors och Stockholm.

I denna artikel behandlar jag flerkärnighet som en fördelning av befolkningsökningen och arbetsplatsutvecklingen på stadens område. I granskningen ses staden som en funktionell stadsregion, mindre som en administrativ enhet. Tillväxten av Helsingfors stadsregion speglas mot tillväxten av Stockholms stadsregion.

Jag fokuserar framför allt på flerkärnighet som ett verktyg för strategisk ändringshantering, vars drivkraft är urbaniseringen. Reflektionerna i min artikel bygger bland annat på analysen av stads kärnor av Söderström, Schulman och Ristimäki (2014) som baserar sig på geodata om regionernas befolknings- och arbetsplatsutveckling. Dessutom granskar jag de strategiska målen i Helsingfors och Stockholms generalplaner och regionala utvecklingsplaner. Intressanta frågor är följande: 1) Vilka särdrag har städerna? 2) Hur påverkar dessa särdrag den flerkärniga stadsstrukturen? och 3) Vilka utmaningar försöker man bemöta med utvecklingen?

Jag presenterar först utvecklingen i Stockholm, sedan situationen i Helsingfors och avslutningsvis jämför jag städerna med varandra.

Flerkärnighet som mål för den strategiska utvecklingen i Stockholms stadsregion

► Utvecklingen av samhällsstrukturen i Stockholmsregionen

Stockholm har historiskt varit regionens klart största och ledande stad. Den kraftiga befolkningsökningen började på 1950-talet och till följd av den kompletterades tunnelbane- och pendeltågsnätet och det byggdes förorter runt de nya stationerna. På 1960–70-talet genomfördes Miljonprogrammet med målet att bygga en miljon nya bostäder längs med tunnelbanenätet. Befolkningsökningen dämpades av 1960–80-talets flyttrörelse till grannstäderna som skapade oro för en okontrollerad utbredning av stadsstrukturen. På 1990-talet började invånarantalet åter växa kraftigt och ökningen har fortsatt fram till 2000-talet.

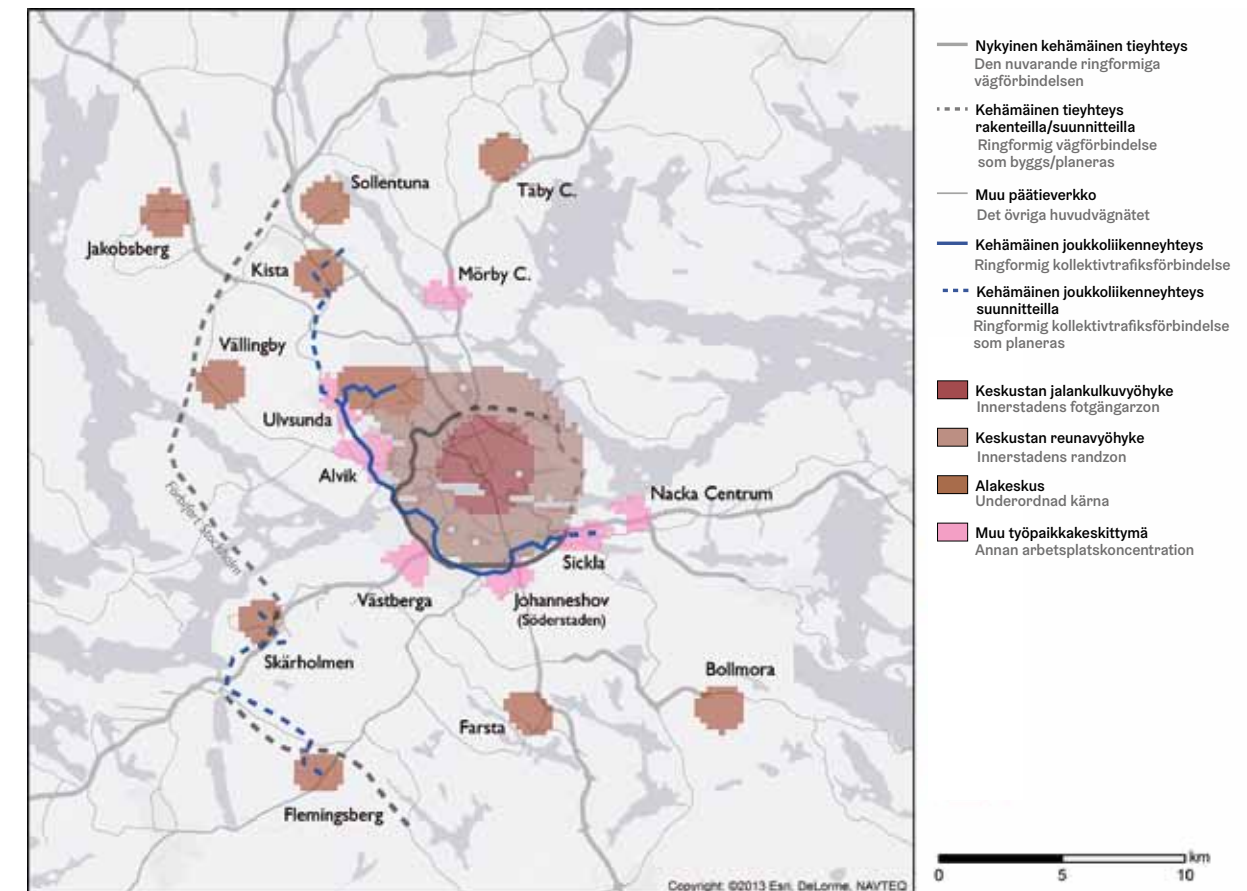
Samalla kun kaupunkialue on laajentunut, myös ydinkeskusta-alue on kokenut muutoksia. Tukholman kantakaupunki oli pitkään vakiintunut käsittämään alueen ”innanför tullarna”, eli vanhojen kaupunkitullien sisäpuolella olevan alueen, jonka rajoja on 2000-luvulla murettu kaikissa ilmansuunnissa. Vanhoille teollisuus- ja satama-alueille, esimerkiksi Hammarbyhamneniin, Liljeholmeniin, Solnan keskuksen ympäristöön ja Stadshageniin on rakennettu kaupunkimaisia tiivistä korttelirakennetta, jossa yhdistyvät asuminen, palvelut, julkisen liikenteen yhteydet ja työpaikat. Samalla konseptilla rakenteilla ovat vielä Sickla, Hjorthagen, Värtahamnen ja Solnan keskiset osat. Tukholman seudulla on monikeskuksisen ajattelutavan mukaisesti strategisesti valittuja keskuksia sekä kaupungin hallinnollisten rajojen sisällä että toiminnallisella kaupunkialueella. Ydinkeskustan laajetessa ja toisaalta ruuhkautuessa on siirrytty keskustelemaan sen ulkopuolisten alakeskusten vahvistamisesta. Tukholman tuoreimmassa yleiskaavassa on valittu neljä aluetta ja kymmenisen strategista yhteyttä tai reittiä, joihin kohdistetaan erityisiä kehittämistoimenpiteitä. Fokusalueet ovat Kista–Järva, Skärholmen, Farsta ja Hagsätra–Rågsved. Näillä alueilla halutaan tukea syvempää kaupunkikehitystä kuin mitä markkinavoimat voisivat tarjota. (Promenadstaden 2010).

Samtidigt som stadsregionen har expanderat, har även innerstadens område genomgått förändringar. Stockholms innerstad var under en lång till etablerad till att omfatta området ”innanför tullarna”, alltså det område som ligger innanför de gamla stadstullarna. På 2000-talet har dess gränser överstridits i alla väderstreck. På gamla industri- och hamnområden, till exempel i Hammarbyhamnen, Liljeholmen, omgivningen runt Solna centrum och i Stadshagen har man byggt en urban, tät kvartersstruktur som kombinerar boende, service, kollektivtrafikens tjänster och arbetsplatser. Enligt samma koncept byggs ännu Sickla, Hjorthagen, Värtahamnen och de centrala delarna av Solna. I linje med tanken om flerkärnighet finns det i Stockholmsregionen strategiskt valda kärnor både innanför stadens administrativa gränser och i den funktionella stadsregionen. När stadskärnan växer och å andra sidan rusningen ökar har man övergått till att diskutera stärkandet av yttre underordnade kärnor. I den senaste generalplanen för Stockholm har man valt ut fyra områden och ett tiotal strategiska anslutningar eller rutter som blir föremål för särskilda utvecklingsåtgärder. Fokusområdena är Kista–Järva, Skärholmen, Farsta och Hagsätra–Rågsved. På dessa områden vill man stödja en mer djupgående stadsutveckling än vad marknadskrafterna kan erbjuda. (Promenadstaden 2010).

KUVIO / FIGUR 1.

► Tärkeimmät nykyiset ja suunnitellut poikittaisliikenteen yhteydet Tukholman seudun ydinalueella. (–Lähde: Söderström, Schulman & Ristimäki 2014)

► De viktigaste nuvarande och planerade förbindelserna för den tvärgående trafiken i Stockholmsregionens kärnområde. (–Källa: Söderström, Schulman & Ristimäki 2014)

► Monikeskuksisuuden edistäminen Tukholman alueella

Tukholman läänissä monikeskuksisuutta on jo lähes 20 vuotta edistetty strategisesti alueellisen kehittämissuunnitelman (Regional utvecklingsplan, RUFs) avulla, jonka valmistelee läänin seutusunnittelutoimisto. Suunnitelma ei ole juridisesti sitova, vaan määrittelee yhteisen tahtotilan läänin kuntien välillä. Kehittämissuunnitelmaan valitut alueelliset kaupunkikeskukset (*regionala stads kärnor*) sijaitsevat useamman kunnan alueella noin 15–40 kilometrin etäisyydellä Tukholman ydinkeskustasta.

Suunnitelman taustalla on seudun jo pidempään (vrt. RUFs 2001) ongelmalliseksi tunnistettu itseään vahvistava yksikeskuksisuus, joka on jättänyt Tukholman keskustan ainoaksi sijaintivaihtoehdoksi monille julkisille palveluille ja yrityksille. Tavoitteena on RUFsin kautta luoda ”alueellisia ankkureita”, joihin aluekehityshankkeet ja erilaiset kaupunkitoiminnot keskittyisivät ja joista löytyisi houkuttelevia sijaintivaihtoehtoja uusillekin toimijoille. Koko seudun nähdään hyötyvän tästä, sillä jos tällä tavoin onnistutaan houkuttelemaan seudulle enemmän toimijoita, näin vahvistettaisiin seudun elinkeinokehitystä.

Aluekehityssuunnitelmassa tavoitellaan väestöraakenteen (tai asumisen) tiivistämisen lisäksi myös aluekeskusten laadullista kehittämistä. Keskuksien elinvoimaisuuden lisäämiseksi on pyritty luomaan luovia ja kilpailukykyisiä toimintaympäristöjä, monipuolista työpaikkarakennetta, korkeakoulutusta sekä terveydenhoitopalveluita. Kaupunkikeskusten laatua pyritään nostamaan tavoittelemalla tiiviimpää korttelirakennetta, joissa erilaiset toiminnot sekoittuvat. Lisäksi monien lähiöiden kaupunkikuva alkaa olla rapistunut, joten niiden viihtyisyyteen investoidaan.

► Främjandet av flerkärnighet i Stockholmsområdet

I Stockholms län har flerkärnighet främjats strategiskt i nästan 20 års tid med hjälp av den regionala utvecklingsplanen (RUFs) som utarbetas av länets regionplanekontor. Planen är inte juridiskt bindande, utan den uttrycker den samlade viljan för kommunerna i regionen. De regionala stads kärnor som valts ut till utvecklingsplanen ligger på flera kommuners område cirka 15–40 kilometer från Stockholms innerstad.

Bakom planen finns regionens självstärkande enkärnighet som redan länge har identifierats som problematisk (jfr. RUFs 2001) och som har lämnat Stockholms innerstad som det enda lägesalternativet för många offentliga tjänster och företag. Målet är att via RUFs skapa ”regionala ankare” dit de regionala utvecklingsprojekten och de olika stadsfunktionerna skulle koncentreras och där man skulle kunna hitta attraktiva lägesalternativ även för nya aktörer. Detta anses gagna hela regionen, eftersom det skulle stärka utvecklingen av näringar i regionen, om man lyckas locka fler aktörer till regionen på detta sätt.

I den regionala utvecklingsplanen eftersträvas utöver förtätning av befolkningsstrukturen (eller boendet) också en kvalitativ utveckling av de regionala kärnorna. För att öka kärnornas livskraft har man försökt skapa kreativa och konkurrenskraftiga verksamhetsmiljöer, en mångsidig arbetsplatsstruktur, högre utbildning samt hälso- och sjukvårdstjänster. Man försöker höja kvaliteten på stads kärnorna genom att eftersträva en tätare kvartersstruktur där olika funktioner blandas. Dessutom börjar stadsbilden i de olika förorterna vara nedgången och därmed investerar man i trivsamenheten i dem.

Viimeisimmässä RUFs-dokumentissa (vuodelta 2010) kahdeksasta alueellisesta kaupunkikeskuksesta kaksi sijaitsee osittain Tukholman kunnan alueella: Kista–Sollentuna–Häggvik sekä Skärholmen–Kungens kurva. Kista(–Järva) ja Skärholmen ovat myös Tukholman kaupungin yleiskaavassa valittuja fokusalueita. Molemmat alueet on määritelty myös Söderströmin (2014b) tutkimuksessa alakeskuksiksi. Ne vahvistavat siten alueellisen kaupunkikeskustansa kaupunkitoimintoja.

► Haasteita monikeskuksisen aluerakenteen kehittämiseksi Tukholmassa

Monikeskuksisen kaupunkirakenteen muotoutuminen vie aikaa, eikä kaupunkikeskusten kasvutarpeita ja -vaatimuksia ole pystytty kaikin osin täyttämään. Esimerkiksi liikennejärjestelmän kehittäminen ei ole täyttänyt sille asetettuja tavoitteita. Tukholman seudun liikenneyhteydet ovat edelleen suuntautuneet ennen kaikkea kohti ydintä, eivätkä siten täysin tue verkostomaista kaupunkirakennetta. Tämä on yleinen haaste ns. sormimallin mukaan kehitetyissä liikennetähtämissä, mutta tilanteen parantamiseksi on jo olemassa pitkälle edenneitä suunnitelmia. Niiden lisäksi metrolinnettä kehitetään rakentamalla uusi linja naapurikaupunki Nackaan, joka ei edes kuulu RUFsiin valikoitujen keskusten joukkoon.

Kaupunkikeskukset ovat myös kehittyneet eri tahdissa, koska niiden profiilit ovat lähtökohtaisesti erilaiset. Myös keskusten kehitysorganisaatioihin liittyvät kysymykset ovat olleet hankalia, sillä useat keskukset sijaitsevat vähintään kahden kunnan alueella. Tämä hidastaa myös niihin liittyvää päätöksentekoa. Siten kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteen muutokset ovat hitaita, vaikka muutoksen suunnasta olisikin saavutettu yhteisymmärrys.

Alueellisten kaupunkikeskusten on ajateltu muodostuvan tiettyjen kaupallisten tai julkisten instituutioiden muodostamien painopisteiden ympärille, jolloin keskukset olisivat toisiaan täydentäviä. Esimerkiksi Flemingsbergin alakeskus muodostuu Karoliinisen instituutin yliopistosairaalan ympärille, joka tuo alueelle lääketieteellistä erikoisosaamista. On mahdollista, että alakeskuksiin muodostuu niiden kehittyessä monipuolisia asumis-, koulutus- ja työpaikkavaihtoehtoja sekä erilaisia urbaaneja toimintoja, mikä sinänsä voidaan nähdä toiminnallisuuden parantumisena. On kuitenkin olemassa riski, että keskukset alkavat kilpailla toistensa kanssa tietyistä toiminnoista. (Schmitt et al. 2013, 206)

Alueellisen monikeskuksisuuden koordinoitu kehittäminen nähdään tärkeäksi huolimatta kuntien välisestä kilpailusta. Vahvojen ja erikoistuneiden alakeskusten myötä löydetään varmemmin toimitiloja mahdollisimman monille seudulle tuleville yrityksille, ja uusille asukkaalle on monipuolista asuntotarjontaa. Esimerkiksi Tukholmassa yritysten muuttoa naapurikuntiin ei nähdä uhkana, ja sitä kautta jo 1980-luvulta lähtien teollisuusalueita on kaavoitettu uudelleen asuinalueiksi. Kaupunki houkuttelee alueelleen lähinnä strategisten valintojensa mukaisia yrityksiä olemassa oleviin ja kehitettäviin keskuksiin, ja tilaa vievä matalan jalostusasteen yritystoiminta saa mielellään sijoitusta naapurikuntiin.

I det senaste RUFs-dokumentet (från 2010) ligger två av de åtta regionala stads kärnorna på Stockholms kommuns område: Kista–Sollentuna–Häggvik samt Skärholmen–Kungens kurva. Kista(–Järva) och Skärholmen är också utvalda fokusområden i detaljplanen för Stockholms stad. Båda områdena har även i Söderströms (2014b) undersökning definierats som underordnade kärnor. De stärker således stadsfunktionerna i sina respektive regionala stads kärnor.

► Utmaningar i utvecklingen av en flerkärnig regionstruktur i Stockholm

Formandet av en flerkärnig stadsstruktur tar tid och inte alla av stads kärnornas tillväxtbehov och -krav har kunnat uppfyllas. Till exempel har utvecklingen av trafiksystemet inte uppfyllt de krav som ställts på det. Trafikförbindelserna i Stockholmsregionen är fortfarande innerstadsorienterade och stödjer därmed inte helt en stadsstruktur som bygger på nätverk. Detta är en vanlig utmaning för trafiklösningar som utvecklats efter den så kallade fingermodellen, men för att åstadkomma en förbättring på situationen finns det redan långt fortskridna planer. Utöver dem utvecklas tunnelbanetrafiken genom att bygga en ny linje till grannstaden Nacka som inte ens hör till de kärnor som valts ut till RUFs.

Stads kärnorna har också utvecklats i olika takt, eftersom deras grundläggande profiler skiljer sig från varandra. Också frågor kring kärnornas utvecklingsorganisationer har varit besvärliga, eftersom många kärnor ligger på minst två kommuners område. Detta saktar ned beslutsfattandet. Ändringarna av stadsregionens samhällsstruktur sker därför långsamt, även om man skulle ha uppnått konsensus om ändringens riktning.

Man har tänkt att de regionala stads kärnorna bildas runt vissa kommersiella eller offentliga institutioner, varvid stads kärnorna skulle komplettera varandra. Till exempel bildas Flemingsbergs underordnade kärna runt Karolinska institutets universitetssjukhus som för med sig medicinsk expertis till området. Det är emellertid möjligt att det bildas mångsidiga boende-, utbildnings- och arbetsplatsalternativ i de underordnade kärnorna samt olika slags urbana funktioner när dessa utvecklas, vilket i sig kan ses som en förbättring av funktionaliteten. Det finns dock en risk för att kärnorna börjar konkurrera med varandra om vissa funktioner. (Schmitt et al. 2013, 206)

En samordnad utveckling av den regionala flerkärniga strukturen anses vara viktig, trots konkurrensen kommunerna emellan. Med starka och specialiserade underordnade kärnor säkras man att möjligast många inflyttande företag kan hitta lokaler och att det finns ett mångsidigt bostadsutbud för nya invånare. Till exempel ses i Stockholm utflyttningen av företag till grannkommunerna inte som ett hot och därigenom har man redan sedan 1980-talet genom planläggningen omvandlat industriområden till bostadsområden. Staden lockar till sitt område, till befintliga kärnor eller kärnor som är under utveckling, främst företag som är i enlighet med dess strategiska val och utrymmeskrävande företagsverksamhet med låg förädlingsgrad får gärna placera sig i grannkommunerna. Beslutet påverkas möjligtvis även av det faktum att kommunerna inte får samfundsskatt av företagen såsom de gör i Finland.

Päätökseen saattaa vaikuttaa myös se, etteivät kunnat saa Suomen tapaan yrityksiltä yhteisöveroa.

Monikeskuksisuuden rakentuminen Helsingissä

► Helsingin seudun yhdyskuntarakenteen kehittyminen

Helsingin keskusalue on laajentunut hallinnollisesta keskustasta ulospäin väkiluvun kasvaessa. Varhaiset esikaupungit Käpylä, Munkkiniemi ja Haaga sidottiin keskustaan raitiovau-nuliikenteellä, ja junaratojen yhteydessä on ollut lähiliikenne-asemia (esim. Oulunkylä, Malmi, Tapiola), joihin on syntynyt asutuskeskuksia. Nämä alueet eivät riittäneet asuttamaan väestöä 1960-luvulla. Silloinen funktionalistinen ajatus toimintojen erottamisesta ja samaan aikaan sattunut autois-tumisen kasvu loivat lähiöitä, joiden liike- ja toimitilat sekä palvelut oli erotettu asuinrakennuksista erillisiin ostoskeskuksiin (Schulman 2014, 51). Vain osa uusista lähiöistä kytkeytyi keskustaan raideverkolla 1970–80-luvuilla Martinlaakson radan ja Itäkeskukseen ulottuneen metron myötä.

► Monikeskuksisuuden edistäminen Helsingin alueella

Helsingin uudessa yleiskaavassa (Helsingin kaupunki 2016) tavoitellaan monikeskuksisuuden hengessä tiiviimpää ja monipuolisempaa verkostomaista kaupunkirakennetta myös perinteisen kantakaupungin ulkopuolelle. Toisaalta myös kantakaupungin laajentaminen on ollut yleiskaavan kantavana ideana. Lähivuosina kaupungin uudet projektialueet tulevat vahvistamaan ja laajentamaan keskustaa ja sen reunavyöhykkeitä. Niiden kautta Helsingin ydinalueelle on muodostumassa monikeskuksinen kaupunkirakenne, jossa kantakaupungin eri osat erikoistuvat erilaisiin toimintoihin ja tarjoavat samalla uusia asuntoja. Pasilan alueesta voidaan sanoa muodostuvan metropolialueen kakkoskeskus tai keskustan laajentuma. Sen profilli ja skaala ovat varsin erilaiset ydinkeskustaan verrattuna. Tuleva raitiotieyhteys Raide-Jokeri taas tulee reunustamaan kantakaupungin laajenevaa ja tiivistyvää reunavyöhykettä Tukholman Tvärbananin tavoin ja siten rajaamaan uutta keskusta-alueita.

Kantakaupungin ulkopuolisista alakeskuksista yleiskaavassa suurimmiksi kehittyviksi keskuksiksi on tunnistettu Malmi ja Itäkeskus. Niiden kehittyminen monipuolisiksi keskusta-alueiksi vaatii kuitenkin yleiskaavan mukaan toimintojen monipuolistumista, vetovoiman kasvua sekä selkeän alueidentiteetin muodostumista. Malmi ja Itäkeskus näkyvät alakeskuksina eli väestön ja työpaikkojen keskittymänä myös Söderströmin (2014b) keskusanalyysissä, kuten myös Herttoniemi ja Vuosaari. Näiden lisäksi Käpylässä, Pitäjänmäellä ja Roihupellossa on nähtävissä työpaikkakeskittymät.

Ydinkeskustan ja alakeskusten verkosto vaikuttaa olevan Helsingin yleiskaavassa muotoiltu enemmän vallitsevan tilanteen mukaan kuin strategisen valinnan tuloksena. Se noudattaa keskuspaikkateorian keskustojen hierarkiaa, jossa saman tasoiset keskuksat ovat keskenään kilpailevia eikä toisiaan täydentäviä.

Uppbyggandet av flerkärnighet i Helsingfors

► Utvecklingen av samhällsstrukturen i Helsingforsregionen

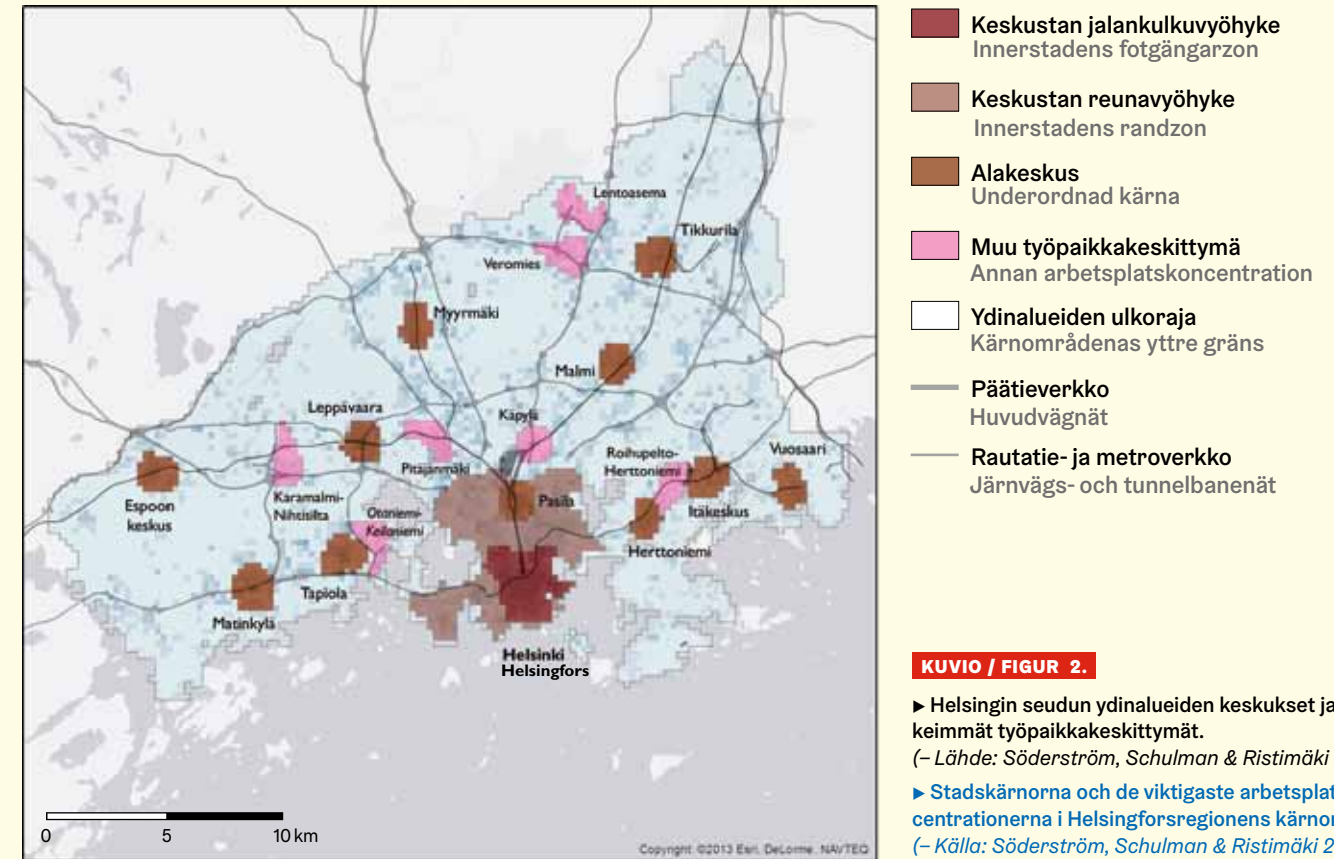
Centrala Helsingfors har vuxit utåt från stadens administrativa centrum i takt med att befolkningmängden har ökat. De tidiga förorterna Kottby, Munksnäs och Haga knöts till stadskärnan med spårvagnstrafiken och längs med järnvägsnätet har det funnits stationer för lokaltrafiken (t.ex. Äggelby, Malm, Mosabacka), där det har uppstått boendekoncentrationer. Dessa områden räckte inte till för att bosätta befolkningen på 1960-talet. Den dåvarande funktionalistiska tanken om att separera funktionerna och den samtida ökningen av motoriseringen gav upphov till förorter där servicen hade separerats till köpcentra som låg åtskilda från bostadsbyggnaderna (Schulman 2014, 51). På 1970–80-talen förbands endast en del av de nya förorterna med stadskärnan genom spårvägsnätet; Mårtensdalsbanan och tunnelbanesträckningen till Östra centrum.

► Främjandet av flerkärnighet i Helsingforsområdet

I den nya generalplanen för Helsingfors (Helsingfors stad 2016) eftersträvas i linje med idéen om flerkärnighet en tätare och mångsidigare nätverksstruktur för staden även utanför den traditionella innerstaden. Å andra sidan har också utbyggandet av innerstaden varit en bärande idé i generalplanen. Under de närmaste åren kommer nya projektområden att stärka och utvidga stadskärnan och dess randzoner. Genom dem håller det på att bildas en flerkärnig stadsstruktur i Helsingfors inre områden, där innerstadens olika delar specialiserar sig på olika funktioner och samtidigt erbjuder nya bostäder. Man kan säga att Böle bildar en andra kärna eller en expansion av stadskärnan i det metropolområde som bildas. Området har en mycket annorlunda profil och skala jämfört med innerstaden. Den kommande spårvägsförbindelsen, Spår-Jokern, i sin tur kommer att kanta den växande och allt tätare randzonen runt innerstaden på samma sätt som tvärbanan i Stockholm och därmed avgränsa den nya stadskärnans område.

Av de underordnade kärnorna utanför innerstaden har man i generalplanen identifierat Malm och Östra centrum som de största kärnorna under utveckling. För att dessa ska utvecklas till mångsidiga kärnor krävs enligt generalplanen emellertid mångsidigare funktioner, en ökning av attraktionskraften och att det uppstår en tydlig områdesidentitet. Också i Söderströms (2014b) analys av stadskärnor syns Malm och Östra centrum liksom även Herttonäs och Nordsjö som underordnade kärnor, alltså befolknings- och arbetsplatskoncentrationer i Kottby, Sockenbacka och Kasäkern.

Det verkar som att man i generalplanen för Helsingfors har format nätverket som stadskärnan och de underordnade kärnorna bildar mer efter den rådande situationen än som resultat av strategiska val. Det följer hierarkin för stadskärnor enligt centralortsteorin, enligt vilken stadskärnor av samma rang konkurrerar med varandra i stället för att komplettera varandra.

KUVIO / FIGUR 2.

- Helsingin seudun ydinalueiden keskuksat ja tärkeimmät työpaikkakeskittymät. (– Lähde: Söderström, Schulman & Ristimäki 2014)
- Stadskärnorna och de viktigaste arbetsplatskoncentrationerna i Helsingforsregionens kärnområden. (– Källa: Söderström, Schulman & Ristimäki 2014)

Helsingin seudun kuntien yhteisessä maankäyttösuunnitelmassa (MASU 2050) painotetaan omaleimaisten keskustien verkostoa sekä kaupunkirakenteen tiivistämistä ja saavutettavuuden parantamista erityisesti raideliikenteen avulla. Helsingin seudun maankäyttösuunnitelma osoittaa seudullista tahtotilaa ja on kuntien välinen aiesopimus. Se ei ole juridinen kaava. Sen lähtökohdana on Helsingin kaupunkiseudun MAL-sopimus¹ ja -visio, jossa seudun kehittämisen tavoitteena on luoda yhtenäisesti toimiva ja vetovoimainen metropolialue. Visiossa ja siitä johdetuissa suunnitelun kriteereissä puhutaan myös ekologisesta, taloudellisesta ja sosiaalisesta kestävästä kehityksestä, eheästä aluerakenteesta sekä omaleimaisten keskustien verkostosta. Suunnitelman mukaan aluerakenteen kehityksen tulisi ennen kaikkea perustua julkiseen liikenteeseen, mieluiten raideliikenteeseen ja siinä onkin hahmoteltu tavoiteltavia raideinvestointeja, jotka tukisivat seudun kehittämistä haluttuun suuntaan. Seudun alueiden kehittämispotentiaalia on tarkasteltu monien kriteerien pohjalta. Näistä keskeisinä esiin nousevat kaupunkirakenteen tiivistäminen ja palvelujen ja työpaikkojen saavutettavuuden parantaminen (Helsingin seudun maankäyttösuunnitelma 2015). Seutu nähdään kaupunkimattana, jota täplittävät palvelu- ja työpaikkakeskittymät ja liikenteen solmukohtat.

1) Maankäytön, asumisen ja liikenteen sopimus.

Den gemensamma markanvändningsplanen för kommunerna i Helsingforsregionen (MASU 2050) lyfter fram ett nätverk av karakteristiska kärnor, förtätning av stadsstrukturen och förbättring av tillgängligheten i synnerhet med hjälp av spårvägstrafiken. Markanvändningsplanen för Helsingforsregionen uttrycker den regionala viljan och är ett intentionsavtal mellan kommunerna. Den är ingen juridisk plan. Utgångspunkten för planen är Helsingfors stadsregions MBT-avtal¹ och -vision, där målet med den regionala utvecklingen är att skapa ett enhetligt fungerande och attraktivt metropolområde. I visionen och planeringskriterierna som härleds från den nämns också en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling, en sammanhängande regional struktur och ett nätverk med karakteristiska kärnor. Enligt planen bör utvecklingen av den regionala strukturen framför allt basera sig på kollektivtrafiken, helst spårvägstrafiken, och i planen skissas också upp investeringar i spårvägsnätet som eftersträvas och som skulle stödja den regionala utvecklingen i den önskade riktningen. Utvecklingspotentialen för områdena i regionen har granskats utifrån många kriterier. De viktigaste kriterierna som lyfts fram är en förtätning av stadsstrukturen och en förbättring av tillgängligheten av arbetsplatserna (Markanvändningsplan för Helsingforsregionen 2015). Regionen ses som en stadsmatta med ett mönster av service- och arbetsplatskoncentrationer samt trafikknutpunkter.

1) Avtalet om markanvändning, boende och trafik.

Maankäyttösuunnitelmassa on pyritty ”omailmeisten keskusten” käsitettä tarkastelemalla hahmottamaan, millaisista keskuksista seutu näyttäisi nyt ja tulevaisuudessa koostuvan. Luokittelu on tehty suunnitelman mukaan keskuksen luonteen ja roolin eikä määrällisten mittareiden perusteella, kuten Söderström (2014a) on tehnyt tutkimuksessaan. Helsingin kaupungin ulkopuoliset keskukset näyttäivät korostuvan MASU 2050:ssä. Helsingin ydinkeskustan, ”metropolikeskuksen”, lisäksi on tunnistettu 12 ”monipuolista kaupunkikeskusta”, joissa ”kaikki maankäyttömuodot ovat hyvin edustettuina”. Näistä yksikään ei sijaitse Helsingin kantakaupungin alueella, vaan yleiskaavassa mainitut Malmi ja Itäkeskus ovat alemman tason keskuksia.

Edellä mainittujen keskustyypien lisäksi luokittelu tunnistaa kolme hierarkista keskustyypistä: ”metropolin palvelukeskus”, ”pikkukaupunki” ja ”lähikeskus”. Malmi, Herttoniemi ja Vuosaari on luokiteltu ”pikkukaupungeiksi”, jotka ilmentävät paikallista kulttuuria ja kehittyvät paikallisen kysynnän ehdoilla. Itäkeskus on luokiteltu ”metropolin palvelukeskukseksi”. Tähän keskusluokkaan tavoitellaan pääkaupunkiseudulla tulevaisuudessa myös Söderströmin (2014b) tutkimuksessaan tunnistamia Aviapoliksen, Otaniemien-Keilaniemen sekä Pitäjänmäen työpaikkakeskittymiä, joiden nykyisiä toimintoja täydennettäneen asumisella. Lentotaseuden täydentäminen asuntokeskittymällä on toki haastavaa, koska lentomelualue rajoittaa asuntojen rakentamista.

I markanvändningsplanen har man genom att granska begreppet ”karakteristiska kärnor” försökt bilda sig en uppfattning om hurdana kärnor regionen verkar bilda av nu och i framtiden. Klassificeringen är gjord enligt planen utifrån kärnans karaktär och roll, inte baserat på kvantitativa mätare, såsom Söderström (2014a) har gjort i sin undersökning. I Helsingfors verkar de yttre kärnorna framhåvas i MASU 2050. Utöver Helsingfors innerstad, ”metropolens kärna”, har man identifierat tolv ”mångsidiga stadskärnor”, där ”alla former av markanvändning är väl representerade”. Inte en enda av dessa kärnor ligger i området för Helsingfors innerstad, utan Malm och Östra centrum som nämns i generalplanen är kärnor av lägre rang.

Utöver de ovan nämnda kärntyperna erkänner klassificeringen tre hierarkiska kärntyper: ”Metropolens centrum för service”, ”småstad” och ”närcentrum”. Malm, Herttonäs och Nordsjö har klassificerats som ”småstäder” som uttrycker den lokala kulturen och utvecklas på de villkor som den lokala efterfrågan ställer. Östra centrum har klassificerats som ”metropolens centrum för service”. Till denna centrumklass eftersträvas i huvudstadsregionen arbetsplatskoncentrationerna i Aviapolis, Otnäs-Kägeludden och Sockenbacka, vilka även Söderström (2014b) identifierar i sin undersökning, och vars nuvarande funktioner torde kompletteras med boende. Att komplettera flygplatsens område med en boendekonzentration är naturligtvis en utmaning, eftersom bullret från flygtrafiken sätter begränsningar för bostadsbyggandet.

HELSINGIN KKAUPUNKI/RIKU PIHLANTO

HELSINGIN KKAUPUNKI/JUSSI HELLISTEN

Työpaikkakehitys ei varsinaisesti kuulu MAL-toiminnan keskiöön, ja työpaikat tulevat esiin lähinnä rivien välistä puhuttaessa eri keskustasoista ja niiden toimintojen monipuolisuudesta: metropolin palvelukeskuksista työpaikkoja vielä löytynee monipuolisesti, mutta pikkukaupungeiksi luokitelluista enää lähinnä palvelujen parissa. Sen lisäksi on määritelty ”seudullisia teollisuus-, varasto- ja logistiikkakeskittymiä, jotka varaavat alueita muulta maankäytöltä”. Yksikään näistä alueista ei sijaitse Kehä III:n sisäpuolella, vaikkakin sen varrella.

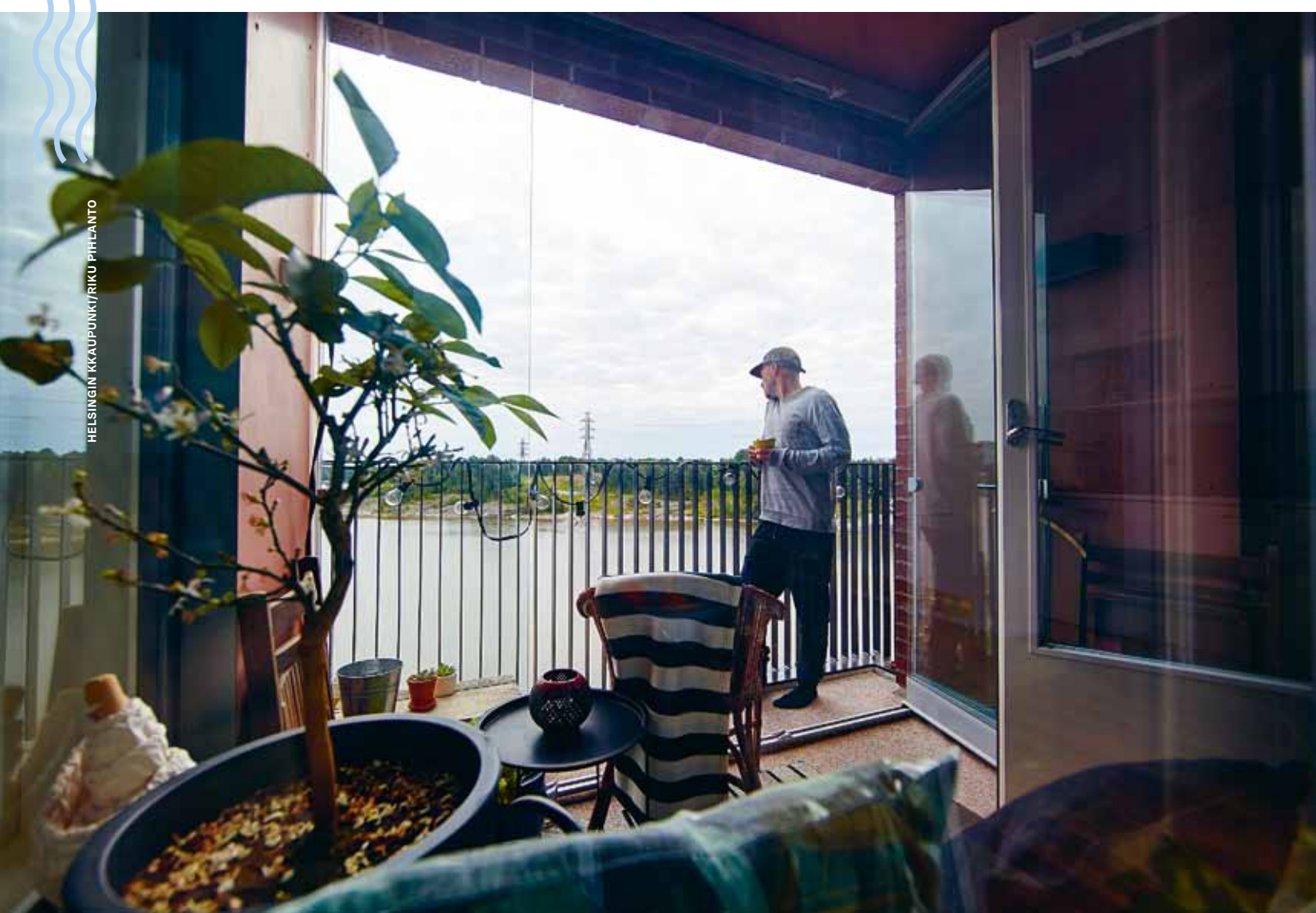
MASU 2050 tarjoaa nykyhetkestä kumpuavan skenaarion Helsingin seudun kasvulle. Kokeellisen keskustarkastelunsa kautta se tarjoaa kuvan kasvavasta kaupunkiseudusta, jonka kehitys keskittyy 5–6 kehityskäytävän, ”sormen”, varrelle ja niitä pitkin pääkaupunkiseudulta ulospäin. Se tarjoaa ennen kaikkea kuvan asumisen ja liikenteen kehittymismahdollisuuksista ja -tavoitteista. Tavoitteiden ja keinojen kuvailussa nousee myös väistämättä esiin haasteena nähtävä yhdyskuntarakenteen hajautuminen ja autoistuminen. Fyysisen kaupunkirakenteen kehittäminen korostuu, mutta metropolialueen vetovoimaisuuden saavuttamisen keinoja ei ole kuvailtu. Monikeskuisuuden näkökulmasta MASU 2050:n antama kuva vahvistaa seudun nykyistä varsin yksikeskuksista rakennetta, jossa Helsingin kantakaupunki on seudun ainoa vahva keskus.

Arbetsplatsutvecklingen hör egentligen inte till de centrala frågorna i MAL-verksamheten och arbetsplatserna träder fram närmast mellan raderna, när man diskuterar kärnornas olika rang och mångsidigheten hos funktionerna i dem: i metropolens centrum för service torde man ännu kunna hitta ett mångsidigt urval arbetsplatser, men i de kärnor som klassificeras som småstäder finns arbetsplatserna närmast inom servicen. Utöver detta har man definierat ”regionala industri-, lager- och logistikkoncentrationer som reserverar områden från annan markanvändning”. Inget av dessa områden ligger innanför Ring III, några längs med den.

MASU 2050 erbjuder ett på nuläget baserat scenario för tillväxten i Helsingforsregionen. Genom sin experimentella studie av kärnor erbjuder det en bild av en växande stadsregion vars fokusområden ligger längs med 5–6 utvecklingskorridorer, ”fingrar”, och sträcker sig utåt från huvudstadsregionen längs med dem. Framför allt skapar den en bild av utvecklingsmöjligheterna och -målen för boendet och trafiken. I beskrivningen av målen och medlen lyfts oundvikligen även fram decentraliseringen av samhällsstrukturen och motoriseringen som bör ses som en utmaning. Utvecklingen av den fysiska stadsstrukturen får en framträdande roll, men medlen för att uppnå attraktionskraft för metropolområdet har inte beskrivits. Ur perspektivet för flerkärnighet stärker den bild som fås från MASU 2050 regionens nuvarande, mycket enkärniga struktur, där Helsingfors innerstad är regionens enda starka kärna.

PIKABAY

HELSINGIN KKAUPUNKI/RIKU PIHLANTO

Hierarkkisesti muotoiltu keskusten jako eriluonteisiin keskustyyppeihin luo myös mielikuvan kuhunkin kategoriaan sijoittuvien keskusten luonteesta. Tietyillä keskuksilla nähdään suunnitelman mukaan olevan potentiaalia nousta seuraavalle keskustasolle, mikä saattaa kannustaa suunnittelemaan keskuksen rakennetta kaupunkimaisemmaksi. Kun katsotaan seudun muuttoliikkeen suuntia vuosina 2010–15, nähdään, että kaupunki- ja palvelurakennetta tiivistäneiden ja/tai perinteisten kuntakeskusten (esim. Järvenpää, Sipoo ja Kirkkonummi) asukasluku on kasvanut enemmän kuin kunnissa, joissa aluerakenteen kehittymiseen ei ole pyritty vaikuttamaan yhtä voimakkaasti (esim. Nurmijärvi ja Kerava). (ks. esim. HS 12.4.2018)

Suunnitelmassa korostetaan julkisen liikenteen merkitystä ja Helsingin seudulla joukkoliikenteen käyttäjämäärät ovatkin väestön ohella kasvaneet. Vuonna 2016–17 valmistuneista asunnoista 66 prosenttia sijoittui kestävin kulkutavoin hyvin saavutettaville alueille MAL-sopimuksen seurantaraportin mukaan. Työpaikat sijaitsevat kuitenkin enenemässä määrin keskusten ulkopuolella, ja jotta saavutettaisiin asetetut päästötavoitteet, tarvitaan nykyistä tehokkaampia toimenpiteitä. (Ympäristöministeriö 2018)

Kaupunkien vertailu

Helsingin ja Tukholman keskukset ovat valtakunnallisia palvelu- ja kaupallisia keskuksia, joissa on palveluja ja hallinnollisia instituutioita, joita ei muualta maasta löydy. Ne ovat sen vuoksi alueensa luonnollisia magneetteja. Monet muut tekijät näissä kaupungeissa ovat kuitenkin yllättävänkin erilaisia.

► Maa-alan vaikutus kaupunkien monikeskuksisuuteen

Helsingin ja Tukholman kaupunkeja yhdistää maa-alueen rajallisuus: Helsingissä ydinkeskusta sijaitsee niemellä ja Tukholmassa saarilla. Tukholman keskustan saarisijainti on vaikuttanut liikennetarkoituksiin. Valtaosa liikenneyhteyksistä kulkee ydinkeskustan suuntaan ja sen kautta, koska siellä sijaitsee perinteisesti suurin osa työpaikoista ja palveluista. Keskustan suhteellisen aseman korostuminen on aiheuttanut muun muassa raideliikenteelle kapasiteettiongelmia, joita on viime vuosina parannettu rakentamalla lisäraiteita lähijunaliikenteen käyttöön. Vanhan kaupungin kohdalla liikenneväylille tarjoutuva tila on kapeimmillaan ja sitä kutsutaankin Tukholman ampiavisvyötäröksi.

Helsinki sen sijaan on merenrantakaupunki, jonka keskustan rakentamista ei poikittaisliikenne häiritse samalla tavalla kuin Tukholmassa. Toisaalta ydinkeskustaa ympäröivä maa-ala on huomattavasti pienempi kuin Tukholmassa (Söderström 2014a, 118), mikä vaikuttaa mahdollisuuksiin hyödyntää keskustan palveluita. Helsingin ja koko seudun kasvussa ja tiivistyessä nousee tarve keskustan kasvupainetta helpottaviin alakeskuksiin.

► Raideliikenteen vaikutus kaupunkien monikeskuksisuuteen

Raideliikenteen vaikutukset toimintojen keskittyneisyyteen ovat erilaisia Tukholmassa ja Helsingissä. Söderström

Den hierarkiska uppdelningen av kärnorna till kärntyper med olika karaktär skapar också en föreställning om den karaktär som kärnorna i de olika kategorierna har. Enligt planen anses vissa kärnor ha potential att stiga till nästa rang, vilket kan sporra planeringen av kärnans struktur i en mer urban riktning. Vid betraktande av riktningarna för flyttrörelserna i regionen åren 2010–2015 ser man att invånarantalet har vuxit i de kommuncentra som förtätat sin stads- och servicestruktur och/eller i traditionella kommuncentra (t.ex. Träskända, Sibbo och Kyrkslätt) mer än i de kommuner där man inte har försökt påverka regionens utveckling i lika hög grad (t.ex. Nurmijärvi och Kerava). (Se t.ex. HS 12.4.2018)

I planen framhävs kollektivtrafikens betydelse och i Helsingforsregionen har antalet användare av kollektivtrafiken vuxit vid sidan av befolkningen. Enligt MBT-avtalets uppföljningsrapport var 66 procent av bostäderna som färdigställdes 2016–2017 belägna i områden som enkelt kan nås med hållbara färd-sätt. Allt fler arbetsplatser ligger dock utanför kärnorna och för att uppnå de satta utsläppsmålen behövs effektivare åtgärder än de man använder sig av idag. (Miljöministeriet 2018)

Jämförelse av städerna

Stadskärnorna i Helsingfors och Stockholm är riksomfattande centra för service och kommers med tjänster och administrativa institutioner som inte finns att hitta på andra ställen i landet. Av denna anledning är de naturliga magneter för sina respektive områden. Många andra faktorer är dock förvånansvärt olika i städerna.

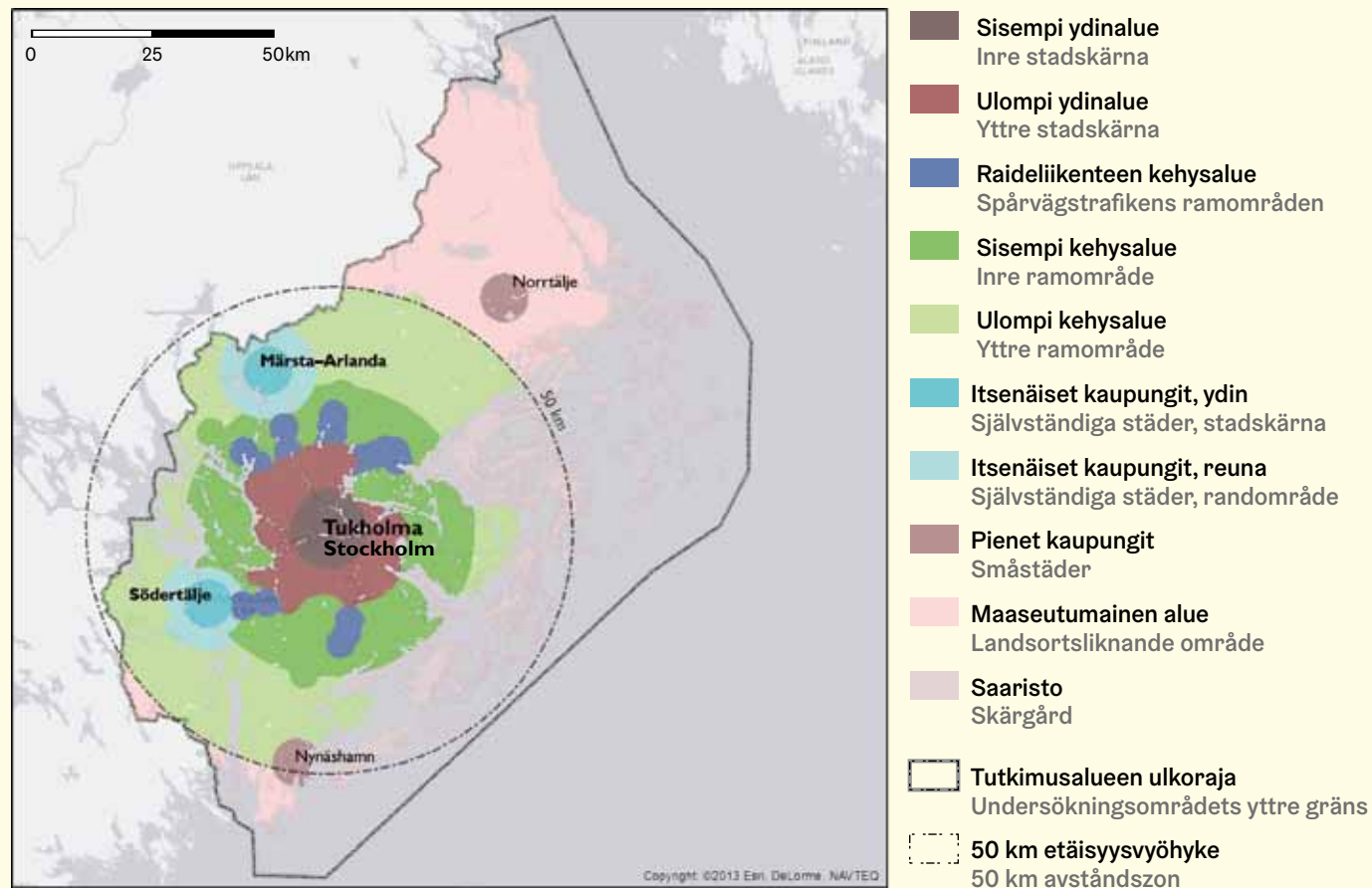
► Ytans inverkan på städernas flerkärnighet

Helsingfors och Stockholm har det gemensamt att ytan är begränsad. Helsingfors stadskärna ligger på en udde, Stockholms på öar. I Stockholm har stadskärnans placering på öar påverkat trafiklösningarna. Merparten av trafikförbindelserna går i riktning mot och via stadskärnan, eftersom det är här som den största delen av arbetsplatserna och tjänsterna traditionellt sett legat. Betoningen av stadskärnans relativa ställning har bland annat orsakat kapacitetsproblem för spårvägstrafiken, vilka man under de senaste åren åtgärdat genom att bygga ytterligare spår för pendeltågen. Vid Gamla stan är utrymmet som trafiklederna förfogar över som smalt, och detta ställe kallas också Stockholms getingmidja.

Helsingfors däremot är en kuststad där uppbyggnaden av stadskärnan inte störs av den tvärgående trafiken på samma sätt som i Stockholm. Å andra sidan är ytan runtom stadskärnan betydligt mindre än i Stockholm (Söderström 2014a, 118), vilket påverkar möjligheterna att utnyttja tjänsterna i centrum. När Helsingfors och hela regionen växer och förtätas, uppstår behovet av underordnade kärnor som tar bort en del av tillväxttrycket på stadskärnan.

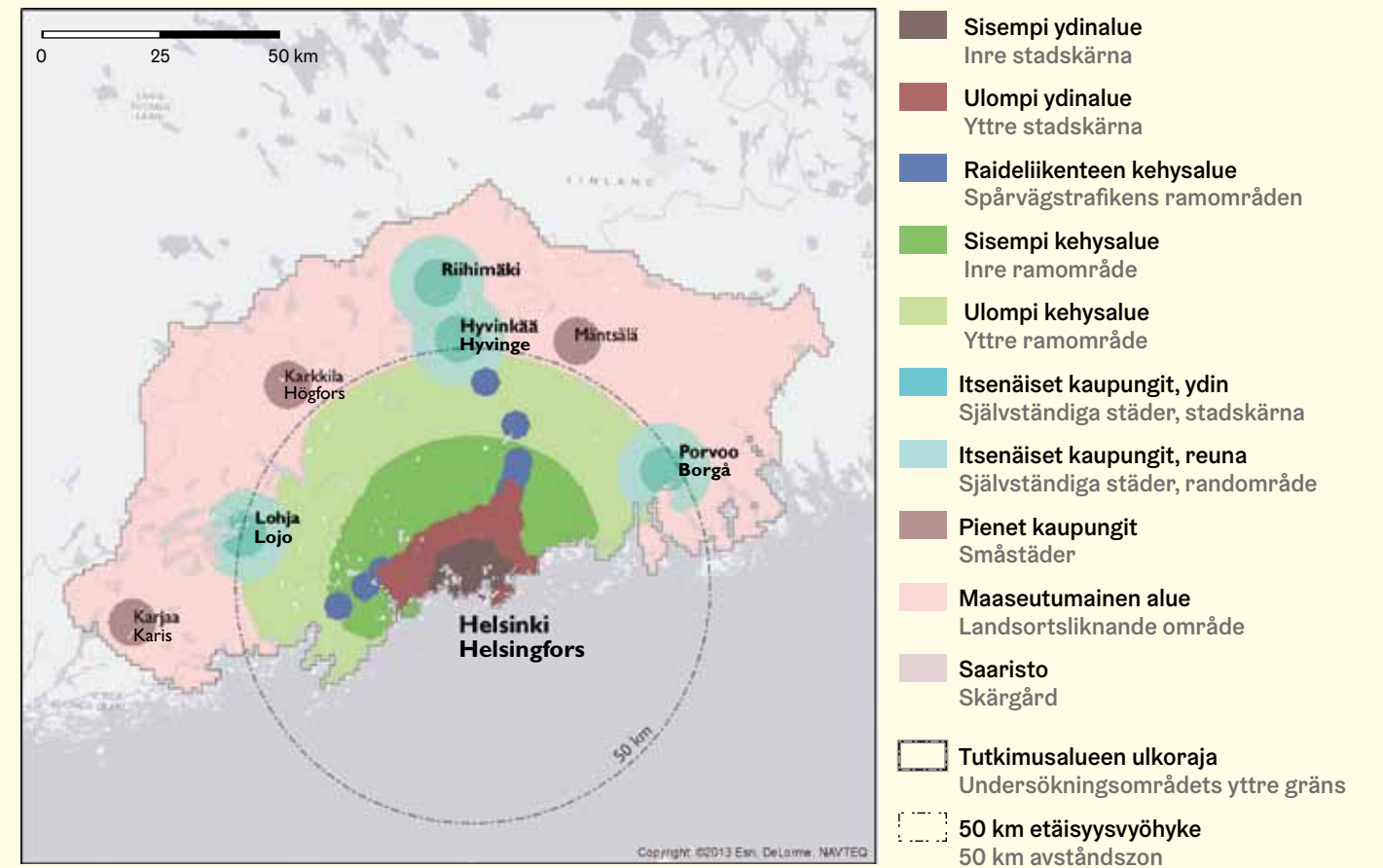
► Spårvägstrafikens inverkan på städernas flerkärnighet

Spårvägstrafiken påverkar koncentrationen av funktioner i Stockholm och Helsingfors på olika sätt. Enligt Söderströms (2014a) utredning kan man i Stockholm identifiera

KUVIO / FIGUR 3A.

► Tukholman toiminnallisen kaupunkialueen etäisyysperustainen aluejako ja aluetyypit. (– Lähde: Söderström, Schulman & Ristimäki 2014)
 ► Avståndsberad regional fördelning av funktionella stadsregioner och regiontyper i Stockholm. (– Källa: Söderström, Schulman & Ristimäki 2014)

KUVIO / FIGUR 3B.

► Helsingin toiminnallisen kaupunkialueen etäisyysperustainen aluejako ja aluetyypit. (– Lähde: Söderström, Schulman & Ristimäki 2014)
 ► Avståndsberad regional fördelning av funktionella stadsregioner och regiontyper i Helsingfors. (– Källa: Söderström, Schulman & Ristimäki 2014)

min (2014a) selvityksen mukaan Tukholmasta voidaan identifoida kuusi sormimaista raidekäytävää, joihin työpaikat ja asuminen ovat keskittyneet. Tukholmassa on jo sotien jälkeisestä ajasta alkaen pystytty toteuttamaan joukkoliikenneorientoitunutta suunnittelua (Regionplanekontoret 2009). Helsingissä keskustan ydinalueen ulkopuolelle ulottuvia raidekäytäviä on ainoastaan kaksi. Helsingin seudulla ei ole syntynyt samanlaista yhtenäistä nauhamaista kaupunkirakennetta kuin Tukholman seudulla. (Söderström 2014a, 132) Helsingissä raideyhteydet eivät siis tavoita kuin osan seudun pääsuunnista ja muualla joudutaan turvautumaan muihin liikennemuotoihin, usein yksityisautoiluun (vrt. esim. väestön suhteutettu henkilöautojen määrä).

Vaikka Helsingin kaupunkiseutu on edelleen hyvin henkilöautoriippuvainen (Ympäristöministeriö 2018, 12), raiteilla kulkevan joukkoliikenteen kehitys Helsingissä on kuitenkin paranemassa muun muassa Länsimetron ja Kehäradan myötä. Helsingissäkin on siis palattu joukkoliikennekeskeiseen ajatteluun kaupunkialueen kehittämisessä. MAL-sopimuksessa kuvatut infrastruktuurihankkeet ovat edenneet suunnitellusti ja vuosina 2016–2017 86 prosenttia Helsingin seudun asuntotuotannosta on sijoittunut MAL-sopimuksen mukaisille asumisen ensisijaisille kohdealueille (Ympäristöministeriö 2018, 5).

sex spårvägskorridorer av fingermodellen, till vilka arbetsplatserna och boendet har koncentrerats. I Stockholm har man redan sedan efterkrigstiden kunnat genomföra en kollektivtrafiksorienterad planering (Regionplanekontoret 2009). I Helsingfors finns endast två spårvägskorridorer som sträcker sig utanför stads kärnan. I Helsingforsregionen har det inte uppstått en likadan enhetlig och bandformig stadsstruktur som i Stockholmsregionen. (Söderström 2014a, 132) Med andra ord när spårvägsförbindelserna i Helsingfors endast en del av regionens huvudriktningar och på andra ställen måste man ty sig till andra trafikformer, ofta privatbilismen (jfr t.ex. antalet personbilar i proportion till befolkningsmängden).

Även om Helsingfors stadsregion fortfarande är mycket beroende av personbilar (Miljöministeriet 2018, 12), sker det dock förbättringar i den spårburna kollektivtrafiken i Helsingfors, bland annat i och med Västmetron och Ringbanan. Även i Helsingfors har man alltså återgått till ett kollektivtrafikscntreerat tänkande i utvecklingen av stadsregionen. De infrastrukturprojekt som beskrivs i MBT-avtalet har fortskridit enligt planerna och åren 2016–2017 placerade sig 86 procent av bostadsproduktionen i Helsingforsregionen på primära målområden för boende enligt MBT-avtalet (Miljöministeriet 2018, 5).

► **Väestönkasvun vaikutus kaupunkien monikeskisuuteen**

Tukholmaa ja Helsinkiä vertailtaessa muistetaan usein mainita Tukholman suurempi koko. Jos väestömäärää mitataan absoluuttisesti, Tukholman keskustassa ja sen tuntumassa asuu kaksi kertaa enemmän ihmisiä kuin Helsingissä ja myös työpaikkojen osuus on suurempi. Tukholman keskusta onkin Helsinkiä vahvempi väestö- ja työpaikkakeskittymä.

Yhdyskuntarakenteen hajautuminen on Helsingin seudulla hidastunut, mutta vielä vuosina 2000–2010 väestö kasvoi suhteellisesti eniten seudun kehysalueilla pääkaupunkiseudun ulkopuolella (Söderström 2014a, 119). Tukholmassa väestö keskittyi puolestaan suhteellisesti enemmän raideliikenteen kehysalueelle, mikä on vahvistanut niiden varrelle kehittyneitä alakeskuksia.

► **Työpaikkojen sijainti monikeskuisella kaupunkiseudulla**

Työpaikkojen keskittyneisyys on molemmissa kaupungeissa suurempaa kuin väestön eli molemmat seudut ovat vahvasti pääkeskusten ja niiden lähiympäristön hallitsemia). Tukholmassa uusien työpaikkojen kasvu on keskittynyt sisemmälle tai ulommalle ydinalueelle, Helsingissä ulommille esikaupunkialueille. Tukholmassa työpaikkoja on syntynyt myös ala-

► **Befolkningstillväxtens inverkan på städernas flerkärnighet**

När Stockholm och Helsingfors jämförs med varandra nämns ofta det faktum att Stockholm är större. I en absolut mätning av befolkningsmängden bor det i Stockholms innerstad och i dess närhet dubbelt så många människor som i Helsingfors och även andelen arbetsplatser är större. Stockholms innerstad är alltså en starkare befolknings- och arbetsplatskoncentration än Helsingfors.

Decentraliseringen av samhällsstrukturen har saktats ned i Helsingforsregionen, men ännu åren 2000–2010 ökade befolkningen proportionerligt sett mest i regionens ramområden utanför huvudstadsregionen (Söderström 2014a, 119). I Stockholm däremot koncentrerade sig befolkningen relativt sett mer till spårvägstrafikens ramområden, vilket har stärkt de underordnade kärnor som utvecklats längs med spårvägarna.

► **Placeringen av arbetsplatser i en flerkärnig stadsregion**

Arbetsplatskoncentrationen är i båda städerna starkare än befolkningskoncentrationen: med andra ord domineras båda regionerna starkt av huvudkärnorna och deras näromgivning. I Stockholm har tillväxten av nya arbetsplatser koncen-

keskuksissa (erityisesti Sundbyberg–Solna ja Kista), jotka ovat kaupunkirakenteeltaan jo keskustamaisia (Söderström 2014, 123a, 125a, 146a).

Merkittävimmät työpaikkojen tihentymät kiertävät siis kehämäisesti Tukholman keskustan reunavyöhykettä, ja vanhojen aluekeskusten tarjoamat toiminnot täydentyvät entistä monipuolisemmiksi työpaikkojen myötä. (Söderström 2014b, 156, 173) Toimistojen siirtyminen keskustasta ulospäin joutuu osittain keskustan ruuhkautumisesta ja toimitilavuokrien korkeasta tasosta. Myös kaupungin virastojen hajasijoittamisesta lähiöihin keskustellaan.

Tukholman seudulla uudet toimistokeskittymät sijoittuvat kantakaupungin reunoille ja jatkeeksi, eikä keskustan ulkopuolelle ole syntynyt samanlaisia alakeskusten ulkopuolisia työpaikka-alueita kuin Helsingin seudulla. Työpaikkatiheys on

trerat sig till det inre eller yttre kärnområdet, i Helsingfors i sin tur till de yttre förortsområdena. I Stockholm har arbetsplatser uppstått också i de underordnade kärnorna (i synnerhet Sundbyberg–Solna och Kista), som redan har en centrumliknande stadsstruktur (Söderström 2014, 123a, 125a, 146a).

Med andra ord ligger de mest betydande arbetsplatsförtätningarna i en ring runt Stockholms innerstads randzon och i och med arbetsplatserna kompletteras de funktioner som de gamla regionala kärnorna erbjuder och blir allt mångsidigare. (Söderström 2014b, 156, 173) Orsaken till att kontor flyttar utåt från innerstaden är dels rusningen i innerstaden och dels de höga lokalyrorna. Också en decentraliserad placering av stadens ämbetsverk till förorterna diskuteras.

I Stockholmsregionen placeras nya kontorskoncentra-

laskenut Helsingin seudulla 2000-luvulla yli kymmenen prosenttia (Rehunen, Ristimäki, Strandell, Tiitu & Helminen 2018, 66). Keskusta-alueiden ulkopuoliset työpaikka-alueet heikentävät keskustan vetovoimaa ja ne voidaan saavuttaa vain käyttämällä henkilöautoa.

Monikeskuksisuus strategisessa kehittämisessä

Monikeskuksisuus on sekä Helsingin että Tukholman seudulla maankäytön suunnittelun ja strategisen aluekehittämisen tavoitteena. Sen avulla pyritään jäsentämään seutua ja hallitsemaan väestönkasvun synnyttämää painetta. Myös Söderström ja Schulman (2014, 82) huomioivat, että molemmilla seuduilla keskeisistä suunnittelukysymyksistä on muodostunut yhä enemmän seudullisia, koko metropolialuetta koskevia. Haasteina nähdään poikittaisten raideyhteyksien puutteellisuus sekä alakeskusten laadukkaampi ja kaupunkimaisempi asointiympäristö. Myös pyöräilyn merkitys on nostettu esiin.

Tukholma on pitkään ollut lähialueensa selkeästi suurin kaupunki, mikä lienee helpottanut seudullista yhteistyötä kuntien välisen kilpailuaseman puuttuessa. Seudun aluekehityssuunnitelma RUFSS poikkeaa tietyn osin MASU 2050:stä. RUFSSissa on selkeästi valittu kahdeksan keskusta, joiden toimintoja pyritään kehittämään. MASU 2050 -dokumentissa keskitytään ensisijaisesti kehitettäviin vyöhykkeisiin keskusten sijaan.

Tukholmassa valittu näkökulma korostaa nykyisen rakenteen täydentämistä ja kehittämistä. RUFSSissa kaikki keskustamaiset alueet eivät ole saaneet alueellisen kaupunkikeskuksen statusta. Tämä ei kuitenkaan ole

tioner på innerstadens randområden och som en förlängning av denna, och utanför innerstaden har det inte uppstått likadana arbetsplatsområden utanför de underordnade kärnorna som i Helsingforsregionen. Arbetsplatstätheten har i Helsingforsregionen minskat över tio procent under 2000-talet (Rehunen, Ristimäki, Strandell, Tiitu & Helminen 2018, 66). Områden med arbetsplatser som är belägna utanför kärnområdena minskar kärnornas attraktionskraft och de nås endast med personbil.

Flerkärnighet i den strategiska utvecklingen

Flerkärnighet är i både Helsingfors- och Stockholmsregionen målet för planeringen av markanvändningen och den strategiska regionala utvecklingen. Med dess hjälp försöker man strukturera regionen och kontrollera det tryck som befolkningsökningen skapar. Också Söderström och Schulman (2014, 82) fäster uppmärksamhet vid att de centrala planeringsfrågorna i båda regionerna i allt större omfattning blivit regionala, de berör hela metropolområdet. Bristerna i de tvärgående spårvägsförbindelserna och en högre kvalitet och en mer urban karaktär hos servicemiljön i de underordnade kärnorna ses som utmaningar. Också cyklingens betydelse har lyfts fram.

Stockholm har redan länge varit den klart största staden i sin region, vilket torde ha underlättat det regionala samarbetet då en konkurrenssituation mellan kommunerna har uteblivit. Regionens regionala utvecklingsplan RUFSS avviker från MASU 2050 till vissa delar. I RUFSS har man gjort ett tydligt urval av åtta kärnor, vars funktioner man försöker utveckla. I MASU 2050-dokumentet ligger fokus framför allt på utvecklingszoner i stället för kärnor.

I det perspektiv som valts i Stockholm framhävs kompletteringen och utvecklingen av den nuvarande strukturen. I RUFSS har inte alla områden

Monikeskuksisuuden avulla pyritään jäsentämään seutua ja hallitsemaan väestönkasvun synnyttämää painetta.

PIKABAY

hidastanut esimerkiksi Tyresön kunnan keskustan (Bollmoran keskus) tai Nackan kunnan kehittämistä. Strategioiden voidaan sanoa osittain luovan tulevaisuuden keskuksia kuvaamalla ne sellaisina, sillä valituissa kaupunkikeskustoissa on jäljellä runsaasti kehittämispotentiaalia.

Helsingin ja Tukholman haasteet monikeskuksisen tavoitetilan taustalla eroavat toisistaan. Tukholman seudulla koettiin 1970–90-luvuilla aluerakenteen hajautumista ja 2000-luku on puolestaan leimannut voimakas väestönkasvu ja kaupunkirakenteen tiivistyminen. Helsingin seudulla kasvava väestö hajautui voimakkaasti 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä ja painottui kehys- ja haja-asutusalueille, jopa absoluuttisilla määrillä mitattuna enemmän verrattuna Tukholmaan (Söderström 2014a, 146). Helsingin seudulla on lisäksi syntynyt erillisiä toimitila-alueita liikenneväylien risteyskohtiin.

Monikeskuksisuus tarjoaa vastauksen sekä hajaantumiseen että väestönkasvuun: hajautuvassa aluerakenteessa monikeskuksisuudella pyritään säilyttämään ja nostamaan olemassa olevien keskusten roolia toimintojen keskuksena ja väestön kasvaessa voimakkaasti kasvua taas pyritään jatkamaan useampaan keskukseseen.

Strategiset kaupunki- ja aluekehityssuunnitelmat perustuvat laajoihin tausta-analyysiin ja alueen toimijoiden välisissä neuvotteluissa saavutettuihin priorisointeihin ja kompromisseihin. Sekä Helsingissä että Tukholmassa kehityssuunnitelmista ja visioista voidaan löytää samankaltaisia välineitä seutujen yhdyskuntarakenteissa ja yhteiskuntakehityksessä tunnistettuihin haasteisiin. Haasteet ja taustatekijät poikkeavat jonkin verran toisistaan, mutta monikeskuksisuus nähdään työkaluna, jolla kehitystä voidaan molemmissa kaupungeissa viedä toivottuun suuntaan. ■

Anu Henriksson toimii tutkijana Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikössä.

med karaktären av en kärna fått statusen av en stadskärna. Detta har ändå inte saktat ned utvecklingen av till exempel Tyresö kommuns centrum (Bollmora) eller Nacka kommun. Man kan säga att strategierna delvis skapar framtidens kärnor genom att beskriva dem som sådana, eftersom de stads-kärnor som valts ut ännu har en stor utvecklingspotential.

Utmaningarna bakom den flerkärniga målbilden i Helsingfors och Stockholm skiljer sig från varandra. I Stockholmsregionen upplevdes på 1970–90-talen en decentralisering av den regionala strukturen och 2000-talet i sin tur har präglats av en kraftig befolkningsökning och en förtätning av stadsstrukturen. I Helsingforsregionen spred sig den växande befolkningen kraftigt under 2000-talets första årtionde och fokus låg på ramområden och glesbygdsområden, i absoluta tal rentav mer än i Stockholm (Söderström 2014a, 146). I Helsingforsregionen har det dessutom uppstått separata områden med affärslokaler i trafikledernas korsningsområden.

Flerkärnigheten erbjuder ett svar på både decentraliseringen och befolkningsökningen: i en regional struktur som decentraliseras försöker man genom flerkärnighet bevara och lyfta de befintliga kärnornas roll som centrum för funktioner och den kraftiga befolkningsökningen försöker man i sin tur bemöta genom att fördela tillväxten på flera kärnor.

De strategiska planerna för stadsutvecklingen och den regionala utvecklingen baserar sig på omfattande bakgrundsanalyser och på de prioriteringar och kompromisser som uppnåtts i förhandlingar mellan aktörerna i regionen. I både Helsingfors och Stockholm kan man i utvecklingsplanerna och visionerna hitta liknande verktyg för hantering av de utmaningar som upptäckts i regionernas samhällsstrukturer och samhällsutveckling. Utmaningarna och bakgrundsfaktorer skiljer sig från varandra i någon mån, men flerkärnigheten ses som ett verktyg med vilket utvecklingen kan styras i den önskade riktningen i båda städerna. ■

Kirjallisuus | Litteratur:

- Helsingin kaupunki [Helsingfors stad] (2016). Helsingin yleiskaava. Selostus. Kaupunkikaava. Helsingin uusi yleiskaava. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2016:3.
- Helsingin seudun maankäyttösuunnitelma (MASU 2050) (2015). Helsingin seudun yhteistyökokous 24.3.2015.
- HS (2018). Nurmijärvi-ilmio on nyt Järvenpää-ilmio – Helsingin kehyskuntiin virtaa perheellisiä, korkeakoulutettuja ja työssäkäyviä uusia asukkaita. Helsingin Sanomat 12.4.2018.
- Regionplanekontoret (2009): Tätare Stockholm. Analyser av förtätningspotentialen i den inre storstadsregionens kärnor och tyngdpunkter. Underlag till RUFSS 2010 och Stockholms översiktsplan. Rapport 8:2009
- Rehunen A, Ristimäki M, Strandell A, Tiitu M & Helminen V (2018). Katsaus yhdyskuntarakenteen kehitykseen Suomessa 1990–2016. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 13/2018.
- Schmitt, Greve Harbo, Tepecik Diş & Henriksson (2013): Urban Resilience and Polycentricity: The Case of the Stockholm Urban Agglomeration. Kirjassa Eraydin & Taşan-Kok (toim.): Resilience Thinking in urban Planning. Springer Netherlands, Dordrecht. 197–209
- Schmitt, P. Volgmann, K., Münter, A. & Reardon, M. (2015). Unpacking polycentricity at the city-regional scale: Insights from Dusseldorf and Stockholm, European Journal of Spatial Development, 59.
- Schulman, H. (2014): Helsingin kehityskuva. Kirjassa Söderström, Schulman ja Ristimäki (toim.)(2014): Pohjoiset suurkaupungit, 39–61.
- Stockholm läns landsting (2010): Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen (RUFSS 2010). R 2010:5.

Anu Henriksson arbetar som forskare vid Helsingfors stadskansliens enhet stadsforskning och statistik.

- Stockholm stad (2010): Promenadstaden. Översiktsplan för Stockholm. Stadsbyggnadskontoret, Tukholma.
- Söderström, P. (2014a): Helsingin ja Tukholman kaupunkiseutujen vertailu. Kirjassa Söderström, Schulman ja Ristimäki (toim.)(2014): Pohjoiset suurkaupungit, 118–146.
- Söderström, P. (2014b): Monikeskuksisuus Helsingin ja Tukholman kaupunkiseuduilla. Kirjassa Söderström, Schulman ja Ristimäki (toim.)(2014): Pohjoiset suurkaupungit, 156–175.
- Söderström, Schulman ja Ristimäki (toim.)(2014): Pohjoiset suurkaupungit. Suomen ympäristökeskuksen julkaisuja 2.
- Söderström & Schulman (2014a): Metropolialueen hallinto ja suunnittelu. Kirjassa Söderström, Schulman ja Ristimäki (toim.)(2014): Pohjoiset suurkaupungit, 234–243.
- Söderström & Schulman (2014b): Yhteenvedo kaupunkiseutujen kehityksestä. Kirjassa Söderström, Schulman ja Ristimäki (toim.)(2014): Pohjoiset suurkaupungit, 82–87.
- Ympäristöministeriö [Miljöministeriet] (2015): Valtion ja Helsingin seudun kuntien välinen maankäytön, asumisen ja liikenteen sopimus 2016–2019. YM19/5511/2015.
- Ympäristöministeriö [Miljöministeriet] (2018): Maankäytön, asumisen ja liikenteen (MAL) sopimusten 2016–2019 toteutuminen ja MAL-menettelyn vaikuttavuus Helsingin, Tampereen, Turun ja Oulun kaupunkiseuduilla. Yhteenvedo.

HELSINGIN KAUPUNKI/RIKU PIHLANTO

Summary in English

HELSINGIN KAUPUNKI / RIKU PIHLANTO

SEPPÖ LAAKSO • HEIKKI LOIKKANEN:

Urbanisation – a recent phenomenon or a long-term trend?

The rate of urbanisation in Finland is still low compared to European average, and the cities are characterised by a relatively loose urban structure. In the past few years, however, the trend has turned from extensive to intensive growth. The centres and subcentres of the urban areas are not particularly ‘urban’; they have too few jobs and population to accelerate a market potential required for a growth spiral. The inefficient land use and traffic structures of the urban areas has had a weakening impact on the productivity of the private and public sector, as well as the housing and job markets. Land use and traffic solutions in urban areas are issues that can be addressed politically, not mere natural geography. While population growth, job growth and intensification of land use in urban areas are not ends in themselves, these structural properties can make a positive contribution to people’s welfare, economic productivity and housing and job markets. ■

KATJA VILKAMA • JUKKA HIRVONEN:

Areal differentiation in Helsinki: two approaches to monitoring segregation

Identifying and understanding the dynamics of residential segregation is essential for cities to be able to focus their efforts in combatting these developments in an efficient way. Segregational development can be approached in terms of the differences between either population groups or neighbourhoods. The principal aim of this article is to discuss these approaches and apply them to the present situation in Helsinki. The analysis shows that the level of ethnic segregation in Helsinki is still relatively low, but there are considerable differences between immigrant groups. The differences between neighbourhoods in terms of the share of people with a foreign mother tongue have grown significantly since 2005. Meanwhile, an analysis of income segregation showed that the differences in income levels between population groups on one hand, and between neighbourhoods on the other hand, have not increased to a great extent since 2005. ■

● PASI SAUKKONEN:

The world in the city – the city in the world

Movement of people in and out of cities is a sign of vitality and attraction of urban areas. At the same time the inward migration involves various questions related to control: who is allowed to stay and live in the city, and on what condition they are full members, as it were, of the urban community. The multicultural nature of an urban community – the fact that its members differ from one another in various ways – signifies that cities small and large constantly need to seek working solutions to organise this diversity. The past few decades have made Helsinki and its metropolitan area ethnically and culturally more diverse than previously. Therefore, the ability to organise its internal diversity is also a crucial future task for Helsinki if it desires to maintain and further develop its current functionality. This task is not easy given the current political climate where new forms of nationalism are gaining traction. For a successful city, inward and outward migration produces good, bad and neutral consequences. With determined and evidence-based policy-making, Helsinki and other cities still have full opportunities to benefit from this development and minimise its possible negative impact. ■

PEKKA MUSTONEN:

From urban to urban – why are city-dwellers so interested in travelling to other cities?

Large metropolises almost invariably top the lists of the world's most important tourist destinations. With increasing urbanisation, a growing share of the tourists travelling to these cities are themselves also urbanites. This article looks at possible explanations for the allure of urban tourism, as presented in research literature. These range from a 'tourism as a process' viewpoint (in which the destination is less important than the experience of being on a journey) to a 'tourism as pilgrimage' explanation. In the latter, tourists travel to a city to experience and encounter a set of stereotypical images habitually associated with that particular place. These are, on one hand, illusory and staged for visitors, but also real because they are deeply woven into the soul of the city and its historical layers. ■

● **TIMO CANTELL:**

Encounters and mismetings – how to live in a metropolis

One of the classical questions of urban studies is to determine whether life and interaction in large cities produces attitudes and behaviours that are unique to such environments. This article reviews and summarises some of the prominent writing on the topic from previous decades. In his article on urbanism as a way of life, Louis Wirth characterised daily contacts between people in a modern, efficient urban environment as diverse but superficial and distant. More specifically, personal and close relationships are reserved to the circle of home and family, while public places serve as stages for a more impersonal kind of interaction. Wirth's text echoes Georg Simmel, who had identified a contrast between 'intellectual' city life and the 'emotional' small-town and country life. Both Zygmunt Bauman and Erving Goffman, on their part, emphasise the skill of city-dwellers to pass each other by as if without noticing. Bauman talks about the art of mismetings – the ability to navigate around others without encountering them. Goffman's term is civil inattention, which requires acknowledging others but not interfering in their affairs. All these skills and attitudes seem to be vital for coping in the bustle of metropolis, and also, importantly, for learning how to live among strangers. ■

● **ANU HENRIKSSON:**

Polycentricity as a strategic development tool in Helsinki and Stockholm

Polycentricity is the goal of land use planning and strategic regional development in both Helsinki and Stockholm. It is used as a tool to analyse and arrange the urban structure and to control the pressure caused by population growth. The two capitals differ from each other rather considerably in terms of size and geography, among other things. The Stockholm region has a population more than one-third larger than the Helsinki region, and Stockholm itself is more clearly the only major city in this area. This article compares and contrasts city-level and regional planning documents in the Finnish and Swedish capital regions, as well as reviewing salient research literature. While the visions and goals of the cities are largely similar as regards polycentric development, the background factors underlying and affecting this development are not identical. In the Helsinki region, urban sprawl has occurred later than in Stockholm and it has continued to characterise the development of region in the past decade. The development of cross-regional rail connections, for instance, has also taken place at a somewhat different pace in the Helsinki and Stockholm areas. ■

Helsinki alueittain

kuvaa kaupungin monimuotoisuutta tilastojen valossa

Helsinki on monimuotoinen, eri aikakerroksia säilyttänyt kaupunki. Kaupunki koostuu omaleimaisista kaupunginosista, joista jokaisella on oma historiansa ja nykyilmeensä. Lisäksi kaupunki muuttuu jatkuvasti, ja monien kaupunginosien varalle on suuria tulevaisuuden suunnitelmia.

Helsinki alueittain -julkaisu kuvaa tätä moni-ilmeisyyttä ja kehitystä. Julkaisu on tarkoitettu kaikille Helsingin alueista kiinnostuneille: päättäjille, suunnittelijoille, tutkijoille, opiskelijoille ja koululaisille, elinkeinoelämälle ja järjestöille, tiedostusvälineille sekä luonnollisesti kaupungin asukkaille.

Kirjan alussa on katsaus kaupungin kehitykseen. Tämän jälkeen kutakin Helsingin kahdeksaa suurpiiriä ja 34 peruspiiriä kuvataan tarkemmin tiedoin. Peruspiirien historiasta kerrotaan pääpiirteet suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Peruspiirien maankäyttöä ja palveluita kuvataan yksityiskohtaisin kartoin. Kunkin alueen tilastollinen profiili hahmottuu kahdeksan kuvaajan avulla ja kutakin aluetta verrataan koko kaupunkiin ja muihin alueisiin.

Julkaisu päivitetään kerran vuodessa **maalis–huhtikuussa**, ja se on ladattavissa Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus- ja tilastot -yksikön verkkosivuilta www.hel.fi/kaupunkitieto. Joka toinen vuosi Helsinki alueittain ilmestyy myös painettuna, ja ohjeet painetun julkaisun tilaamiseen löytyvät verkkosivustolta.

Aluesarjat sisältävät tilastollisia aikasarjoja tarkalla aluetasolla

Helsingin seudun aluesarjat on tilastotietokanta, joka sisältää perustilastoja aikasarjoina pääkaupunkiseudun kunnista alueittain. Tietokannasta löytyy myös Helsingin seutua ja Uuttamaata kuvaavaa tilastotietoa kunnittain. Tilastojen teemoja ovat väestö, asuminen, rakentaminen, tulot ja työssäkäynti. Tietokanta on käytettävissä osoitteessa www.aluesarjat.fi.

Kaupunkitutkimus ja -tilastot

Helsinki
Helsingfors

Kvartti on Helsingin kaupunginkanslian julkaisema lehti, joka esittelee Helsinkiä ja Helsingin seutua koskevaa ajankohtaista tutkimus- ja tilastotietoa. Kvartti on suunnattu paitsi päätöksenteon tueksi Helsingin päättäjille ja suunnittelijoille, myös kaikille muille, jotka haluavat tarkemmin perehtyä kaupunki-ilmiöitä koskevaan tietoon. Lehti on suomen- ja ruotsinkielinen, ja kerran vuodessa ilmestyy lisäksi englanninkielinen numero **Helsinki Quarterly**. Quarterly pyrkii palvelemaan lukijoita ja yhteistyökumppaneita kansainvälisesti.

Kvartin aineisto- ja ilmestymispäivät vuonna 2018 ovat seuraavat:

- 3/2018, aineisto toimitukseen 31.8.2018, lehti ilmestyy lokakuu 2018
- 4/2018, aineisto toimitukseen 13.10.2018, lehti ilmestyy joulukuu 2018

1/2018

kvartti

NELJÄNNESVUOSIJULKAISU • KVARTALSPUBLIKATION

Päätoimittaja:
Timo Cantell,
p. 09 310 73362,
timo.cantell@hel.fi

Toimitus:
Teemu Vass,
p. 09 310 64806,
teemu.vass@hel.fi

Osoite:
Kaupunginkanslia,
Kaupunkitutkimus ja -tilastot,
PL 550, 00099 Helsingin kaupunki

Käyntiosoite:
Ympyrätalo, Siltasaarenkatu 18–20 A, 5. krs.

Internet:
www.hel.fi/kaupunkitieto

www.kvartti.fi

1/2018 kvartti

Helsinki
Helsingfors

Sisällys • Innehåll • Contents

● TIMO CANTELL

- ▶ Pääkirjoitus | Ledare

SEPPÖ LAAKSO ● HEIKKI A. LOIKKANEN

- ▶ Kaupungistuminen – viimeaikainen ilmiö vai pitkään jatkunut kehityskulku?
- ▶ Urbaniseringen – ett färskt fenomen eller en gammal trend?

● PASI SAUKKONEN

- ▶ Maailma kaupungissa, kaupunki maailmassa
- ▶ Världen inne i stan, stan ute i världen

● PEKKA MUSTONEN

- ▶ Urbanista urbaaniin – miksi kaupunkilaiset haluavat matkustaa toisiin kaupunkeihin?
- ▶ Från urbant till urbant – varför stadsbor vill resa till andra städer

● TIMO CANTELL

- ▶ Kohtaamisia ja kohtaamattomuutta – elämää suuressa kaupungissa
- ▶ Att hälsa eller låta bli – liv i storstad

KATJA VILKAMA ● JUKKA HIRVONEN

- ▶ Helsingin asuinalueiden eriytyminen:
eri lähestymistapoja segregaaion seurantaan
- ▶ Differentieringen mellan bostadsområden i Helsingfors:
olika sätt att följa segregation

● ANU HENRIKSSON

- ▶ Helsinki ja Tukholma kasvavat alakeskustojen kautta
– monikeskuksisuus muutoksenhallinnan välineenä
- ▶ Helsingfors och Stockholm växer genom underordnade kärnor
– flerkärnighet som verktyg för ändringshantering

▶ SUMMARY IN ENGLISH

www.kvartti.fi